

ΑΣΤΗΡ της ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Πάντα δοκιμάζετε, το Καλόν κατέχετε

ΜΗΝΙΔΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΞΑΠΤΕΡΗΚΗΣ ΕΝΩΣΙΔΑΣ - ΕΚΔΕΙΡΤΗΣ από το 1858

www.gec.gr/astir

ISSN 1106-4250

Στο τεύχος αυτό

Η Γέννηση της Διαθήκης	35
Ισραήλ και Εκκλησία: σχέση παρένθεσης ή εμπλήρωσης;	38
Ευλογητός ο Θεός	43
Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ	48
Ευαγγελικοί και Εβραίοι στην Ελλάδα	52
Η Τελευταία Ανάκρισις του Μεγάλου Ιεροεξεταστού	60

ΣΚΕΨΕΙΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ

Θρησκευόμενος και Χριστιανός δεν είναι το ίδιο. Ένας που είναι «θρησκευόμενος» δεν είναι και κατ' ανάγκη χριστιανός. Ένας αληθινός χριστιανός σίγουρα είναι θρησκευόμενος. Κάθε θρησκευόμενος όμως δεν σημαίνει πως είναι χριστιανός.

Είναι πολύ εύκολο να το ξεδιαλύνουμε αν εξετάσουμε τι είναι θρησκευόμενος και τι είναι χριστιανός. Το σύνολο των ιδεών και των πράξεων του ανθρώπου στις σχέσεις του με το θείο-αυτό είναι θρησκεία. Το θρησκευτικό δέος όπως το ονομάζει η φιλοσοφία. Και υπάρχουν πολλές θρησκείες στον κόσμο από τις πιο πρωτόγονες ως τις πιο εξελιγμένες. Ειδωλολατρικές, πολυθεϊστικές, συστήματα άπειρα. Όλα εκφράζουν τον ενδόμυχο πόθο, που έχει ο άνθρωπος να βρει το Θεό. Είναι η αγωνία και η αναζήτηση, που κάνει ο άνθρωπος για να βρει κάτι που να ικανοποιήσει την εσωτερική του δίψα.

Και φυσικά έχουμε την αποκαλυμμένη θρησκεία της Βίβλου-τη θρησκεία των Εβραίων με τον Μωσαϊκό νόμο και το τελετουργικό. Στις ημέρες του Χριστού υπήρχαν ομάδες θρησκευομένων που εντυπωσίαζαν με την ακριβή τήρηση της θρησκείας και των κανόνων της. Οι Φαρισαίοι ήταν μία σημαντική ομάδα θρησκευομένων, οι πιο θρησκόι άνθρωποι στις ημέρες του Χριστού. Προσευχές, γονυκλισίες, νησεία, νηστείες, ασπασμοί, τάματα, τήρηση του Σαββάτου, ήταν στην ημερήσια διάταξη. Ήταν όμως τόσο μακριά από τον Χριστό! Ήταν ένα καλό παράδειγμα ανθρώπων που είχαν καλή θρησκευτική βιτρίνα. Ίσως στην εποχή μας να ήταν δακτυλοδειχτούμενοι αυτοί οι άνθρωποι.

Ο Χριστιανισμός είναι κάτι παραπάνω από θρησκεία - είναι ζωή. Είναι μία στενή σχέση ζωής μεταξύ του χριστιανού και του Σωτήρα. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Χριστός ούτε μία φορά δεν ανέφερε τη λέξη «θρησκεία». Ουδέποτε άλλωστε άφησε την ουσία ο Κύριος για να ασχοληθεί με τύπους. Άπειρες φορές κατηγορήθηκε για την καταπάτηση του Σαββάτου, άπειρες φορές στηλίτευσε τους Φαρισαίους και τους άλλους ζηλωτές της εποχής Του για την κενότητα της θρησκείας τους. Ο Κύριος ήταν που είχε παρέες, που ακόμα και σήμερα θα αποφεύγαμε, με τους προδότες τελώνες και τις πόρνες. Ο Ιάκωβος (α', 26-27) λέει αν κάποιος νομίζει ότι είναι θρησκό

ας προσέξει τη γλώσσα του, ας φροντίσει τα ορφανά και τις χήρες και ας κρατήσει τον εαυτό του καθαρό από το μόλυσμα του κόσμου. Αλλιώς η θρησκεία του είναι μάταιη.

Ο Χριστιανισμός δεν είναι κάτι που κάνει ο άνθρωπος ούτε κάτι, που έχει να ανακαλύψει ο άνθρωπος. Είναι τι αποκάλυψε και τι έκανε ο Θεός για τον άνθρωπο. Χριστιανός είναι ο άνθρωπος, που όχι απλώς παραδέχεται ή πιστεύει στον Χριστό και στη διδασκαλία του, αλλά που ανήκει στο Χριστό. Είναι αγορασμένος με το αίμα του Χριστού. Όχι επειδή το έγραφε (η καταργηθείσα πλέον παλαιά) ταυτότητα. Όχι επειδή πιστεύει σε ένα ηθικό σύστημα αξιών, σε ένα σύστημα κοινωνικής ευπρέπειας που πιθανόν να του χαρίζει η σχέση του με την θρησκεία. Όχι επειδή πιστεύει σε ένα σύστημα τελετουργιών και ακολουθιών. Αλλά γιατί έχει παραδοθεί σ' Εκείνον. Αυτή ήταν και η αρχική έννοια στην ονομασία Χριστιανός. Κάποιος που έγινε κτήμα του Χριστού και τον αναγνωρίζει σαν Κύριό του. Όταν ο χριστιανισμός μεταβάλλεται σε μία θρησκεία από τύπους, διατάξεις και ηθικολογίες, που αφήνουν ανέγγιχτη την καρδιά και τη ζωή χωρίς λύτρωση-τότε γίνεται σαν όλες τις άλλες...

Στο τεύχος αυτό δημοσιεύουμε ένα διήγημα σχετικό με τον μεγάλο ιεροεξεταστή Τορκεμάδα, ο οποίος πήγε να εξετάσει για το αν ήταν στην πραγματικότητα και κρυφά Εβραίος κάποιος, που ήταν Χριστιανός, μάλιστα επίσκοπος. Η ιστορία έχει μία ωραία ανατροπή γιατί ο Τορκεμάδα πήγε γιααλλά καλύτερα ο αναγνώστης να την διαβάσει. Ανεξάρτητα από τις λογοτεχνικές αρετές του, πολλά συμπεράσματα θα μπορούσαν να εξαχθούν από αυτή την ιστορία. Ένα είναι ότι ο Τορκεμάδα είχε «σκελετούς στο ντουλάπι» (skeletons in his closet) αγαπημένη έκφραση των πολιτικών αναλυτών στις ΗΠΑ όταν εξετάζουν ένα νέο πρόσωπο προς πρόωθηση. Ένα άλλο είναι ότι ο επίσκοπος αν και ακριβώς επίσκοπος είχε μία θρησκευτική πρόσοψη για να κρύβεται.

Πόσες φορές η πίστη στο Θεό γίνεται θρησκεία! Πόσο επικίνδυνο είναι να εκτραπεί η ζωηφόρος σχέση με τον Χριστό, σε σύστημα!

ΑΣΤΗΡ

της

ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Εκδίδεται από το 1858

"Πάντα δοκιμάζετε
το καλόν κατέχετε"

Α' Θεσσα. 5: 21

www.gec.gr/astir

Λεωφ. Αμαλίας 50, 105 58 Αθήνα
Τηλ: 210 3231079 - Fax: 210 3316 577
email: astir@gec.gr

ΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ:
Ιωάννης Τσεβάς

ΙΔΡΥΤΗΣ:
Μιχ.Δ.Καλοποθάκης (1858-1911)

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΕΚΔΟΤΕΣ:
Δημ. Μ. Καλοποθάκης (1911-1946)
Μιχ. Β. Κυριακάκης (1946-1989)
Γ. Τασίολου (1989-1990)
Φ. Β. Καμπουρόπουλος (1991-2002)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Γ. Αδάμ, Τιμ. Αναστασιάδης,
Ε. Αντωνιάδου, Παν. Κανταριτζής,
Αντ. Κουλούρης, Μελ. Μελετιάδης,
Ευσγ. Μπίτσας, Παρ. Παπαγεωργίου,
Ιω. Σακινίδου, Ιωάν. Τσεβάς

ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ:
Σειράς «Λόγος»: Λ. Κολλάρος
Σειράς «Παλαιά Διαθήκη»: Γ. Αδάμ
Σειράς «Καινή Διαθήκη»: Στ. Δεληγιάννης
Ειδικών αφιερωμάτων: Μελ. Μελετιάδης
Ποίηση, Προσευχές: Λιλ. Βαλαή

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ: Στέλιος Παπαβασιλείου

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ: Παναγιώτης Τας

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μυρτώ Σακινίδου

ΔΙΕΚΠΕΡΑΙΩΣΗ: Γιώργος Σώκος

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ-ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ: Μαίρη Αλάγιαλη
Λεωφ. Αμαλίας 50 - 105 58 Αθήνα
ΑΡΙΘΜ. ΛΟΓ. ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΑΡΗΛΑ:
149-00-2786-004611 (Ι. Εμμανουήλ)

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ:
Θεσ/νίκης: Δημήτρης Σοφός
Κατερίνης: Πάρις Παπαγεωργίου
Κέρκυρας: Βέτα Παντελιού
Χαλκίδας: Νίκος Παντελής
Βοστώνης: Τάκης Τσανικλίδης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Εσωτερικό & Κύπρος € 10
Ευρώπη: € 26 - ΗΠΑ USD 30
Καναδάς, Αυστραλία κ.λπ. Δολ. 40

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: € 1,00

ISSN 1106-4250

Τα ενυπόγραφα άρθρα απηχούν τις απόψεις των συγγραφέων. Η σύσταξη του περιοδικού διασπείρει το δικαίωμα να κάνει συνομιεύσεις ή αλλαγές στα προς δημοσίευση κείμενα. Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

του κ. Λ. Κολλάρου

«Ο δε Θεός της ειρήνης, όστις ανεβίβασεν εκ των νεκρών τον μέγαν ποιμένα των προβάτων δια του αίματος της αιωνίου διαθήκης, τον Κύριον ημών Ιησούν, ...»

Εβρ. ιγ' 20

Η διαθήκη της χάριτος, που σαν διαθήκη που είναι θα μπορούσε να εξηγηθεί ως μια αμοιβαία σύμβαση, συμφωνία ανάμεσα σε δύο συμβαλλόμενα μέρη, δεν γεννήθηκε στην γη αλλά στον ουρανό και μάλιστα ανάμεσα στα πρόσωπα της Θεότητας που ήταν και τα συμβαλλόμενα μέρη αυτής της διαθήκης. Αν και το φύσημα της Θεϊκής φωνής κατά την πρώτη αποκάλυψη αυτής της διαθήκης προς τον άνθρωπο ήχησε ανάμεσα στα δένδρα του κήπου της Εδέμ, αμέσως μετά την πτώση του ανθρώπου στην αμαρτία, όταν ο Θεός υποσχέθηκε ότι το σπέρμα της γυναικός θα συνέτριβε την κεφαλή του όφεις (του Σατανά), εν τούτοις ο χρόνος γέννησης της διαθήκης της χάριτος δεν ανάγεται σε εκείνη τη στιγμή αλλά στα βάθη της παρελθούσης αιωνιότητας. Όλα τα έργα του Θεού, και όχι μόνο μερικά εξ αυτών, ήταν σχεδιασμένα από τον ίδιο τον Θεό απ' αιώνος (Πραξ.ιε'18) και από ένα τέτοιο συγκεντρωτικό και περιεκτικό σχεδιασμό εκ μέρους του Θεού δεν θα ήταν σωστό εμείς οι άνθρωποι να εξαιρέσουμε την υπόθεση της διαθήκης την οποία διαθήκη μάλιστα το ανωτέρω εδάφιο της επικεφαλίδας μας την περιγράφει ως αιώνια. Η βουλή του Θεού σύμφωνα με την οποία ο Ιησούς παραδόθηκε και δια χειρών ανόμων σταυρώθηκε και θανατώθηκε ήταν η βουλή του αιωνίου Θεού και συνεπώς εκφράζει και η ίδια αυτό το στοιχείο και την ιδιότητα της αιωνιότητας. Άλλωστε η επιθυμία του Θεού να γνωστοποιήσει στις αρχές και εξουσίες την πολυποίκιλο σοφία Του έγινε «κατά την αιώνιον πρόθεσιν την οποίαν έκαμεν εν Χριστώ Ιησού τω Κυρίω ημών». Στο χωρίο αυτό η φράση « πρόθεσιν την οποίαν έκαμεν» («εποίησεν» στο κείμενο) είναι φυσικά στον αόριστο χρόνο, δηλαδή αναφέρεται στο παρελθόν. Άρα και η φράση «αιώνιον» σχετικά με την πρόθεσιν (την οποία πρόθεσιν «εποίησεν» στο παρελθόν) δεν μπορεί να αναφέρεται στην μέλλουσα αιωνιότητα αλλά στην παρελθούσα. Είναι προφανές ότι επειδή ο Θεός είναι το κατ' εξοχήν νοήμον Όν, πρέπει να έχει ένα σχέδιο. Εάν είναι μια απόλυτα τέλεια νοημοσύνη, που δεν επιθυμεί και δεν σχεδιάζει τίποτε άλλο παρά μόνον το ύψιστο αγαθό, εάν είναι μια αιώνια και αμετάβλητη νοημοσύνη, τότε το σχέδιό Του πρέπει να είναι ένα, και αιώνιο, που περιγράφει και εμπερικλείει τα πάντα μέσα στα κείμενα και τις γραμμές των ουράνιων σελίδων του, που τοποθετεί τα πάντα επάνω στις τροχιές της Θεϊκής Του ευαρέσκειας και που είναι αμετάβλητο σε όλες τις πτυχές του. Θα ήταν υποβάθμιση της τέλει νοημοσύνης Του εάν υποθέταμε ότι

στην ιστορία του κόσμου εξελίσσονται πράγματα που στα βάθη της αιωνιότητας ήταν άγνωστα στον Θεό της παντογνωσίας. Ιδιαίτερα τα θέματα που αφορούν στην σωτηρία του αμαρτωλού και ιδιαίτερα σε ένα θέμα τόσο θεμελιώδες για την σωτηρία του ανθρώπου όπως είναι το θέμα της διαθήκης της χάριτος, το θέμα αυτό δεν ήταν απλά αντικείμενο της γνώσης του Θεού αλλά κομμάτι της βουλής του Θεού. Οποιαδήποτε έκπτωση αυτής της αλήθειας θα δημιουργούσε έναν έκπτωτο Θεό.

Η διαθήκη της χάριτος λοιπόν είναι μια διαθήκη η οποία επινοήθηκε όχι από τον άνθρωπο αλλά από τον Θεό, όχι στην ιστορία του κόσμου αλλά στα βάθη της αιωνιότητας και στην αρχική σύστασή της τα συμβαλλόμενα μέρη της διαθήκης ήταν όχι οι άνθρωποι αλλά τα πρόσωπα της Θεότητας. Πιο συγκεκριμένα ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα ανέλαβαν αμοιβαίως υποχρεώσεις και υποσχέθηκαν με αμοιβαίες δεσμεύσεις την εκπλήρωση όλων των συμφωνιών, των προϋποθέσεων και των όρων που ήταν απαραίτητα προκειμένου και η δικαιοσύνη του Θεού να ικανοποιηθεί και η αγάπη του Θεού πλήρως να εκφραστεί με την σωτηρία των ανθρώπων. Λόγω του περιορισμένου χώρου ενός άρθρου θα στρέψουμε την προσοχή μας μόνο στην θέση που έχουν σε αυτήν την διαθήκη της χάριτος ο Πατέρας και ο Υιός. Αλλά ήρθε η ώρα να εξετάσουμε τις Βιβλικές μαρτυρίες σχετικά με την ύπαρξη μιας τέτοιας διαθήκης.

ΟΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

Πολλές δηλώσεις στην Καινή Διαθήκη σχετικά με τον Χριστό γίνονται κατανοητές υπό το φως της υποχρέωσης να εκπληρώσει τις συμφωνίες που ανέλαβε στο πλαίσιο της διαθήκης η οποία έγινε ανάμεσα σε Αυτόν και τον Πατέρα Του. Σαν παράδειγμα στο Λουκ.κβ'22 τον ακούμε να λέει, «Και ο μεν Υιός του ανθρώπου υπάγει **κατά το ορισμένον**»· «**ορισμένον**», που και τότε αν όχι σε συμφωνία της αιώνιας διαθήκης μεταξύ Αυτού και του Πατέρα! Ίσως ακόμα πιο σαφής είναι η γλώσσα στο Ιωά.ς'38,39, «**διότι κατέβην εκ του ουρανού, ουχί δια να κάμω το θέλημα το εμόν, αλλά το θέλημα του πέμψαντός Με· τούτο δε είναι το θέλημα του πέμψαντός Με Πατρός, παν ό,τι Μοι έδωκε, να μη απολέσω ουδέν εξ αυτού, αλλά να αναστήσω αυτό εν τη εσχάτη ημέρα**». Τρία πράγματα εδώ γίνονται σαφή: 1. Ο Χριστός έλαβε μια

συγκεκριμένη εντολή και αποστολή από τον Πατέρα. 2. Επισήμως δεσμεύτηκε και ανέλαβε να εκτελέσει αυτό που του ανατέθηκε. 3. Ο σκοπός αυτής της διαδικασίας δεν ήταν μια απλή αναγγελία πνευματικών ευλογιών, αλλά η πραγματική χορήγηση αυτών των ευλογιών στην ζωή όλων εκείνων των ανθρώπων που Του είχαν δοθεί από τον Πατέρα («**παν ό,τι μοι έδωκεν**»).

Από το Ιωά.ί'16 γίνεται σαφές ότι κάποιο συγκεκριμένο έργο ήταν αυτό που ανατέθηκε στον Χριστό. Αναφερόμενος στα πρόβατά Του είπε, «**και εκείνα πρέπει να συνάξω**». Μιλάει δηλαδή για μια υποχρέωση («**πρέπει**») που είχε αναλάβει σε σχέση όχι γενικά και άοριστα προς ανθρώπους αλλά προς ανθρωπούς-πρόβατα τα οποία δεν είχαν συναχθεί. Τέτοια υποχρέωση ανέλαβε προς τον Πατέρα Του και απέναντι στον Πατέρα Του, και δεν μπορεί να την είχε αναλάβει παρά μόνο στο βαθύ παρελθόν και προ της έλευσής Του στον κόσμο αυτόν. Στην αρχιερατική προσευχή Του πάλι Τον ακούμε να λέει, «**Πάτερ, εκείνους τους οποίους Μοι έδωκας, θέλω, όπου είμαι εγώ, να είναι και εκείνοι μετ' Εμού**» (Ιωά.ιζ'24). Εδώ ο Χριστός διεκδικεί κάτι που Του οφειλόταν με βάση, και σαν ανταμοιβή, για το έργο που είχε κάνει (εδ.4). Κάτι τέτοιο σαφώς προϋποθέτει μια συμφωνία ανάμεσα σε Αυτόν και τον Πατέρα και μια υπόσχεση εκ μέρους του Πατέρα. Η υπόσχεση για ικανοποίηση ενός τέτοιου αιτήματος εξαρτιόταν από την εκπλήρωση των όρων που είχαν τεθεί από τον Πατέρα προς τον Χριστό. Όταν εκπληρώθηκαν οι όροι εκ μέρους του Χριστού, ο Χριστός δικαιωματικά ζητάει την εκπλήρωση των υποσχέσεων εκ μέρους του Πατέρα προς τον Υιόν Του. Αυτός είναι ένας λόγος που ο Χριστός, αμέσως μετά, απευθύνεται προς τον Πατέρα Του προσφωνώντας Τον, «**Πάτερ δίκαιε**»· κάνει έκκληση στην πιστότητά Του στο πλαίσιο της διαθήκης-συμφωνίας. Επιπλέον, στο Εβρ.γ'2 αναφέρεται ότι «**ο απόστολος και αρχιερέας της ομολογίας ημών ...ήτο πιστός εις τον καταστήσαντα αυτόν**». Όπως όμως η υπακοή υπονοεί εντολή, έτσι και η πιστότητα που αναφέρεται εδώ προϋποθέτει ανάθεση σε κάποιον κάποιου έργου· δηλαδή ότι κάτι θα γίνει σύμφωνα με τις οδηγίες που του δόθηκαν.

Όπου υπάρχουν τα βασικά στοιχεία μιας διαθήκης, δηλαδή, τα συμβαλλόμενα μέρη, μια υπόσχεση ή υποσχέσεις, και ένας όρος από την εκπλήρωσή του οποίου εξαρτάται και η εκπλήρωση των υποσχέσεων, εκεί έχουμε μια διαθήκη έστω και αν δεν αναφέρεται η λέξη «διαθήκη». Στον Μεσσιανικό Ψαλμό 2:7,8 αναφέρονται τα δύο μέρη και μια υπόσχεση. Στον Ψαλμό 40: 7-9 ο Μεσσίας εκφράζει την ετοιμότητα και προθυμία Του να κάνει το θέλημα του Πατέρα με το να γίνει θυσία για την αμαρτία. Η δήλωση στο Λουκ.22:29 είναι ιδιαίτερα σημαντική: «**καγώ διατίθεταιί υμίν καθώς διέθετό μοι ο πατήρ βασιλείαν**» (το παραθέτω από το κείμενο και όχι από τη μετάφραση του Βάμβα διότι η μετάφραση του Βάμβα είναι δυστυχώς μη ικανοποιητική). Το ρήμα που χρησιμοποιείται εδώ είναι «**διατίθημι**», που είναι η λέξη από την οποία προέρχεται η λέξη «διαθήκη».

Αναφορά στην αιώνια συμφωνία γίνεται και εκεί που ο απόστολος μιλάει για «**διαθήκην προκεκυρωμένην εις τον Χριστόν υπό του Θεού**» (Γαλ.3:17). Εκεί βλέπουμε τα μέρη της διαθήκης: ο Θεός, στην

ολότητα της Τριαδικότητάς Του, και από την άλλη πλευρά ο Υιός σαν Μεσίτης. Εκεί μαθαίνουμε για μια συμφωνία ανάμεσα σ' Αυτούς: μια διαθήκη ή συμβόλαιο που επικυρώθηκε επισήμως. Εδώ μας φανερώνεται, από την αυλή των συμφραζόμενων, ότι όχι μόνο μέσω του Χριστού η κληρονομιά μεταβιβάζεται από τον Θεό προς τους αγίους, όχι μόνο μας δίδεται η υπόσχεση της σωτηρίας μέσω του Χριστού, αλλά και δύο φορές αναφέρεται στο εδάφιο 16 ότι οι υποσχέσεις δόθηκαν «**προς το σπέρμα του Αβραάμ, το οποίοον είναι ο Χριστός!**» Έχουμε λοιπόν τη σαφή Βιβλική μαρτυρία ότι η αιώνια διαθήκη της χάριτος περιείχε υπόσχεση του Θεού που απευθύνονταν προς τον ίδιο τον Χριστό, μια αλήθεια που φοβάμαι ότι έχει πλήρως αποσιωπηθεί από όλους μας. Η διαθήκη δεν έγινε πρωτίστως από τον Θεό προς εμάς αλλά ανάμεσα στον Πατέρα και τον Υιό. Ήρθε όμως η ώρα να διαβάσουμε όσο αυτό είναι δυνατόν αυτά που προέβλεπε αυτή η αιώνια διαθήκη.

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

1. Από το Ρωμ.5:12-21 και 1 Κορ.15:45,47,48 προκύπτει ότι ο Χριστός ανέλαβε να είναι η ομοσπονδιακή κεφαλή του λαού Του, ελευθερώνοντάς τους από την φοβερή εκείνη καταδίκη στην οποία, όπως ο Θεός το προγνώριζε από την αιωνιότητα, επρόκειτο να γκρεμιστούν εν Αδάμ. Μόνον αυτό εξηγεί γιατί ο Χριστός καλείται «**ο έσχατος Αδάμ**», «**ο δεύτερος άνθρωπος**». Ας μη διαφύγει της προσοχής μας ότι στο Εφ.5:23 λέει ότι, «**ο Χριστός είναι η κεφαλή της εκκλησίας και Αυτός είναι ο σωτήρ του σώματος**». Δεν θα μπορούσε να είναι ο σωτήρας εκτός εάν πρώτα ήταν η κεφαλή· αυτό σημαίνει ότι εθελοντικά ανέλαβε το έργο του εγγυητή με εκ Θεού διορισμό, υπηρετώντας σαν αντιπρόσωπος του λαού Του, σηκώνοντας όλες τις ευθύνες τους, αναλαμβάνοντας να εκπληρώσει όλες τις νομικές υποχρεώσεις τους, πληρώνοντας όλα τα χρέη τους, εξυφαίνοντας για λογαριασμό τους μια τέλεια δικαιοσύνη και κερδίζοντας για αυτούς την ευλογία.

2. Για να εκτελέσει το έργο Του, ο Χριστός ήταν απαραίτητο να αναλάβει ανθρώπινη φύση και να ομοιωθεί κατά πάντα προς τους αδελφούς Του, ούτως ώστε να πάρει τη θέση τους, να έρθει υπό τον νόμο και να υπηρετήσει σαν αντικαταστάτης τους. Έπρεπε να έχει μια ψυχή και ένα σώμα με τα οποία θα του ήταν δυνατόν να υποφέρει και να πληρώσει τον μισθό της αμαρτίας του λαού Του. Αυτό εξηγεί εκείνο το υπέροχο κομμάτι στην προς Εβραίους 10:5-9, η γλώσσα του οποίου βρίθει με φράσεις που θυμίζουν την διαθήκη. Εκεί εκφράζεται η εθελοντικότητα του έργου του Υιού και η συναίνεσή Του στην εκτέλεση της ευαρέσκειας του Πατέρα. Τα λόγια στο Έξοδος 21:5 βρίσκουν την ύψιστη εκπλήρωσή τους στον Δούλο του Κυρίου, ο οποίος από αγάπη για τον Κύριό Του, τον Πατέρα, και για την νύμφη Του, την εκκλησία, και για τα πνευματικά τέκνα Του, υπέβαλλε τον εαυτό Του στη θέση της υπηρεσίας και υποταγής.

3. Αυτή η συμφωνηθείσα διαθήκη δημιούργησε ταυτόχρονα μια ειδική σχέση ανάμεσα στον Πατέρα και τον Υιό – ο Πατέρας σε αυτήν λαμβάνει τη θέση και ρόλο του χορηγού αυτής της διαθήκης, ενώ ο Υιός τη θέση του Θεάνθρωπου Μεσίτη, τη θέση της

κεφαλής και εγγυητή του λαού Του. Έτσι εξηγείται το ότι ο Πατέρας περιγράφεται ως ο «**Κύριος**» του Χριστού (Ψαλ.16:2, όπως γίνεται σαφές από τα εδ. 8-10, Μιχαίας 5:4) και ο Υιός περιγράφεται ως ο «**δούλος**» του Πατέρα (Ησα.42:1, Φιλ.2:7). Αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι η φράση «**λαβών δούλου μορφήν**» προηγείται της φράσης «**γενόμενος όμοιος με τους ανθρώπους**». Αυτό εξηγεί τα λόγια, «**καθώς με προσέταξεν ο Πατήρ, ούτω κάμνω**» (Ιωά.14:31). Αυτό επίσης εξηγεί τη φράση Του, «**ο Πατήρ Μου είναι μεγαλύτερος Εμού**», μέσω της οποίας ο Σωτήρας μας αναφέρεται στις υποχρεώσεις που ανέλαβε στο πλαίσιο της διαθήκης.

4. Ο Χριστός ανέλαβε την υποχρέωση του θανάτου σε εκπλήρωση των απαιτήσεων της διαθήκης. Μόνο η έννοια της διαθήκης μπορεί να εξηγήσει το πώς ένας αθώος είναι δυνατόν να υποφέρει την κατάρα και καταδίκη του νόμου, τη στιγμή μάλιστα που γίνεται σαφές από την ίδια τη Γραφή ότι καμία τιμωρία δεν μπορεί να επιβληθεί σε κάποιον που δεν παραβίασε ποτέ το νόμο. Η ενοχή και η τιμωρία είναι αλληλένδετα· εάν απουσιάζει το πρώτο δεν μπορεί να υπάρξει το δεύτερο. Επειδή όμως ο Άγιος του Θεού ήταν κατά μια ιδιόρρυθμη έννοια ένοχος, με τις αμαρτίες τις δικές μας που καταλογίστηκαν σ' Αυτόν, έγινε εφικτό να τιμωρηθεί στη θέση μας. Αυτό κατέστη δυνατόν στην πράξη επειδή εκ των προτέρων ανέλαβε τη θέση του εγγυητή και τη θέση της ομοσπονδιακής κεφαλής των πιστών. Η εγκυρότητα της θυσίας του Αμνού στηρίζεται στην διαθήκη.

5. Το τελευταίο στοιχείο που πρέπει να αναφέρουμε είναι οι συγκεκριμένες υποσχέσεις τις οποίες έδωσε ο Πατέρας προς τον Υιό στην βάση της προθυμίας Του και της δέσμευσής Του να εκπληρώσει το έργο που ανέλαβε ως εγγυητής. Μερικές από αυτές τις υποσχέσεις αφορούσαν Αυτόν τον ίδιο και μερικές από τις υποσχέσεις αφορούσαν εμάς. Οι υποσχέσεις που αφορούσαν τον ίδιο τον Μεσίτη και που όλες εκπληρώθηκαν κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής και διακονίας Του μπορούν να συνοψιστούν ως εξής. Πρώτον, του δόθηκε η διαβεβαίωση ότι θα προικισθεί με όλα εκείνα τα προσόντα και χαρίσματα προκειμένου να φέρει εις πέρας την αποστολή Του (Ησα.11:1-3, Ιωάν.8:29). Δεύτερον, του δόθηκε η διαβεβαίωση της Θεϊκής προστασίας κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου Του (Ησα.42:6, Ιωά.10:18). Τρίτον, του δόθηκε η υπόσχεση Θεϊκής βοήθειας προκειμένου να φέρει εις επιτυχή κατάληξη το έργο Του (Ησα.42:4, 49:8-10, Ιωά.17:4). Τέταρτον, αυτές οι υποσχέσεις δόθηκαν στον Μεσίτη για την στήριξή Του και με σκοπό να τις επικαλεστεί (Ψαλ.89:26, 2:8), πράγμα που και έκανε (Ησα.50:8-10, Εβρ.2:13). Πέμπτον, του δόθηκαν διαβεβαιώσεις

επιτυχίας στο έργο Του και υποσχέσεις ανταμοιβής για το έργο Του (Ησα.53:10,11, Ψαλ.89:27-29, 110:1-3, Φιλ.2:9-11). Από την άλλη πλευρά, όπως ήδη αναφέρθηκε ο Κύριος επίσης έλαβε υποσχέσεις σχετικές με εμάς. Πρώτον, ότι θα λάβει και θα επιδαψιλεύσει στους πιστούς χαρίσματα προς δόξαν Θεού και προς οικοδομήν τους (Ψαλ.68:18, Εφ.4:10,11). Δεύτερον, ότι ο Θεός θα τους έκανε πρόθυμους να Τον δεχθούν σαν Κύριό τους και σωτήρα τους προς σωτηρία της ψυχής (Ψαλ.110:3, Ιωά.6:44). Τρίτον, ότι η αιώνια ζωή θα γίνονταν δική τους και η βασιλεία του Θεού κληρονομία τους ((Ψαλ.133:3, Τίτ.1:2). Τέταρτον, ότι μια γενεά θα Τον υπηρετούσε, θα διακήρυττε την δικαιοσύνη Του και θα ομολογούσε όλα όσα Αυτός έκανε γι αυτούς (Ψαλ.22:30,31). Πέμπτον, ότι βασιλείς και άρχοντες θα Τον λάτρευαν και θα Τον προσκυνούσαν (Ησα.49:7).

Αυτές είναι αλήθειες που ο περισσότερος κόσμος δεν γνωρίζει. Αυτά τα δόγματα είναι βάλαμο παρηγορίας, στήριξης και ενθάρρυνσης των προβάτων

του Κυρίου καθώς διαπιστώνουν ότι η σωτηρία τους έχει αιώνιες βάσεις και στην πνευματική πορεία προς την ουράνια πατρίδα τους υποβασιάζονται από διαδικασίες, σχέδια και βουλές που οι ρίζες τους απλώνονται στα βάθη της αιωνιότητας και στην αρχική σύστασή της τα συμβαλλόμενα μέρη της διαθήκης ήταν όχι οι άνθρωποι αλλά τα πρόσωπα της Θεότητας

του Κυρίου καθώς διαπιστώνουν ότι η σωτηρία τους έχει αιώνιες βάσεις και στην πνευματική πορεία προς την ουράνια πατρίδα τους υποβασιάζονται από διαδικασίες, σχέδια και βουλές που οι ρίζες τους απλώνονται στα βάθη της αιωνιότητας και είναι ακλόνητα σφηνωμένες στη σκέψη του Θεού. Ο Βράχος στον οποίο στηρίζονται είναι ακλόνητος και εφ' όσον συνεχίσουν να στηρίζονται σε αυτόν μέχρι το τέλος θα περάσουν από τους ουράνιους πυλώνες. Όταν όλοι και όλα θα αρχίσουν να βουλιάζουν στην κινητή

άμμο της προσκαιρότητας καθώς αυτή θα παραχωρεί τη θέση της στην αιωνιότητα την ημέρα της κρίσεως, οι μέχρι τέλους πιστοί θα διαπιστώσουν προς αιώνια ανακούφισή τους ότι η επιλογή τους ήταν ευλογημένη διότι στηρίχτηκαν στην ευλογία της διαθήκης του Θεού. Ας υψώσουμε τα χέρια προς τον ουρανό για να αγκαλιάσουμε δια της πίστεως Αυτόν που μας αγκάλιασε και μας έφερε στα δεσμά της αιωνίου εν Χριστώ διαθήκης (Ιεζεκ.20:37). Δεν είναι παράξενο που αυτό ακριβώς κάνουν οι πιστοί· θέλουν με όποιο τρόπο έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν με αληθινή κατάνυξη στην καρδιά τους την δική τους αναξιότητα για όλες τις ευλογίες του Θεού και να σιγοψιθυρίσουν «**Μη εις ημάς, Κύριε, μη εις ημάς, αλλ' εις το όνομά σου δος δόξαν, δια το έλέός σου, δια την αλήθειάν σου**» (Ψαλ.115:1).

Ο κ. Λ. Κολλάρος είναι κήρυκας του Ευαγγελίου στην Ε.Ε.Ε. Ιωαννίνων.

Ισραήλ και Εκκλησία:

σχέση παρένθεσης ή εκπλήρωσης; / 6

του Αιδ. Γεωργίου Αδάμ

Ποιος "Ισραήλ" είναι ο εκλεκτός λαός του Θεού;

Γιατί «διάλεξε» ο Θεός τον Ισραήλ, και τι σημαίνει αυτό;

Αλήθεια, γιατί «διάλεξε» ο Θεός τον Ισραήλ; Ποιος ήταν ο σκοπός που επέλεξε αυτό το έθνος ανάμεσα σε άλλα; Ποια ήταν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της επιλογής; Δηλαδή, ποιος ήταν ο σκοπός και η αποστολή αυτού του λαού;

Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα, θα μας βοηθήσει λίγο περισσότερο – στο σημερινό άρθρο – να καταλάβουμε πώς είναι δυνατόν οι συγγραφείς της Καινής Διαθήκης, οι απόστολοι, αλλά και ο ίδιος ο Κύριος μας ο Ιησούς Χριστός να αναφέρουν προφητείες, γεγονότα, ψαλμούς για τον λαό Ισραήλ και να διδάσκουν πως εκπληρώνονται στην Εκκλησία, χωρίς να αφήνουν να πλανιέται ως ιδέα πως πρέπει να περιμένουμε κι άλλη εκπλήρωση, κυριολεκτική.

Α' μέρος: Γιατί «διάλεξε» ο Θεός τον Ισραήλ;

Ο Ισραήλ στην Παλαιά Διαθήκη

Η πρώτη φορά που συναντά κάποιος το όνομα «Ισραήλ» στην Αγία Γραφή βρίσκεται στη Γένεση 32. Σε αυτή την πρώτη αναφορά παρουσιάζεται η ερμηνεία της προέλευσης και της σημασίας αυτού του ονόματος. Λίγο πριν μπει στη γη Χαναάν ο Ιακώβ, ο οποίος ακόμη βασανιζόταν από την ενοχή, επειδή φοβήθηκε για τη ζωή του, άρχισε να παλεύει ένα βράδι με κάποιο άγνωστο πρόσωπο το οποίο είχε υπερφυσική δύναμη. Ο Ιακώβ με επιμονή ζητούσε την ευλογία αυτού του προσώπου. Η απάντηση που του δόθηκε ήταν: *Δεν θέλει καλεσθή πλέον το όνομά σου Ιακώβ, αλλά Ισραήλ· διότι ενίσχυσας μετά Θεού, και μετά ανθρώπων θέλεις είσθαι δυνατός (Γεν. 32:28).*¹

Χρόνια μετά, ο προφήτης Ωσηέ ερμήνευσε αυτή την πάλη του Ιακώβ ως μια πάλη με τον Θεό, με τον άγγελο του Θεού: *Εν τη κοιλία επτέρνισε τον αδελφόν αυτού και εν τη ανδρική ηλικία αυτού ενίσχυσε προς τον Θεόν. Ναι, ενίσχυσε μετά αγγέλου και υπερίσχυσεν· έκλαυσε και εδεήθη αυτού· εν Βαιθήλ εύρηκεν αυτόν, και εκεί ελάλησε προς ημάς (Ωσηέ 12:3-4).*

Αυτό το νέο όνομα, λοιπόν, «Ισραήλ» έχει θεϊκή προέλευση, συμβολίζει τη νέα πνευματική σχέση του

Ιακώβ με το Θεό, καθώς ο Ιακώβ συμφιλιώθηκε μαζί Του διαμέσου της χάρης Του. Η πάλη του Ιακώβ προκλήθηκε από την πρωτοβουλία του Θεού και η νίκη του Ιακώβ ήταν η πνευματική πρόοδος του, καθώς από την αντίσταση στο Θεό προχώρησε στην εξάρτησή από τον Θεό επειδή μετά τη μάχη αυτή έμεινε κουτσός.²

Με απλά λόγια το όνομα «Ισραήλ» από την αρχή συμβολίζει μια προσωπική σχέση συμφιλίωσης με το Θεό. Η υπόλοιπη Αγία Γραφή ποτέ δεν ξεχνά, αλλάζει, ή βελτιώνει αυτή τη σημασία του ονόματος. Στην πραγματικότητα ο Θεός θέλει να επαναλάβει αυτή την πάλη με τον άνθρωπο, με όλους τους Ισραηλίτες που είναι απόγονοι του Ιακώβ. Μέσω τους προφήτη Ωσηέ, ο Θεός παρουσιάζει την πάλη του Ιακώβ και την μετέπειτα εμπιστοσύνη του στο Θεό ως παράδειγμα που πρέπει να μιμηθούν όλες οι φυλές του Ισραήλ που έχουν αποστατήσει, οι οποίες εμπιστεύονται περισσότερο τα πολεμικά άλογα της Ασσυρίας και της Αιγύπτου (Ωσηέ 14:1-3). Η πάλη του Ιακώβ με το Θεό προβάλλεται από τον προφήτη Ωσηέ ως μοντέλο για τον γνήσιο Ισραήλ, ως το παράδειγμα που πρέπει ο λαός να ακολουθήσει για να είναι πράγματι λαός Θεού.

Ο σκοπός του Θεού για το λαό Ισραήλ φανερώνεται από τα λόγια του Μωυσή στο Φαραώ: *Ούτω λέγει Κύριος· Υιός μου είναι, πρωτότοκός μου, ο Ισραήλ και προς σε λέγω, Εξαπόστειλον τον υιόν μου, διά να με λατρεύση (Εξοδος 4:22-23^α).* Οι φυλές του Ισραήλ καλούνται να λατρεύσουν τον Κύριο, σύμφωνα με το θέλημά Του. Αυτοί είναι ο Ισραήλ ο λαός αυτού (Εξοδος 18:1), η συναγωγή του Κυρίου (Αριθμοί 20:4).

Ο λαός Ισραήλ, επομένως, είναι διαφορετικός από όλα τα άλλα έθνη όχι επειδή είναι καλύτερος από εθνικής, ηθικής ή πολιτικής πλευράς, αλλά μόνο επειδή τον διάλεξε ο Θεός για να πραγματοποιήσει τις υποσχέσεις που έδωσε στους πατριάρχες. *Δεν προετίμησεν εσάς Κύριος ουδέ εξέλεξεν εσάς, διότι είσθε πολυπληθέστεροι παρά πάντα τα έθνη· επειδή σεις είσθε οι πλέον ολιγάριθμοι παρά πάντα τα έθνη· αλλ' επειδή ο Κύριος σας ηγάπησε και διά να φυλάξη τον όρκον, τον οποίον ώμοσε προς τους πατέρας σας... (Δευτ. 7:7-8).* Ο Θεός λύτρωσε τον Ισραήλ από τη δουλεία της Αιγύπτου ώστε να τον δεσμεύσει αποκλειστικά για τον εαυτό του. Όταν τους έφερε ο Θεός στο όρος Σινά τους είπε το εξής: *Σεις είδετε όσα έκαμα εις τους Αιγυπτίους, και σας εσήκωσα ως επί πτερύγων αετού και σας έφερα προς εμαυτόν τώρα λοιπόν εάν τωόντι υπακούσητε εις την φωνήν μου, και φυλάξητε την διαθήκην μου, θέλετε είσθαι εις εμέ ο εκλεκτός από πάντων των λαών· διότι ιδική μου είναι πάσα η γή· και σεις θέλετε*

είσθαι εις εμέ βασίλειον ιεράτευμα και έθνος άγιον. (Εξοδος 19:4-6^α).

Με βάση τα προηγούμενα καθίσταται αναγκαίο να διαχωρίσουμε δύο πλευρές της διαθήκης του Θεού με τον Ισραήλ. Πρώτο, ο Ισραήλ ως έθνος επιλέχθηκε από το Θεό να είναι ο δικός Του λαός με σκοπό να τον λατρεύσει επειδή ο Θεός τον αγάπησε και του έδειξε τη χάρη Του (βλέπε Ιεζεκιήλ 16). Δεύτερο, ο Ισραήλ θα διατηρούσε τη θέση του ως εκλεκτός λαός του Θεού, ως έθνος άγιο, εφόσον υπάκουε το Θεό και τηρούσε τη διαθήκη (Εξοδος κεφ. 20-24). Αυτή η πλευρά της διαθήκης είναι ξεκάθαρα υπό όρους και προϋποθέσεις σχετικά με το μέλλον του Ισραήλ στη διαθήκη του Θεού.

Είναι λοιπόν, απόλυτα βασικό να ξεκαθαρίσει κάποιος πως η εθνική ενότητα του Ισραήλ, δηλαδή ο Ισραήλ ως έθνος, εξαρχής βασιζόταν (α) στη λύτρωση που ο Θεός τους χάρισε (ώστε να μείνει πιστός στις υποσχέσεις Του) και (β) στην αξίωση του Θεού να Τον λατρεύουν και να Τον υπακούν.

Το «πιστό υπόλοιπο»

Αυτές οι δύο έννοιες, η εθνική και η θρησκευτική συμπορεύονται σε όλη την Παλαιά Διαθήκη διαμέσου του «πιστού υπόλοιπου». Οι προφήτες, ενώ είδαν τον Ισραήλ ως έθνος που αποστάτησε και επαναστάτησε εναντίον του Θεού και ως εκ τούτου επρόκειτο να κριθεί, εντούτοις παρέμενε ένα πιστό υπόλοιπο μέσα στο άπιστο έθνος, το οποίο αποτελούσε τον αληθινό λαό του Θεού.³

Η διαθήκη του Θεού με τον Ισραήλ θα συνεχιστεί για πάντα μέσω του υπόλοιπου, ακόμη και όταν οι κατάρες της διαθήκης θα διασπείρουν τον Ισραήλ ως έθνος ανάμεσα στα άλλα έθνη (Δευτ. κεφ. 27-28) και ο ναός θα καταστραφεί (Λευιτικό κεφ. 26). Παρόλη την ανυπακοή και επανάσταση εναντίον του Θεού, τους υπόσχεται: *Αλλά και ούτως ενώ ευρίσκονται εν τη γη των εχθρών αυτών, δεν θέλω απορρίψει αυτούς, ουδέ θέλω βδελυχθή αυτούς, ώστε να εξολοθρεύσω αυτούς, και να ματαιώσω την διαθήκην μου την προς αυτούς· διότι εγώ είμαι Κύριος ο Θεός αυτών (Λευιτικό 26:44)*. Το σχέδιο του Θεού μέσω του Ισραήλ για τα έθνη θα εκπληρωθεί αλλά με τον απρόσμενο τρόπο του Θεού.

Ισραήλ: πολιτική ή θρησκευτική κοινότητα;

Το βιβλίο του Δευτερονομίου δίνει έμφαση στο ότι ο σκοπός της εκλογής του Ισραήλ είναι καθαρά θρησκευτικός/πνευματικός. Ο Ισραήλ ονομάζεται «υιοί Κυρίου του Θεού» (Δευτ. 14:1), «λαός άγιος εις Κύριον τον Θεόν», «λαός εκλεκτός» (Δευτ. 14:2). Ο Ισραήλ πρέπει να ανταποκριθεί λατρεύοντας τον Κύριο με απόλυτη αφοσίωση ακόμη κι αν αυτό σημαίνει διαχωρισμό της οικογένειας (Δευτ. 13:6-10) και να είναι

πνευματικά άμωμος και τέλειος στα μάτια του Θεού (Δευτ. 18:9-13).

Σε όλους τους Ισραηλίτες ο Θεός έθεσε την εξής ιερή υποχρέωση της αποκλειστικής αφοσίωσης στον ίδιο:

• *Εγώ είμαι Κύριος ο Θεός σου, ο εξαγαγών σε εκ γης Αιγύπτου, εξ οίκου δουλείας. Μη έχης άλλους θεούς πλην εμού (Εξοδος 20:2-3)*.

• *Άκουε, Ισραήλ· Κύριος ο Θεός ημών είναι εις Κύριος. Και θέλεις αγαπά Κύριον τον Θεόν σου εξ όλης της καρδιάς σου και εξ όλης της ψυχής σου και εξ όλης της δυνάμεώς σου (Δευτ. 6:4-5)*.

• *Πρόσεχε και άκουε, Ισραήλ· ταύτην την ημεραν κατεστάθης λαός Κυρίου του Θεού σου· θέλεις λοιπόν υπακούει εις την φωνήν Κυρίου του Θεού σου, και εκτελεί τας εντολάς αυτού, και τα διατάγματα αυτού τα οποία εγώ προστάζω εις σε σήμερα (Δευτ. 27:9-10)*.

Στο όρος Σινά, οι φυλές του Ισραήλ συστάθηκαν ως

έθνος, ως λαός του Θεού. Ο Θεός ο ίδιος τους προβίβασε σε λατρευτική σύναξη ώστε να είναι φως για όλο τον κόσμο. Ο λαός Ισραήλ, επομένως, στο Δευτερονόμιο δεν είναι μια συγκέντρωση διαφορετικών φυλών, δεν είναι το άθροισμα ατόμων, δεν είναι καν ένα έθνος, αλλά είναι μια θρησκευτική λατρευτική κοινότητα, την οποία ενώνει ο λόγος και ο νόμος του Θεού, ο Θεός ίδιος. Το όνομα «Ισραήλ» συμβολίζει το λαό Ισραήλ **σε σχέση** με το Θεό. Το κέντρο βάρους δεν είναι η εθνική ενότητα, αλλά η θρησκευτική ενότητα διαμέσου της διαθήκης.

Στο βιβλίο του Δευτερονομίου ο όρος «Ισραηλίτες» (υιοί Ισραήλ) προσδιορίζει τους φυσικούς απογόνους του Ιακώβ, ενώ το όνομα «Ισραήλ» δείχνει την θρησκευτική ενότητα του λαού της διαθήκης. Οι σχέσεις «αίματος» δεν ταυτίζονται απαραίτητα με τις σχέσεις «πίστης». Υπάρχει μια σαφής διάκριση ανάμεσα στην κοινότητα που λατρεύει και τους εθνικούς δεσμούς.

Για παράδειγμα, στο Δευτερονόμιο 23 διαβάζουμε πως επιτρέπεται στους Αιγύπτιους και Εδωμίτες που έχουν ζήσει για τρεις γενεές ανάμεσα στον Ισραήλ να συμμετάσχουν στη «συναγωγή του Κυρίου» (Δευτ. 23:7-8). Επίσης οι ευλογίες της ευημερίας στη γη της επαγγελίας δεν είναι ποτέ

χωρίς προϋποθέσεις, αλλά εξαρτώνται από το αν ο Ισραήλ τηρεί το νόμο και τις εντολές (Δευτ. 26:16-19, 27:9-10). Αργότερα ο Ιησούς του Ναυή, ο διάδοχος του Μωυσή, αναφέρει πως στη Συχέμ ο λαός δέχθηκε τη λατρεία του Θεού ως αποκλειστική βάση της κοινής τους ζωής (Ιησούς του Ναυή 24:16-18). Ο Ισραήλ συνεχώς ανανέωνε τη διαθήκη με το Θεό στις ετήσιες γιορτές.

Στο βιβλίο των Ψαλμών, στο οποίο πενήντα εννέα (59) φορές αναφέρεται το όνομα «Ισραήλ», ο Ισραήλ είναι ο λαός που συναθροίζεται για να λατρεύσει τον Κύριο στο ναό στην Ιερουσαλήμ. Το όνομα «Ιούδας» σχεδόν ποτέ δεν χρησιμοποιείται για να δηλώσει τη

Με απλά λόγια το όνομα «Ισραήλ» από την αρχή συμβολίζει μια προσωπική σχέση συμφιλίωσης με το Θεό

Ο Ισραήλ είναι η κοινότητα της διαθήκης, ο λαός που λατρεύει τον Κύριο πνευματικά και αληθινά

κοινότητα που λατρεύει.

Οι προφήτες του Ισραήλ έδειξαν πως ο Ισραήλ ως έθνος εξαιτίας της αποστασίας τους και της κοινωνικής αδικίας που επικρατούσε, θα κρίνονταν όπως ακριβώς όλα τα άλλα έθνη: *Εσάς μόνον εγνώρισα εκ πάντων των γενών της γής· διά τούτο θέλω σας τιμωρήσει διά πάσας τας ανομίας σας (Αμώς 3:2)*. Όμως, ένα πιστό υπόλοιπο θα παραμείνει (Α΄ Βασιλέων 19:18, Ησαΐας 6:13, 8:17-18, 10:20-22). Ο Αμώς ήταν ο πρώτος προφήτης που απέρριψε την δημοφιλή ιδέα πως ο Ισραήλ ως έθνος θα γλίτωνε την ημέρα της κρίσης (Αμώς 3:2, 9:1-4, 9, 10). Έδωσε έμφαση στον όρο της πνευματικής αλλαγής του λαού ώστε να λυτρωθούν από την κρίση: *Εκζητήσατε τον Κύριον και θέλετε ζήσει, μήπως εφορμήση ως πυρ επί τον οίκον Ιωσήφ και καταφάγη αυτόν και δεν υπάρχη ο σβύνων την Βαιθήλ (Αμώς 5:6)*.

Μόνο ένα υπόλοιπο του έθνους Ισραήλ θα επιβίωνε από τη μελλοντική κρίση (Αμώς 3:12, 5:15). Αυτό το υπόλοιπο θα ξεχωριστεί εξαιτίας της πι-

στότητας του Θεού στη διαθήκη Του την ημέρα του Κυρίου (5:15), όπως ο Θεός διάλεξε το υπόλοιπο στις μέρες του Ηλία (Α΄ Βας. 19:18).

Το «πιστό υπόλοιπο» στις έσχατες μέρες

Ο ίδιος προφήτης, ο Αμώς, απρόσμενα θα λέγαμε, αποκάλυψε μια ακόμη πλευρά αυτής της αποκατάστασης του Ισραήλ: μη Ισραηλίτες θα ενταχθούν στον κύκλο του εσχατολογικού πιστού υπολοίπου του Ισραήλ και του οίκου Δαβίδ! *Εν τη ημέρα εκείνη θέλω αναστήσει την σκηνήν του Δαβίδ την πεπτωκυίαν, και θέλω φράξει τας χαλάστρας αυτής, και θέλω ανεγείρει τα ερείπια αυτής, και θέλω ανοικοδομήσει αυτήν ως εν ταις αρχαίαις ημέραις· διά να κληρονομήσωσι το υπόλοιπον του Εδώμ και πάντα τα έθνη, επί τα οποία καλείται το όνομά μου, λέγει Κύριος, ο ποιών ταύτα (Αμώς 9:11-12)*. (Παρενθετικά αναφέρουμε πως ο απόστολος Πέτρος στις Πράξεις 15:16 διακηρύττει με

Η πλήρης εικόνα που δίνει η Παλαιά Διαθήκη για το πιστό υπόλοιπο του Ισραήλ στις έσχατες ημέρες εκπληρώνεται όχι σε ένα άπιστο εθνικό Ισραήλ, αλλά στον Ισραήλ που είναι πιστός στον Κύριο, σε ένα λαό που εμπιστεύεται το Μεσσία. Αυτό το υπόλοιπο θα περιλαμβάνει ανθρώπους από όλα τα έθνη και με αυτό τον τρόπο θα εκπληρωθεί ο θεϊκός σκοπός της εκλογής του Ισραήλ

2ος Τόμος
ΚΑΘΕ ΠΡΩΙ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Μία έκδοση του περιοδικού *Αστήρ της Ανατολής*

Ενώμαίνει επί την πόλιν που Γεωργίου Α. Χατζημεταξίου, τα καθημερινά αναγνωρίσιμα διαβάζονται κάθε χρόνο. Σε μία μοναδική χαλαρή όπτη έκδοση.

Παρογγελίες τηλ. 210 3231079
ή τηλ. 210 3316577
ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: astir@ges.gr

ΤΙΜΑΤΑΙ ΕΠΤΑ ΕΥΡΩ

παρησία πως η υπόσχεση αυτή (που αφορά την αποκατάσταση του Ισραήλ) εκπληρώθηκε καθώς εθνικοί πίστεψαν και προστέθηκαν στην Εκκλησία!!!!) Ο Αμώς προφητεύει πως το εσχατολογικό υπόλοιπο του Ισραήλ είναι μια θρησκευτική ενότητα και χωρίς πολιτικές προεκτάσεις.

Και οι υπόλοιποι προφήτες κινούνται στο ίδιο «μήκος κύματος». Ο προφήτης **Ησαΐας** καθώς κηρύττει για την κρίση και τη σωτηρία του Θεού κινείται με μοντέλο το «πιστό υπόλοιπο». Ο συνδυασμός της καταστροφής και της σωτηρίας είναι ενσωματωμένος στην έννοια της αγιότητας του Θεού. Ο προφήτης ένοιωθε απόγονα αλλά ο Θεός τον καθάρισε και τον κάλεσε να τον αντιπροσωπεύσει (Ησαΐας 6:1-8).

Η καταστροφική κρίση στον Ισραήλ δεν θα εξαφάνιζε κάθε ζωή από τον Ισραήλ: *Έτι όμως θέλει μείνει εν αυτή εν δέκατον, και αυτό πάλιν θέλει καταφαγωθή καθώς η τερέβινθος και η δρυς, των οποίων ο κορμός μένει εν αυταίς όταν κόπτονται, ούτω το άγιον σπέρμα θέλει εΐσθαι ο κορμός αυτής (6:13)*. Αυτό το άγιον σπέρμα θα είναι άγιο επειδή όπως ο Ησαΐας θα ζήσει την κρίση του Θεού η οποία αγιάζει.

Ο Ησαΐας χρησιμοποιεί το όνομα «Ισραήλ» και για τον Ιούδα (1:1-3, 8:14). Κηρύττει την καταστροφή του Ισραήλ ως έθνους (6:11-13) ώστε μόνο το πιστό υπόλοιπο να κληρονομήσει τις υποσχέσεις. Ο σκοπός του Θεού με τον Ισραήλ ως έθνος «άγιο» (Έξοδος 19:6) και «άγιος» λαός (Δευτ. 7:6) ήταν όλη η γη να γεμίσει με τη δόξα του Θεού (Ησαΐας 6:3). Αυτός ο στόχος όμως δεν εκπληρώθηκε εξαιτίας της απιστίας τους. Έτσι λοιπόν, ο αιώνιος σκοπός του Θεού θα πραγματοποιηθεί μέσω του «άγιου σπέρματος» δηλαδή μέσω του πιστού υπολοίπου (Ησαΐας 4:2-6, 6:13).

Κατά τη διάρκεια της Συρο-εφραϊμικής κρίσης στην Ιερουσαλήμ (734-733 π.Χ.) ο Ησαΐας τους αποκάλυψε πως μόνο η εμπιστοσύνη στον Κύριο είναι το κριτήριο για το ποιος ανήκει στο άγιο υπόλοιπο (7:9, σύγκρισε με 30:15-18). Ο Ησαΐας και τα παιδιά του ήταν σημεία/σύμβολα στον Ισραήλ από το Θεό τα οποία έστρεφαν την προσοχή στο μελλοντικό υπόλοιπο (8:18). Αυτό βέβαια, δείχνει πως ο προφήτης χρησιμοποιούσε την έννοια του «πιστού υπολοίπου» όχι μόνο για την εσχατολογική κρίση του Θεού, αλλά και για τη πολιτική κρίση του δικού του καιρού (1:4-9, 11:11, 16). Η ελπίδα του Ησαΐα ήταν πως το σύγχρονο με τον ίδιο «υπόλοιπο» θα λειτουργούσε ως η βάση για την ανάδειξη του υπολοίπου στο μέλλον. Δεν ξεχωρίζει λοιπόν ο προφήτης το κοσμικό από το πνευματικό υπόλοιπο. Στο κήρυγμά του υπάρχει μόνο ένα υπόλοιπο τόσο για τη δική του εποχή όσο και για τη μέλλουσα.

Περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο προφήτη, οι προβλέψεις του στα κεφάλαια 40-66, περιέχουν υποσχέσεις για την αποκατάσταση του Ισραήλ μετά την Ασσυριο-βαβυλωνιακή εξορία. Σε όλες αυτές τις συνεχιζόμενες διαβεβαιώσεις της επαναφοράς από τη διασπορά, το κέντρο βάρους δε βρίσκεται στους φυσικούς απογόνους που ξαναλατρεύουν τον Κύριο. Ο Ησαΐας προφητεύει πως ανάμεσα στους Ισραηλίτες που θα επιστρέψουν μετά την εξορία θα υπάρχουν και πολλοί μη Ισραηλίτες. Δύο ομάδες, οι ξένοι και οι ευνούχοι, στους οποίους απαγορεύονταν η είσοδος στη λατρευτική συναγωγή των Ισραηλιτών σύμφωνα με το νόμο του Μωυσή (Δευτ. 23:1-3), τώρα είναι καλοδεχούμενοι στον καινούργιο ναό, στο όρος Σιών με την

προϋπόθεση πως δέχονται την τήρηση του Σαββάτου και τηρούν τη διαθήκη του Θεού: *Διότι ούτω λέγει Κύριος· εις τους ευνούχους, όσοι φυλάττουσι τα σάββατά μου και εκλέγουσι τα αρέσκοντα εις εμέ και κρατούνσι την διαθήκην μου, εις αυτούς μάλιστα θέλω δώσει εν τω οίκω μου και εντός των τειχών μου τόπον και όνομα καλύτερον παρά των υιών και των θυγατέρων· εις αυτούς θέλω δώσει όνομα αιώνιον, το οποίον δεν θέλει εκλείψει. Περί δε των υιών του αλλογενοϋς, οΐτινες ήθελον προστεθή εις τον Κύριον, διά να δουλεύωσιν εις αυτόν και να αγαπώσι το όνομα του Κυρίου, διά να ήναι δούλοι αυτού· όσοι φυλάττουσι το σάββατον, ώστε να μη βεβηλώσωσιν αυτό και κρατούσι την διαθήκην μου... ο οίκός μου θέλει ονομάζεσθαι, Οίκος προσευχής διά πάντας τους λαούς. Ούτω λέγει Κύριος ο Θεός ο συνάγων τους διεσκορπισμένους του Ισραήλ· Θέλω συνάξει έτι και άλλους εις αυτόν, εκτός των συνηγμένων αυτού (Ησαΐας 56:4-8, σύγκρισε με Ησαΐα 45:20-25)*.

Με αυτόν τον τρόπο ξεδιπλώνει ο Ησαΐας το πώς ο Θεός εκπληρώνει τη διαθήκη που έκανε με τον Αβραάμ (Γένεση 12:2-3) και τον Ισραήλ (Έξοδος 19:6) πλησιάζοντας όλο τον κόσμο μέσω ενός νέου Ισραήλ. Το βασικό χαρακτηριστικό αυτού του νέου Ισραήλ δεν είναι η εθνική καταγωγή, δεν είναι το να είναι κάποιος φυσικός απόγονος του Αβραάμ, αλλά η πίστη του Αβραάμ, η λατρεία του Θεού. Οι πιστοί εθνικοί θα απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια όπως και οι πιστοί Ισραηλίτες.

Ο προφήτης **Μιχαΐας** συνενώνει την υπόσχεση για το «υπόλοιπο του Ισραήλ» (Μιχαΐας 2:12) με την υπόσχεση για τον Μεσσία ο οποίος θα έρθει από τη Βηθλεέμ (5:2). Αυτός θα μαζέψει το υπόλοιπο του Ισραήλ ως ποιμνιον εν μέσω της μάνδρας αυτών (2:12). Και θέλει σταθή και ποιμάνει εν τη ισχύϊ του Κυρίου, εν τη μεγαλειότητι του ονόματος Κυρίου του Θεού αυτού (5:4).

Ο προφήτης **Ιερεμίας** ο οποίος υπηρέτησε τα τελευταία σαράντα χρόνια του βασιλείου του Ιούδα (625-586 π.Χ.) χρησιμοποιεί το όνομα «Ισραήλ» με ποικίλους τρόπους. Είναι ξεκάθαρο, όμως, πως ο προφήτης δεν επικεντρώνεται στην αποκατάσταση του Ισραήλ ως ανεξάρτητου πολιτικού κράτους, αλλά ως πνευματικού λαού του Θεού. Η νέα διαθήκη που θα κάνει ο Κύριος, ο Γιαχβέ με τον οίκο Ιούδα και Ισραήλ μετά την βαβυλωνιακή εξορία θα είναι πάρα πολύ διαφορετική από αυτή του όρους Σιών: *Ιδού, έρχονται ημέραι, λέγει Κύριος, και θέλω κάμει προς τον οίκον Ισραήλ και προς τον οίκον Ιούδα διαθήκην νέαν· ουχί κατά την διαθήκην, την οποίαν έκαμον προς τους πατέρας αυτών, καθ' ην ημέραν επίασα αυτούς από της χειρός διά να εξαγάγω αυτούς εκ γης Αιγύπτου· διότι αυτοί παρέβησαν την διαθήκην μου και εγώ απεστράφηνα αυτούς, λέγει Κύριος· αλλ' αυτή θέλει εΐσθαι η διαθήκη, την οποίαν θέλω κάμει προς τον οίκον Ισραήλ· μετά τας ημέρας εκείνας, λέγει Κύριος, θέλω θέσει τον νόμον μου εις τα ενδόμυχα αυτών και θέλω γράψει αυτόν εν ταις καρδίαις αυτών· και θέλω εΐσθαι Θεός αυτών και αυτοί θέλωσιν εΐσθαι λαός μου. Και δεν θέλωσι διδάσκει πλέον έκαστος τον πλησίον αυτού και έκαστος τον αδελφόν αυτού, λέγων, Γνωρίσατε τον Κύριον· διότι πάντες ούτοι θέλωσι με γνωρίζει από μικρού αυτών έως μεγάλου αυτών, λέγει Κύριος· διότι θέλω συγχωρήσει την ανομίαν αυτών και την αμαρτίαν αυτών δεν θέλω ενθυμείσθαι πλέον (Ιερ. 31:31-34)*. Παρενθετικά και εδώ

αναφέρουμε πως ο συγγραφέας της προς Εβραίους επιστολής μας διδάσκει πώς εκπληρώνεται και αυτή η προφητεία στην Εκκλησία (Εβραίους 8:8-12)!!!

Ο αποκατεστημένος Ισραήλ θα είναι μια κοινότητα που προσεύχεται και θα λατρεύει, όπου κάθε Ισραηλίτης θα έχει προσωπική εμπειρία συγχώρεσης του Θεού και θα υπακούει τον άγιο νόμο του με όλη την καρδιά του (βλέπε επίσης Ιερεμίας 31:6, 32:38-40).

Σε αυτή τη διαθήκη θα υπάρχουν και μη-Ισραηλίτες. Πώς το συμπεραίνουμε; Ο Ιερεμίας λέει πως ακόμη και η κιβωτός της διαθήκης, το ορατό σύμβολο της παρουσίας του Θεού στο ναό της Ιερουσαλήμ δεν θα χρειάζεται, ούτε θα υπάρχει ανάγκη να το θυμόμαστε: *Και όταν πληθυνθήτε και αυξηθήτε επί της γης, εν εκείναις ταις ημέραις, λέγει Κύριος, δεν θέλουσι προφέρει πλέον, Η κιβωτός της διαθήκης του Κυρίου, ουδέ θέλει αναβή επί καρδιάν αυτών, ουδέ θέλουσιν ενθυμηθή αυτήν, ουδέ θέλουσιν επισκεφθή, ουδέ θέλει κατασκευασθή πλέον (Ιερεμίας 3:16).*

Ο προφήτης Ιεζεκιήλ, ο οποίος επίσης πήγε εξόριστος στη Βαβυλώνα το 597 π.Χ. προφήτησε ένα νέο πνευματικό Ισραήλ ο οποίος θα επιστρέψει στη γη από όποιο έθνος έχει διασπαρεί: *Ούτω λέγει Κύριος ο Θεός· Και θέλω σας συναθροίσει από των λαών και θέλω σας συνάξει εκ των τόπων όπου ήσθε διεσκορπισμένοι και θέλω σας δώσει την γην Ισραήλ. Και ελθόντες εκεί θέλουσι σηκώσει απ' αυτής πάντα τα βδελύγματα αυτής και πάντα τα μιανρά αυτής. Και θέλω δώσει εις αυτούς καρδιάν μίαν και πνεύμα νέον θέλω βάλει εν υμίν· και αποσπάσας την λιθίνην καρδιάν από της σαρκός αυτών θέλω δώσει εις αυτούς καρδιάν σαρκίνην, διά να περιπατήσω εν τοις διατάγμασί μου και να φυλάττωσι τας κρίσεις μου και να εκτελώσιν αυτά· και θέλουσιν είσθαι λαός μου και εγώ θέλω είσθαι Θεός αυτών. Εκείνων δε των οποίων η καρδιά περιπατεί κατά την επιθυμίαν των βδελυγμάτων αυτών και των μιανρών αυτών, τας οδούς τούτων θέλω ανταποδώσει κατά της κεφαλής αυτών, λέγει Κύριος ο Θεός (Ιεζεκιήλ 11:17-21).*

Αυτές και άλλες παρόμοιες προφητείες (Ιεζ. 36:24-33, 37:22-26) δίνουν έμφαση στο ότι **ο Θεός θα αποκαταστήσει τον Ισραήλ όχι ως ένα κοσμικό κράτος, αλλά ως ένα λαό ο οποίος θα είναι αγνός πνευματικά και θα λατρεύει αληθινά το Θεό. Η έμφαση του Ιεζεκιήλ δεν βρίσκεται στην επιστροφή του Ισραήλ στην Παλαιστίνη, αλλά στο Θεό!** Υπόσχεται πως θα καθαρίσει τον Ισραήλ από την ειδωλολατρεία, από την κοσμικότητα ώστε ένας μετανοημένος και καθαρισμένος λαός να επιστρέψει (Ιεζεκιήλ 20:32-36).

Ο Ισραήλ μετά την εξορία θα είναι μια θρησκευτική κοινότητα γύρω από ένα ναό, όχι γύρω από ένα κοσμικό θρόνο. Παρόλο που η πλειοψηφία των αιχμαλώτων που επέστρεψαν ανήκε στις φυλές του Ιούδα και του Λευί, αυτό το πνευματικό υπόλοιπο θεωρούσε τον εαυτό του ως τη συνέχεια και την αντιπροσώπευση του Ισραήλ του Θεού (Εσδρας 2:2, 70, 3:1, 11, 4:3, 6:16-17, 21, Νεεμίας 1:6, 2:10, 8:1, 17, 10:39, 12:47,

Μαλαχίας 1:1, 5, 2:11).

Ο προφήτης **Ζαχαρίας** προφήτησε πως στον Ισραήλ η διαφορά ανάμεσα στην τελετουργική αγιότητα και την καθημερινή ζωή θα εκμηδενιστεί και κανείς ειδωλολάτρης δεν θα παραμείνει στον Ισραήλ: *Και πας λέβης εν Ιερουσαλήμ και εν Ιούδα θέλει είσθαι αγιασμός εις τον Κύριον των δυνάμεων· και πάντες οι θυσιάζοντες θέλουσιν ελθεί και λάβει εξ αυτών και εψησει εν αυτοίς· και εν τη ημέρα εκείνη δεν θέλει είσθαι πλέον Χαναναίος εν τω οίκω του Κυρίου των δυνάμεων (Ζαχαρίας 14:21).*

Ο τελευταίος προφήτης, ο **Μαλαχίας**, έδωσε έμφαση στο ότι οι Ισραηλίτες που θα «φοβούνται» τον Γιαχβέ, θα αποτελούν το λαό του Θεού και μόνο όσοι «υπηρετούν» το Θεό θα αναγνωριστούν ως εκλεκτοί Του την ημέρα της κρίσης (Μαλαχίας 3:16-4:3). Ο Ιούδας ήταν οι υιοί του Ιακώβ και ο κληρονόμος της διαθήκης του Θεού με τον Ισραήλ (1:1, 2:11, 3:6, 4:4).

Συμπερασματικά, η Παλαιά Διαθήκη χρησιμοποιεί το όνομα «Ισραήλ με περισσότερους από ένα τρόπους. Πρώτο και κύριο, ο Ισραήλ είναι η κοινότητα της διαθήκης, ο λαός που λατρεύει τον Κύριο πνευματικά και αληθινά. Δεύτερο, δηλώνει ένα ξεχωριστό έθνος το οποίο καλείται να γίνει πνευματικός Ισραήλ.

Σημαντικό για τους προφήτες στην Παλαιά Διαθήκη είναι η πνευματικότητα, η υπακοή του «λαού του Θεού» όχι τα εθνο-πολιτικά χαρακτηριστικά τους. Η αρχική σημασία του ονόματος «Ισραήλ» συμβόλιζε την αποδοχή του Θεού, τη συμφιλίωση με το Θεό, τη σχέση με το Θεό, μέσω της χάρις Του που συγχωρεί (Γένεση 32:28). Αυτή η αρχική σημασία σε όλη την Παλαιά Διαθήκη παραμένει η βάση, ο στόχος στον οποίο καλούν οι προφήτες το λαό να επιστρέψει (Ωσηέ 12:6, Ιερεμίας 31:31-34, Ιεζεκιήλ 36:26-28).

Οπουδήποτε οι προφήτες περιγράφουν το εσχολογικό υπόλοιπο, το χαρακτηρίζουν ως την πιστή, θρησκευτική κοινότητα η οποία λατρεύει το Θεό με μια νέα καρδιά. Αυτό συμβαίνει επειδή ο Θεός συνάπτει μια νέα διαθήκη μαζί τους (Ιωήλ 2:32, Σοφονίας 3:12, 13, Ιερεμίας 31:31-34, Ιεζεκιήλ 11:16-21). Αυτό το πιστό υπόλοιπο στις έσχατες μέρες θα είναι ο μάρτυρας του Θεού σε όλα τα έθνη και θα περιλαμβάνει και μη Ισραηλίτες, ανθρώπους ανεξαρτήτως φυσικής καταγωγής (Ζαχαρίας 9:7, 14:16, Ησαΐας 66:19, Δανιήλ 7:27, 12:1-3).

Η πλήρης εικόνα που δίνει η Παλαιά Διαθήκη για το πιστό υπόλοιπο του Ισραήλ στις έσχατες ημέρες εκπληρώνεται όχι σε ένα άπιστο εθνικό Ισραήλ, αλλά στον Ισραήλ που είναι πιστός στον Κύριο, σε ένα λαό που εμπιστεύεται το Μεσσία. Αυτό το υπόλοιπο θα περιλαμβάνει ανθρώπους από όλα τα έθνη και με αυτό τον τρόπο θα εκπληρωθεί ο θεϊκός σκοπός της εκλογής του Ισραήλ.

Ο αιδ. Γ. Αδάμ είναι ποιμένας της Β' Ε.Ε.Ε. Αθηνών.

Υποσημειώσεις

¹ Μια δήλωση που επαναλήφθηκε στο Γένεση 35:9-10, Εφάνη δε πάλιν ο Θεός εις τον Ιακώβ, αφού επέστρεψεν από Παδάν-αράμ, και ευλόγησεν αυτόν. Και είπε προς αυτόν ο Θεός, Το όνομά σου είναι Ιακώβ· δεν θέλεις ονομάζεσθαι πλέον Ιακώβ, αλλά Ισραήλ θέλει είσθαι το όνομα σου· και εκάλεσε το όνομα αυτού Ισραήλ.

² F. B. Meyer, *Israel: A Prince with God* (Ft. Washington, Penn: Christian Literature Crusade, 1972), σελ. 78-81.

³ George E. Ladd, *A Theology of the New Testament* (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1960) σελ. 108.

Ευλογητός ο Θεός!

του αιδ. Στ. Δεληγιάνη

Εφεσ. 1:3-14

Οπως αναφέρθηκε και στο εισαγωγικό άρθρο, όλη η προς Εφεσίους Επιστολή διαπνέεται από λατρευτικό πνεύμα. Ιδιαίτερα στο ξεκίνημα (1:3-14), ο απ. Παύλος επιλέγει να φανερώσει το προαιώνιο θείο σχέδιο της σωτηρίας μέσα σε μία ατμόσφαιρα άκρατης δοξολογίας και ευλογίας προς το Θεό, για όλα τα μεγάλα και θαυμαστά σωτήρια έργα της χάριτος και αγάπης Του προς τον άνθρωπο και τη δημιουργία Του.

Το υπόβαθρο της ευλογίας και δοξολογίας αυτής, βρίσκεται, ως επί το πλείστο, στην Παλαιά Διαθήκη και στην ιουδαϊκή λατρεία.¹ Έτσι, ορθά η συγκεκριμένη περικοπή αποτελεί ένα από τα πλέον έξοχα στην Καινή Διαθήκη, Ιουδαϊκά χωρία, δοξολογίας και προσευχής ευλογίας προς το μόνο Θεό, για τα θαυμαστά έργα του στη δημιουργία και τη λύτρωση.²

ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ!

Η προσευχή της ευλογίας και δοξολογίας του απ. Παύλου προς το Θεό της σωτηρίας, (από αρκετούς χαρακτηρίζεται και ως ύμνος), στο πλαίσιο μίας επιστολής, μάλιστα, που συνειδητά γιορτάζει τη νίκη του ευαγγελίου ενάντια στις αρχές και τις εξουσίες του ειδωλολατρικού κόσμου, ουσιαστικά λειτουργεί ως μία επίκληση προς το Θεό του Ισραήλ και μία διακήρυξη της εξουσίας του πάνω σε όλο τον κόσμο, που πραγματώνεται (σε κάθε στάδιο της εκπλήρωσης του θείου σχεδίου της σωτηρίας) 'εν τω Μεσσία' («εν Χριστώ»)³. Η έκφραση «εν Χριστώ», συναντάται στην Εφεσίους, σε διάφορες μορφές («έν αὐτῷ», «έν ω»), 35 φορές, δηλ. περισσότερο από κάθε άλλη παύλεια επιστολή, και βρίσκεται στο επίκεντρο της περικοπής που μελετούμε. Αυτή, αφενός εκφράζει τη χριστοκεντρική θεολογία και ηθική του απ. Παύλου,⁴ ενώ αφετέρου σηματοδοτεί, την κορύφωση των απολυτρωτικών σχεδίων του Θεού, σε σχέση με την εκπλήρωση των θείων υποσχέσεων τόσο προς τον Ισραήλ όσο και προς όλο τον κόσμο, με την ευλογία όλων των εθνών (Γεν.12:3β).⁵

Λόγω της δυσκολίας κατανόησης της περικοπής, εξαιτίας του ότι αποτελεί μία μόνο πρόταση (!), θα ήθελα να δούμε ποιο είναι το κεντρικό θεολογικό της νόημα, και στη συνέχεια να εστιάσουμε στα βασικά θεολογικά σημεία της.

Α. Ως κεντρικό θεολογικό νόημα της περικοπής αυτής, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι:

Στο Θεό Ανήκει Δοξολογία και Ευλογία για τη Δωρεά Ουράνιων Ευλογιών προς Εκείνους που Αυτός Εξέλεξε, Μία Δωρεά που Πραγματοποιείται

μέσω του Προαιώνιου Λυτρωτικού Έργου του Χριστού, το οποίο και έχει Εγκαινιάσει από το Άγιο Πνεύμα.⁶

Η ευλογία που δόθηκε στους χριστιανούς, έχει τα εξής χαρακτηριστικά: α) είναι πνευματική, καθώς συνδέεται με τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος και, σύμφωνα με την πατερική ερμηνεία, αντίθετη προς τις σωματικές ή υλικές ευλογίες που δόθηκαν στον Ισραήλ· β) έχει πληρότητα («έν πάση εὐλογία»), καθώς καλύπτει όλες τις εκδηλώσεις των πιστών και γ) είναι επουράνια («έν τοῖς ἐπουρανίοις»), δηλ. αφενός «παρέχει όχι φθαρτά και επίγεια δώρα, αλλά δώρα που προέρχονται από τον επουράνιο κόσμο και αποβλέπουν στο να βοηθήσουν τους χριστιανούς να κατακτήσουν τον επουράνιο αυτόν κόσμο», ενώ αφετέρου δηλώνει την ποιότητα και την αξία των ευλογιών.

Μάλιστα, ο Θεοδώρατος, ανάμεσα στις ευλογίες αυτές συγκαταλέγει και «του θείου Πνεύματος τα χαρίσματα, την ελπίδα της αναστάσεως, τας της θανάσιος επαγγελίας, την υπόσχεσιν της βασιλείας των ουρανών, της υιοθεσίας αξίωμα».⁸ Ιδιαίτερα όμως, η έκφραση «έν τοῖς ἐπουρανίοις», δηλώνει την εισόρμηση εν Χριστώ, του μέλλοντα αιώνα της νέας δημιουργίας στον παρόντα, πονηρό αιώνα,⁹ που αποκαλύπτει ευλογημένα δείγματα της τελικής απολύτρωσης και της μέλλουσας μακαριότητας και δόξας.

Β. Τα επιμέρους θεολογικά σημεία του Εφεσ.1:3-14 θα μπορούσαμε να τα συνοψίσουμε σε τέσσερα: εκλογή, υιοθεσία, λύτρωση-συγχώρηση, κληρονομία, τα οποία και αποτελούν τις ουράνιες πνευματικές ευλογίες του Θεού προς το λαό του, την Εκκλησία του, εν Χριστώ.

Αυτές τις ευλογίες τις παρουσιάζει και τις αναπτύσσει ο απ. Παύλος συνοπτικά μεν, αλλά με μεστό και εμπειριστατωμένο τρόπο, σε αποδέκτες ως επί το πλείστο εθνικούς,¹⁰ στο πλαίσιο της αναφοράς του για τη φανέρωση-αποκάλυψη του μυστηρίου του θελήματος του Θεού, «εις οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ» (1:9-10).

Συγκεκριμένα:

1. Εκλογή: «καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ»: Εκλογή εν τω Εκλεκτῷ! Τι ακριβῶς σημαίνει αυτό; Πως δεν υπάρχει-και ούτε μπορεί να υπάρξει-θεία εκλογή ξέχωρα από τον Ιησὺ Χριστό,¹¹ τον Εκλεκτό του Θεού.¹² Έτσι, ο Ιησὺς Χριστός, στο πλαίσιο του υπερκόσμιου έργου της αναδημιουργίας του Θεού, φανερώνεται αφενός ως ἑσχατος Ἀδάμ,¹³ η αρχή, ο πρώτος μιας νέας γενιάς ανθρώπων, που θα είναι πιστή στο Θεό, και αφετέρου ως η επιτομή του λαού Ισραήλ,¹⁴ ο «αληθινός Ισραήλ», γύρω από τον οποίο

συσπειρώνεται και δημιουργείται ένας νέος «περιούσιος» λαός του Θεού, η Εκκλησία, που αποτελεί τον εσχατολογικό Ισραήλ.¹⁵ Σκοπός και στόχος¹⁶ – και ποτέ προϋπόθεση – της εκλογής αυτής του Θεού; «Είναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ». Ὅσους ο Θεός εξέλεξε εν Χριστώ, το έκανε προκειμένου να τους **καταστήσει** «ἁγίους καὶ ἀμώμους»,¹⁷ αλλά και να τους **καθιστά**.¹⁸

Με άλλα λόγια, όσοι έχουν εκλεγεί για να απολαύσουν τις επουράνιες ευλογίες, έχουν εκλεγεί σε ζωή αγιασμού, προκειμένου να βιώνουν τη θεία αγάπη προς τον πλησίον.¹⁹

2. Υιοθεσία: Άλλος σκοπός και στόχος της θείας εκλογής, που παράλληλα ταυτίζεται με τη δεύτερη κατά σειρά ουράνια ευλογία, αποτελεί το να είμαστε στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού «*υιοί*» («προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ»), και μάλιστα, του Θεού «*υιοί*» («προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν»), σύμφωνα με το αγαθό θείο θέλημα. Με άλλα λόγια, ο Θεός, αποκλειστικά και μόνο από τη μεγάλη αγάπη του, μέσω του «μονογενοῦς Υιού» του, Ιησού του Μεσσία-Χριστού, «*υιοθετεῖ*» όσους αυτός εξέλεξε, να είναι *υιοί του*. Η μεταφορική αυτή εικόνα και έννοια της «*υιοθεσίας*», που αναπτύσσεται διεξοδικά από τον απ. Παύλο στην προς Γαλάτας επιστολή (4:1-6),²⁰ πιθανόν, χρησιμοποιείται εδώ εξ' αφορμής της θείας *λύτρωσης-απελευθέρωσης* του λαού Ισραήλ από την Αίγυπτο, τη γη της σκλαβιάς, προκειμένου να κατασταθεί «*υιός*» του Θεού (πρβλ. Ωσ.11:1, Ρωμ.9:4).²¹ Τώρα όμως, αυτή η πραγματικότητα ανταποκρίνεται και γίνεται εν Χριστώ προνόμιο και της Εκκλησίας (Ρωμ.9:26, Β' Κορ.6:18).²²

Έτσι, η έννοια της «*υιοθεσίας*» είναι κοντινή τόσο με την έννοια της «*λύτρωσης*» όσο και με το πρόσωπο και παρουσία του Αγίου Πνεύματος στη ζωή του λαού του Θεού²³ και τη θεία «*κληρονομιά*».²⁴ Τέλος, η «*υιοθεσία*» δεν αποτελεί μόνο ένα παρελθοντικό γεγονός, αλλά και μελλοντικό, καθώς προσδοκά την ολοκλήρωσή της στην τελική απολύτρωση.²⁵

3. Λύτρωση και Συγχώρηση: «ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ»:

«Ἄνευ απολυτρώσεως αδύνατον να δοθεῖ ἄφεσις αμαρτιῶν. Λόγω των αμαρτιῶν μας διατελούμεν αιχμάλωτοι. Δεν είναι δε δυνατόν να απαλλαγώμεν της αιχμαλωσίας, εάν συγχρόνως δεν αφεθούν εις ημάς αι αμαρτίαι. Των αμαρτιῶν μας δε η ενοχή και ο μολυσμός δι' ουδενός άλλου μέσου ἤτο δυνατόν να εξαλειφθεῖ παρά μόνον δια του αἵματος του Χριστοῦ».²⁶

Η λυτρωτική για τον αρχαίο Ισραήλ εικόνα της

Εξόδου και του περάσματος της Ερυθράς Θάλασσας βρίσκονται στο νου του αποστόλου καθώς γράφει τη φράση αυτή (πρβλ. Εξοδ.20:2, Δευτ.5:6, 7:8, 9:26 κ.λπ.), την οποία 'βλέπει' να εκπληρώνεται στην πνευματική σφαίρα και διάστασή της εν Χριστώ. Συγκεκριμένα, την αιώνια *Εξοδο-απελευθέρωση* του ανθρώπου και, ειδικότερα, «αυτών που ο Θεός εξέλεξε», από τη χώρα της αιώνιας αιχμαλωσίας και δεσμών της αμαρτίας, δια μέσου του επώδυνου, τραγικού και γεμάτου κόστος γεγονότος της σταυρικής θυσίας του Χριστού.

4. Κληρονομιά: «ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν»: Ο πιστός γνωρίζει ότι έχει τη θεία λύτρωση επειδή εν Χριστώ έχει λάβει-αποκτήσει *κληρονομική μερίδα-τόπο* από το Θεό,²⁷ που είναι ένας τόπος-μερίδα-κλήρος «*λυτρωτικός*» εν Χριστώ.²⁸

Αυτός ο εν Χριστώ τόπος – *κληρονομία* των πιστών είναι η Βασιλεία του Θεού (Ματθ.25:34, Α' Κορ.6:9, Γαλ.5:21, Κολ.1:12-13),²⁹ την οποία ο Θεός:

- α.** παρέχει σε αυτούς αποκλειστικά και μόνο από τη δική του αγάπη και αιώνια χάρη, ως «*υιοθετημένα*» εν Χριστώ παιδιά του, και
- β.** εγγυάται, προσφέροντάς τους εν Χριστώ το υποσχέμένο Άγιο Πνεύμα του, με το οποίο και τους *σφραγίζει*³⁰ («ἐν ᾧ καὶ πιστεῦσαντες ἔσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ»).

Μάλιστα, το Άγιο Πνεύμα αποτελεί στη ζωή των εν Χριστώ πιστών, της Εκκλησίας, *εσχατολογική σφραγίδα*, που:

- α.** δηλώνει ότι αυτοί κατά έναν ιδιαίτερο τρόπο *ανήκουν* στο Θεό.
- β.** αποτελεί την έκφραση του *χαρακτήρα* του ίδιου του Κυρίου στη ζωή τους και
- γ.** τους *ξεχωρίζει* ως ένα λαό που θα προστατευτεί από τις δοκιμασίες, τις μάχες και τις θλίψεις των εσχάτων ημερών που ήδη βιώνουν (πρβλ. Εφεσ.6:10-18), όπως και τους *εγγυάται* και τους *οδηγεί με ασφάλεια* τόσο στην *κληρονομία* που τους έχει δοθεί όσο και στον ίδιο τον *ένδοξο Κληροδότη* της («ὅ ἐστιν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως»).³¹

Η Πρόκληση του Εφεσ.1:3-14 για τη Σημερινή Εκκλησία

Ι. Εν Χριστώ, η Εκκλησία αποτελεί το Νέο-Πνευματικό Ισραήλ και Νέα Ανθρωπότητα του Θεού

Οι πνευματικές ευλογίες, λοιπόν, που ο Θεός έχει χαρίσει στους δικούς του στα επουράνια μέσω του Ιησού Χριστού, είναι η *εκλογή*, η *υιοθεσία*, η *λύτρωση* και *συγχώρηση* και η *κληρονομία* του – η υπόσχεση,

εκπλήρωση και εγγύησή της. Μας θυμίζουν κάτι όλα αυτά; Πιστεύω πως με μία προσεχτική ματιά, φέρνουν στο νου το λαό Ισραήλ, όταν ο Θεός τον έβγαλε από την Αίγυπτο. Εκεί ο Θεός:

α. Τον ονομάζει εκλεκτό λαό του (Εξοδ.19:5, Αριθμ.11:28, Δευτ.7:6, 14:2, 26:18) και υιό του (Εξοδ.4:22-23, Ωσ.11:1),

β. τον λυτρώνει-ελευθερώνει από την Αίγυπτο και τη σκλαβιά της (Εξοδ.20:2, Δευτ.5:6, Ψαλμ. 105:37, 38, 43) και

γ. του χαρίζει κληρονομιά τη γη Χαναάν (Ψαλμός 105:11, 42, 44).

Μπορεί η γη Χαναάν να αποτελούσε την κληρονομιά του λαού Ισραήλ από το Θεό, όμως μέσα εκεί, το επίκεντρο, ο σκοπός και η αληθινή κληρονομιά τους ήταν ο ίδιος ο Θεός της Διαθήκης τους (Ψαλμ.16:5, 6, 61:5).

Στην Καινή Διαθήκη, διαπιστώνουμε πως η πραγματική, τελική Έξοδος και Λύτρωση που ο Θεός είχε υποσχεθεί στον πατριάρχη Αβραάμ (δες Γεν.15:13-14), αφορούσε όχι απλά και μόνο το φυσικό έθνος του, τον αρχαίο Ισραήλ, με την έξοδό του από την Αίγυπτο αλλά όλη την ανθρωπότητα, όλα τα έθνη της γης, προκειμένου αυτά να δεχτούν την υποσχεμένη θεία ευλογία, που πραγματοποιήθηκε, στο πρόσωπο του «απογόνου» του Αβραάμ, του Ιησού Χριστού.³² Αυτό προκύπτει από την εμπνευσμένη από το Άγιο Πνεύμα προφητεία του Ζαχαρία, του πατέρα του Ιωάννη του Βαπτιστή και Προδρόμου του Μεσσία:

«Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, διότι ἐπεσκέφθη καὶ ἔκαμε λύτρωσιν εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνήγειρεν εἰς ἡμᾶς κέρασ σωτηρίας ἐν τῷ οἴκῳ Δαβὶδ τοῦ δούλου αὐτοῦ, καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ, σωτηρίαν ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐκ τῆς χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τὸ ἔλεος αὐτοῦ πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ τὴν ἐνθυμηθῆν τὴν ἁγίαν διαθήκην αὐτοῦ, τὸν ὄρκον, τὸν ὁποῖον ὤμοσε πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, ὅτι θέλει δώσει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλευθερωθῶμεν ἐκ τῆς χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ τὴν λατρεύωμεν αὐτὸν ἀφόβως ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν». (Λουκ.1:68-75)

Το προαιώνιο θείο σχέδιο επιτυγχάνεται, διότι αυτός ο «απόγονος» του Αβραάμ, ο Χριστός, μέσω του οποίου και θα ευλογούνταν τόσο ο φυσικός Ισραήλ όσο και όλα τα υπόλοιπα έθνη της γης, έγινε ο γνήσιος αντιπρόσωπος τόσο του λαού Ισραήλ όσο και όλης της ανθρωπότητας, τους οποίους και αντιπροσώπευσε επιτυχώς εμπρός στο Θεό.³³

Όπως στο Φιλιππισίους β', έτσι και στο Εφεσ.1:3-14, ό,τι ο Θεός πραγματοποίησε εν τω Μεσσία και δια του Μεσσία έχει ως αποτέλεσμα την εξύψωση της δόξας του. Και ό,τι ο Θεός έχει πραγματοποιήσει, σύμφωνα με αυτή την προσευχή, είναι προκειμένου να εκπληρώσει μία νέα Έξοδο, τη μεγάλη 'λύτρωση', σε εκπλήρωση του σχεδίου του που εκτείνεται από την αρχή κίόλας, την πρώτη δημιουργία, μέχρι τη νέα δημιουργία...Εδώ (στο Εφεσ.1:3-14) βρίσκονται τα μεγάλα θέματα του Ιουδαϊκού μονοθεϊσμού, που ερμολάζονται με μία προσευχή, της οποίας κάθε πρόταση έχει αναθεωρηθεί γύρω από τον Ιησού το Μεσσία και που το ζωοφόρο μήνυμά της εστιάζει στο δώρο του Πνεύματος.³⁴

Συνεπώς, στο Εφεσίους 1:3-14, ο απ. Παύλος, με την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος, ουσιαστικά 'βλέπει' στην οντότητα της Εκκλησίας την εοχατολογική κοινότητα του Μεσσία, ένα νέο, πνευματικό Ισραήλ να γεννιέται, σύμφωνα με τα πρότυπα του αρχαίου Ισραήλ καθώς έβγαίνε από την Αίγυπτο (εκλογή, ιουθεσία, λύτρωση-συγχώρεση, κληρονομιά), μόνο που, εν προκειμένω, ο φυσικός Ισραήλ αποτελεί, κατ'

Εάν η πίστη στο τελειωμένο έργο του Χριστού αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση-συνθήκη για τη σωτηρία μας, τότε, τα έργα αποτελούν το αναγκαίο διακριτικό γνώρισμα αυτής της σωτηρίας μας

ουσίαν, μία 'προεικόνιση,' 'σκιά' και 'τύπο'³⁵ αυτού που αναμενόταν στο μέλλον, το οποίο και θα αποτελούσε την 'κύρια εικόνα,' κορύφωση του θείου θελήματος και σχεδίου, το «αρχέτυπο», αυτό που ήταν στο νου του Θεού από την αιωνιότητα. Και το «αρχέτυπο» αυτό είναι η Εκκλησία, την οποία ο Θεός εν Χριστώ «ἐξελέξατο πρὸ καταβολῆς κόσμου εἶναι κατενώπιον αὐτοῦ» (1:4, πρβλ. Α' Κορ.11:10).³⁶ Η Εκκλησία

είναι η οντότητα εκείνη που θα φανέρωνε τη δόξα του ονόματος και της αιώνιας και πιστής χάριτος του Θεού! Ο αρχαίος, φυσικός Ισραήλ και κάθε τι που αφορούσε την ύπαρξη και ζωή του μέσα στο θείο πολυτρωτικό σχέδιο, δεν αποτελούσαν, σε σχέση με την Εκκλησία, παρά έναν 'προπομπό-μινιατούρα' του «αρχέτυπου» και μεγαλειωδέστερου που έμελλε να φανερωθεί στο θείο χρόνο, σύμφωνα με την προαιώνια βουλή του θείου θελήματος. Έτσι, στο θείο βιβλίο της ιστορίας της απολύτρωσης, το 'ελάσσον' (δηλ. φυσικός Ισραήλ) γίνεται «πρόλογος» και «εισαγωγή» του «βασιικού κεφαλαίου», που είναι η εν Χριστώ φανέρωση του Θεού, η εν Χριστώ σωτηρία του Θεού, και η εν Χριστώ νέα δημιουργία και νέα ανθρωπότητα του Θεού, η Εκκλησία, και όπου μοναδικός «επίλογος» είναι τελική δόξα του Θεού εν Χριστώ Ιησού!

Έτσι, εν τέλει, ο Θεός εν Χριστώ γίνεται η αληθινή κληρονομιά του-πολυεθνικού-λαού του, της Εκκλησίας, και, συνεπώς, εξαποστέλλει το προϋποσχεμένο Άγιο Πνεύμα του ως βεβαιότητα και εγγύηση ότι αυτός ο λαός Του ανήκει και ότι τον προσμένει η τελική έκβαση της αποκατάστασης και αρμονίας που Εκείνος θα επιφέρει στο τέλος των καιρών, η απολύτρωση (Εφεσ.1:11-14, πρβλ. Ιωήλ 2:28-29, Πραξ.2:15-18, Γαλ.4:5-7, 3:14).³⁷

II. Σκοπός τις Θείας Εκλογής και Υιοθεσίας: Αγιασμός και Αγάπη

Εάν η πίστη στο τελειωμένο έργο του Χριστού αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για τη σωτηρία μας, τότε, τα έργα αποτελούν το αναγκαίο διακριτικό γνώρισμα αυτής της σωτηρίας μας.³⁸ Το ότι ως πιστοί έχουμε εκλεγεί από το Θεό, αυτό δεν μας δίνει σε κανένα σημείο την ελευθερία να ζούμε όπως εμείς θέλουμε, αλλά καλούμαστε να υποτασσόμαστε και να υπακούμε στο θείο θέλημα (δες Εφεσ.4:1 – 6:9). Όπως ο ιερός Χρυσόστομος αναφέρει, «αγισύνην ζητεί, ην ο του Θεού οφθαλμός ορά».³⁹ Παράλληλα, όμως, ως λαός του Θεού, αγιαζόμαστε από το Θεό της αγάπης στο να αγαπούμε διαρκώς (Εφεσ.1:4)!

Σε συνέχεια του προηγούμενου, μία ιδιαίτερη διάσταση της θείας «υιοθεσίας» σχετικά με το παρόν, είναι η νέα κατάσταση και τρόπος ζωής που πρέπει να μας χαρακτηρίζουν ως πιστούς. Αυτά εκφράζονται με ένα περπάτημα «κατά το Πνεύμα», δηλ. μία ζωή σύμφωνη με το θέλημα του Θεού, κατά το οποίο γινόμαστε «σύμμορφοι της εικόνας» του πρωτότοκου αδελφού μας Ιησού Χριστού, δια του οποίου και έχουμε την «υιοθεσία», και, συνεπώς, αντανακλούμε έτσι τον ένδοξο χαρακτήρα του.⁴⁰ Συνεπώς, εν Χριστώ εκλογή συνεπάγεται ένδυση της εικόνας του Ιησού Χριστού και συμμερισμό της αγιότητάς του.⁴¹ Τέλος, η «υιοθεσία» αυτή προσδοκά τη μακάρια ελπίδα της μέλλουσας απολύτρωσης και δόξας (πρβλ. Α΄ Ιωαν.3:1-3).⁴²

III. Ο Μεγάλος Θείος Οικονόμος του Θεού

«γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ» (Εφεσ.1:9α, 10)

Τα εδάφια αυτά, και κατά κύριο λόγο το εδ.10, είναι κομβικά σε όλη την επιστολή, κάτι που οδήγησε πολλούς σύγχρονους μελετητές να χαρακτηρίσουν και ονομάσουν την προς Εφεσίους επιστολή (όπως και την προς Κολοσσαείς) «Οικογενειακό Κώδικα»,

καθώς μέσα σε αυτήν αποκαλύπτεται ο Ιησούς Χριστός ως ο θείος «οικονόμος» που διευθετεί τον Οίκο του, την Εκκλησία (α. οικογένεια, β. ζευγάρι, γ. παιδιά), αλλά και όλη τη δημιουργία, φέρνοντας την αποκατάσταση, συμφιλίωση, ειρήνευση, ενότητα και αρμονία του Θεού. Αυτό το έργο ξεκίνησε με το σταυρό, συνεχίζει μέχρι τώρα και θα συνεχίζει μέχρι να επιστρέψει ο Χριστός.⁴³

Ωστόσο, υπάρχει και ένα ιδιαίτερο σημείο που πρέπει ως πιστοί να προσέξουμε: το μοναδικό αυτό μυστήριο του θείου θελήματός του, το έργο της θείας οικονομίας εν Χριστώ, μας τίμησε και ελέησε ο Θεός να μας το γνωστοποιήσει, δίνοντάς μας, παράλληλα, μέσα στην αιώνια χάρη του, θεία σοφία και φρόνηση, προκειμένου να το κατανοούμε διαρκώς («...ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει»-εδ.8), ώστε να βιώνουμε, αντίστοιχα, μία ανάλογη ζωή (πρβλ. Εφεσ.1:15 κ.ο.κ. 5:15, 16, 17 κ.λπ.).

IV. Τελικός Σκοπός: Η Δόξα του Θεού

Τελικός σκοπός όλων αυτών των θείων ευλογιών δεν είναι άλλος από τη μοναδική εξύψωση και δόξα του ονόματος του Θεού και της αιώνιας και πιστής χάρης του. Όπου «δόξα Θεού», όλες εκείνες οι «πολύτιμες»⁴⁴ ιδιότητες του Θεού, για τις οποίες ολόκληρο το σύμπαν καλείται να αποδώσει ιδιαίτερο—«πολύτιμο» σεβασμό σε Αυτόν⁴⁵: «...εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ ἧς ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ» (εδ.6), «...εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης αὐτοῦ τοῦς προηλεκτότας ἐν τῷ Χριστῷ» (εδ.12), «...εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ» (εδ.14β).

Συνεπώς, ο κύριος και βασικός σκοπός του Θεού για τη ζωή μας είναι σε κάθε τι να δοξάζουμε Αυτόν, επειδή Αυτός μας κατέχει δια του Πνεύματός του εν Χριστώ Ιησού. Αυτό είναι το «καθήκον» της αγάπης μας για Αυτόν.⁴⁶

ΕΥΛΟΓΗΤΟΣ Ο ΘΕΟΣ!

Ο αἰδ. Σταύρος Δεληγιάννης είναι ποιμένας της Ε.Ε.Ε. Βεροίας.

Το ότι ως πιστοί έχουμε εκλεγεί από το Θεό, αυτό δεν μας δίνει σε κανένα σημείο την ελευθερία να ζούμε όπως εμείς θέλουμε, αλλά καλούμαστε να υποτασσόμαστε και να υπακούμε στο θείο θέλημα

Υποσημειώσεις

- ¹ Γεν. 14:20, 24:27, Α΄ Βασ.8:15, 56, Ψαλμ.72:18, 19, 89:52, 106:48, Λουκ.1:68-75.
- ² N. T. Wright, *Paul: In Fresh Perspective* (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2005), σελ.101.
- ³ ό.π., σελ.101.
- ⁴ Ιωάννης Δ. Καραβιδόπουλος, *Αποστόλου Παύλου Επιστολές προς Εφεσίους, Φιλιππισίους, Κολοσσαείς, Φιλήμονα* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Π. Πουρναρά, 1992), σελ.79.
- ⁵ G. K. Beale, "Ephesians" (Ανέκδοτες Σημειώσεις στο Μάθημα *Exegesis of Ephesians*. Gordon-Conwell Theological Seminary, 1999a).
- ⁶ Beale, "Ephesians."
- ⁷ Βασίζεται στην προσέγγιση που κάνει ο Ι. Δ. Καραβιδόπουλος, σελ.78-79.
- ⁸ Ι. Δ. Καραβιδόπουλος, σελ.78-79.
- ⁹ Beale, "Ephesians."
- ¹⁰ Έχει αναφερθεί στο εισαγωγικό άρθρο πως η συγκεκριμένη επιστολή του Παύλου έχει εγκύκλιο χαρακτήρα, δηλ. στάλθηκε σε διάφορες εκκλησίες της Μ. Ασίας, μεταξύ αυτών και στην Έφεσο, όπου επικρατεί το εθνικό, μάλλον, παρά το Ιουδαϊκό στοιχείο.
- ¹¹ Beale, "Ephesians."
- ¹² Ησα.42:1, Μαθ.12:18.
- ¹³ Αναφορικά δες το εισαγωγικό άρθρο της σειράς αυτής.
- ¹⁴ Γεώργιος Αδάμ, «Ισραήλ και Εκκλησία: Σχέση παρένθεσης ή Εκπλήρωσης; /4», στο *Αστήρ της Ανατολής*, Δεκέμβριος, 2006, σελ. 328.
- ¹⁵ Γεώργιος Αδάμ, «Ισραήλ και Εκκλησία: Σχέση παρένθεσης ή Εκπλήρωσης; /3», στο *Αστήρ της Ανατολής*, Νοέμβριος, 2006, σελ. 298.
- ¹⁶ Beale, "Ephesians."
- ¹⁷ πρβλ. Εφεσ.1:1, 5:3, Α΄ Κορ.1:2, Β΄ Κορ.1:1.
- ¹⁸ πρβλ. Α΄ Θεσ.4:7, Α΄ Πετρ.1:13-16.
- ¹⁹ Δες π.χ. Εφεσ.5:25.
- ²⁰ Η Γαλάτας (4:1-3), παρουσιάζει το Νόμο να σκλαβώνει τον κληρονόμο μέχρι μία καθορισμένη χρονική στιγμή (π.χ. ενηλικίωση, θάνατος του πατέρα), ενώ στη συνέχεια (4.4), με την «υιοθεσία», αυτός που ήταν στην πραγματικότητα «δούλος», γίνεται «τέκνο» και, συνεπώς, κληρονόμος μέσω της λύτρωσης. Ο πρώην δούλος, με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, τώρα απευθύνεται ως παιδί: «Αββά! Πατέρα!». W. A. Elwell Ed., *Evangelical Dictionary of Theology* 2nd Ed. (G. Rapids, Michigan: Baker Academic, 1984, 2001), σελ. 25.
- ²¹ F. F. Bruce, *The Epistles to the Colossians, Philimon & Ephesians* (NICNT G. Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publ. Co., 1984), σελ. 257.
- ²² A. T. Lincoln, *Ephesians* (WBC Dallas, TX.: Word Inc., 1990), σελ. 25.
- ²³ Εφεσ.1:13-14, Γαλ.4:6.
- ²⁴ Εφεσ.1:11, 14, Γαλ.4:7.
- ²⁵ Εφεσ.1:14, Ρωμ.8:23.
- ²⁶ Π. Ν. Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις τας Επιστολάς της Κ.Δ. Τομ. Β΄* (Αθήνα: «Ο Σωτήρ», 1993), σελ. 88.
- ²⁷ Αυτή η έννοια προκρίνεται εδώ για το «εκκληρώθημεν», σε σχέση με την άλλη έννοια που συναντάται στη Γραφή, ότι, *οι ίδιοι οι πιστοί* αποτελούν τον «κλήρο» του Θεού.
- ²⁸ Beale, "Ephesians."
- ²⁹ W. A. Elwell Ed., *Evangelical Dictionary of Theology*, σελ. 608.
- ³⁰ Στην Π.Δ. μας λέγεται ότι ο Θεός έθετε κάποιο *σημάδι* επάνω στους εκλεκτούς του, προκειμένου να δηλώσει με αυτό τον τρόπο ότι *του ανήκουν* και για να τους *διαφυλάξει* από την καταστροφή (πρβλ. Ιεζ.9:4-6), ενώ την ίδια σημασία έχει και η *σφραγίδα* (4΄ Εσδρας 6:5, Αποκ.7:1-8, 9:4).
- ³¹ A. T. Lincoln, *Ephesians*, σελ. 39.
- ³² Πρβλ. Γεν.12:3β, 17:5, 18:18β, 22:18 με Γαλ.4:14, 16, 26-29.
- ³³ Γεώργιος Αδάμ, «Ισραήλ και Εκκλησία: Σχέση παρένθεσης ή Εκπλήρωσης; /4», στο *Αστήρ της Ανατολής*, Δεκέμβριος, 2006, σελ. 328.
- ³⁴ N. T. Wright, *Paul: In Fresh Perspective*, σελ.101.
- ³⁵ Με τη χρήση του συγκεκριμένου όρου εδώ, δεν επιχειρείται να υποστηριχθεί απαραίτητα μία «τυπολογική» ερμηνευτική προσέγγιση μεταξύ Ισραήλ-Εκκλησίας, αλλά μάλλον να καταδειχθεί και υποστηριχθεί πως η Εκκλησία αποτελεί την εν Χριστώ αποκορύφωση και τελική* εκπλήρωση (* υπό την έννοια του σκοπού) των αιώνων θείων απολυτρωτικών σχεδίων.
- ³⁶ Δες επίσης C. M. Pate, *The End of the Age Has Come: The Theology of Paul* (G. Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House, 1995), σελ. 11-12, 106, 235· M. G. Kline, *Kingdom Prologue* (Overland Park, KS: Two Age Press, 2000), σελ. 353· H. K. LaRondelle, *The Israel of God In Prophecy* (Berrien Springs MI.: Andrews University Press, 1983), σελ. 38-39· A. A. Hoekema, *The Bible and The Future* (G. Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1979), σελ. 17.
- ³⁷ Θεωρώ πως στο σημείο αυτό της Καινής Διαθήκης βλέπουμε να εκπληρώνεται η αρχική επιθυμία του Θεού να είναι «Θεός όλης της ανθρωπότητας», μιας ανθρωπότητας, όμως, που θα του είναι *πιστή*. Γι' αυτό και γείρει τον Αβραάμ προκειμένου μέσω του «*απογόνου*» του να δημιουργήσει μία τέτοια, *νέα* ανθρωπότητα, της οποίας «*θα είναι Θεός και αυτή θα είναι λαός*» δικός του πιστός για πάντα, το οποίο και το πραγματοποιεί εν τέλει 'εν τω Μεσσία,' τον Ιησού Χριστό το Γιο του (Γεν.17:7, Ιερ.31:1, 33, Εβρ.8:10, Γαλ.3:26-29, Αποκ.21:3).
- ³⁸ Beale, "Ephesians."
- ³⁹ Π. Ν. Τρεμπέλας, σελ. 87.
- ⁴⁰ Ρωμ.8:29, Β΄ Κορ.3:18.
- ⁴¹ F. F. Bruce, *The Epistles to the Colossians, Philimon & Ephesians*, σελ.257.
- ⁴² W. A. Elwell Ed., σελ. 26.
- ⁴³ Beale, "Ephesians."
- ⁴⁴ Στην Π.Δ. η λέξη «δόξα» προέρχεται από τη λέξη που κατά κυριολεξία σημαίνει «βαρύς», ενώ μεταφορικά μπορεί να αποδοθεί ως «πολύτιμος».
- ⁴⁵ Beale, "Ephesians." Επίσης, πρβλ. Εξοδ.14:4, 18, Β΄ Σαμ.12:19-23, Ησα.48:9-11, Ιεζ.20:21-22, Αγγ.1:8, Ζαχ.2:5, Μαλ.2:2, Ιωαν.17:4, 18, 23, Β΄ Θεσ.1:9-10.
- ⁴⁶ ό.π.

Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ

Πλευρές της Προσωπικότητας και του Έργου του Μύθοι και Υπερβολές

του κ. Στ. Κατσάρκα

Συνέχεια από το προηγούμενο

Ιστορικές Ανακρίβειες

Το είπαμε και πιο πριν, ότι για το Μότσαρτ έχουν γραφεί οι μεγαλύτερες ανακρίβειες και οι μεγαλύτερες ανοησίες, όπου μπορείς ν' ακούσεις και να διαβάσεις απίστευτα πράγματα. Πριν από αρκετά χρόνια ένα ανεύθυνο δημοσίευμα τον χαρακτήριζε «έκφυλο, αλκοολικό και χαρτοπαίκτη». Μια άλλη φορά σε κάποιο νεανικό συνέδριο σηκώθηκε κάποιος νεαρός με ύφος ειδήμονα και δήλωσε: «Όλοι ξέρουμε ότι ο Μότσαρτ ήταν ένας ελεεινός»... Και θυμάμαι ακόμη ένα κινηματογραφικό έργο χωρίς καμία απολύτως καλλιτεχνική αξία με τον τίτλο «Ξεχάστε το Μότσαρτ», σε γερμανική μάλιστα γλώσσα, που είχε προβληθεί μια δυο φορές και στη δική μας τηλεόραση, που παρουσίαζε το συνθέτη σαν ένα άτομο χωρίς καμία σοβαρότητα, τακτικό τρόφιμο των οίκων ανοχής και με πολλά ελαττώματα και βίτσια, σωστό ρεμάλι... Υποθέτω μάλιστα πως οι περισσότερες υποτιμητικές για το πρόσωπό του φήμες έχουν ξεκινήσει από αυτό το ανόητο και εντελώς ανυπόστατο κινηματογραφικό έργο. Στην πραγματικότητα τα στοιχεία που δίνουν ένας-δυο βιογράφοι του συνθέτη –όσα τουλάχιστον μπόρεσα να βρω- δεν ξεπερνούν το επίπεδο του κουτσομπολιού. Η Κονστάντσε, που κατά γενική ομολογία υπήρξε αντικείμενο ιδιαίτερης τρυφερότητας, φροντίδας και αγάπης από μέρους του συζύγου της, παραπονιέται για κάποιες «αταξίες» του, όπως όμως τονίζει ο Alfred Einstein, από τους πιο έγκυρους βιογράφους του συνθέτη, «δεν έχει αποδειχτεί το παραμικρό από όλα αυτά». Αντίθετα μάλιστα, για τη ζωή του Μότσαρτ, τουλάχιστον πριν από το γάμο του, υπάρχουν σοβαρές και υπεύθυνες μαρτυρίες για την ηθική του ακεραιότητα, τον ηθικό χαρακτήρα του, τις χριστιανικές αρχές του και την πίστη του στο Θεό.

«Μου είναι αδύνατον να ζήσω έτσι όπως ζουν σήμερα οι περισσότεροι νέοι», γράφει στον πατέρα

του από τη Βιέννη στα 25 του χρόνια. «Πρώτον είμαι πάρα πολύ θρήσκος, δεύτερον αγαπώ πολύ τον πλησίον μου και έχω τόσο αγνά αισθήματα που δεν μου επιτρέπουν να ξεγελάσω μια αθώα κοπέλα, και τρίτον αισθάνομαι υπερβολική αποστροφή και αηδία, φόβο και τρόμο για τις αρρώστιες, καθώς και ανησυχία για την υγεία μου, κι έτσι δεν μπορώ να πηγαίνω στις πόρνες. Για το λόγο αυτό άλλωστε μπορώ να ορκιστώ ότι ουδέποτε είχα σχέσεις τέτοιου είδους με γυναίκα».

Κι όταν στα είκοσι δύο του χρόνια χάνει τη μητέρα του, γράφει στον πατέρα του από το Παρίσι: «Κλάψτε, κλάψτε πικρά, αλλά στο τέλος παρηγορηθείτε, σκεφτείτε ότι έτσι το θέλησε ο Παντοδύναμος Θεός» και τι μπορούμε τάχα να κάνουμε εμείς ενάντια στη θέλη-

σή του; [...] Μέσα σ' αυτές τις θλιβερές συνθήκες τρία πράγματα με παρηγόρησαν: η απόλυτη και χωρίς ενδοιασμό υποταγή μου στη θέληση του Θεού, το γεγονός ότι ο θάνατός της, τόσο όμορφος και απλός, μου έδωσε να καταλάβω πόσο ευτυχισμένη θα ήταν ύστερα από μια στιγμή, πόσο πιο ευτυχισμένη είναι τώρα από εμάς, σε σημείο που εκείνη την ώρα θα ευχόμουν να έφευγα κι εγώ μαζί της· και από αυτή την ευχή, από αυτή την επιθυμία γεννήθηκε η τρίτη μου παρηγοριά, δηλαδή ότι δεν τη χάσαμε για πάντα, ότι θα την ξαναδούμε, ότι μια μέρα θα συναντηθούμε ξανά, πιο χαρούμενοι και πιο ευτυχισμένοι από ό,τι σε

τούτο τον κόσμο». Κι ο Friedrich Kerst, ένας από τους εκδότες της αλληλογραφίας του Μότσαρτ, δηλώνει: «Ο Μότσαρτ ήταν μια βαθιά θρησκευτική φύση [...] Η σχέση του Μότσαρτ με το Θεό ήταν σχέση παιδιού γεμάτου με εμπιστοσύνη απέναντι στον πατέρα του». Είναι λοιπόν παράλογο να υποθέσουμε πως η θαυμαστή εσωτερική ισορροπία του, η ηρεμία του και η πάντα χαρούμενη διάθεσή του μέσα στις χειρότερες δυσκολίες, οφείλονται και στη μεγάλη εμπιστοσύνη και την πίστη του στο Θεό; Κάποιος αμερικανός μουσικός και συγγραφέας παρατηρεί ότι ο Μότσαρτ είναι πιστός καθολικός, με κάποιες όμως προτεσταντικές επιδράσεις. Ίσως η άποψη είναι λίγο υπερβολική,

είναι όμως γεγονός ότι ενώ διδάχτηκε από τον πατέρα του να τηρεί με σχολαστικότητα το καθολικό θρησκευτικό τυπικό, εκείνος περισσότερο έδινε σημασία στην ουσία της πίστης παραλείποντας πού και πού κάποιους τύπους. «Δεν είναι αλήθεια ότι τρώω κάθε μέρα κρέας τις μέρες της νηστείας», γράφει στον πατέρα του, «κάτι τέτοιο όμως δεν το θεωρώ και τόσο σημαντικό, και δε νομίζω πως είναι αμαρτία. Γιατί κατά τη γνώμη μου νηστεία θα πει να βάζεις φρένο να τρως λιγότερο από το κανονικό». Και τη χρονιά του γάμου του, γράφοντας και πάλι στον πατέρα του, ομολογεί ότι παρέλειψε κάποια από τα καθήκοντά του, προσθέτει όμως: «βρίσκω ότι ποτέ μου δε θα είχα προσευχηθεί τόσο θερμά, δε θα είχα εξομολογηθεί και δε θα είχα κοινωνήσει με τόση ευλάβεια, όσο στο πλευρό της γυναίκας μου...»

Κι όσο για τα άφθονα θρησκευτικά του έργα, λειτουργίες, λιτανείες, μοτέτα, εσπερινούς και κάθε άλλο είδος θρησκευτικής μουσικής, κάποιιοι μελετητές προσκολλημένοι στο πολυφωνικό ύφος του 16ου αιώνα βρίσκουν πως το ύφος των έργων του Μότσαρτ είναι πολύ κομψό και πολύ χαρούμενο, αταίριαστο για μουσική που απευθύνεται στο Θεό, και το ίδιο ισχυρίζονται και για τα έργα του συμπατριώτη και μεγάλου φίλου του, του Γιόζεφ Χάιντν. Ο Χάιντν συνήθιζε να λέει ότι η χαρά του ήταν τόσο μεγάλη στη σκέψη του Θεού, ώστε φυσικό ήταν αυτή να πλημμυρίζει τα θρησκευτικά του έργα. Κι ο μεγάλος γερμανός μουσικολόγος Alfred Einstein, εξάδελφος του διάσημου επιστήμονα, ένας από τους κυριότερους βιογράφους του Μότσαρτ, σημειώνει πως το κομψό αυτό και χαρούμενο ύφος ταιριάζει απόλυτα με την

πολύχρωμη, γιορταστική και κάθε άλλο παρά βλοσυρή και αυστηρή αρχιτεκτονική των αυστριακών και των βαυαρέζικων εκκλησιών –«όλες αυτές οι εκκλησίες», τονίζει ο Einstein, «δεν είναι “κοσμικές”, αλλά προέρχονται από μια παιδική ευσέβεια που δε φανερώνει λιγότερη ευλάβεια, λιγότερη διάθεση δοξολογίας προς το Θεό απ’ όσο η καθαρά γοτθική τέχνη, ή η αντίστοιχη τέχνη του 19ου και του 20ου αιώνα. Το ανάλογο μ’ αυτές τις εκκλησίες στη μουσική, είναι οι λειτουργίες και οι λιτανείες και οι ύμνοι όπως το “Sancta Maria” και το “Ave verum” του Μότσαρτ. Έστω κι αν σαν καθολικός είχε κριτικές διαθέσεις και πιο ελεύθερη στάση, στα εκκλησιαστικά του έργα είναι ευσεβής. Ευσεβής με την πιο βαθιά έννοια της λέξης».

Άλλωστε –όπως εγώ τουλάχιστον νομίζω- η παράκληση «Κύριε ελέησον» δεν εκφράζει μονάχα επίκληση του θνητού και αδύναμου ανθρώπου προς τον παντοδύναμο Θεό, όπως το κάνει ο Μότσαρτ στην αρχή της λειτουργίας του σε ντο ελ. Κ. 139 ή –ακόμη περισσότερο- στο «ρέκβιεμ», αλλά και την τρυφερή σχέση του παιδιού προς τον πατέρα του, με την ίδια

οικειότητα και την ίδια εμπιστοσύνη, κάτι που κάνει στα περισσότερα έργα του.

Μότσαρτ και ελευθεροτεκτονισμός

Ασφαλώς θα υπάρχουν αρκετοί ανάμεσά μας που έχουν ακούσει ή έχουν διαβάσει κάποια πράγματα για την ένταξη του Μότσαρτ στον ελευθεροτεκτονισμό στα τελευταία χρόνια της ζωής του. Άλλωστε είναι γνωστό στους περισσότερους μουσικόφιλους ότι η τελευταία μεγάλη του όπερα «Ο Μαγικός Αυλός», πίσω από ένα παιδικό και σε ορισμένα σημεία του απλοϊκό παραμύθι, κρύβει –ή ίσως και φανερώνει- τελετουργικά στοιχεία και αρκετή από τη φιλοσοφία των ελεύθερων τεκτόνων. Έχουν γραφεί πολλές σελίδες και ολόκληρα βιβλία για την ένταξη του Μότσαρτ στους ελεύθερους τέκτονες. Και μάλιστα μερικοί φτάνουν στο σημείο να διακρίνουν τεκτονικούς συμβολισμούς όχι μόνο στα έργα του που προορίζονται για τη μασονική στοά, αλλά και σε κουαρτέτα και σε συμφωνίες, και καμιά φορά και σε θρησκευτικά του έργα όπως στο «ρέκβιεμ».

Ωστόσο οι αναλυτές και η πολλή τους ανάλυση δεν οδηγούν πάντα σε ασφαλή συμπεράσματα. Θυμάμαι κάποιο βιβλίο που αναλύει ολόκληρη την ιστορία της μουσικής από τη μαρξιστική σκοπιά, και διατυπώνει θεωρίες που ο ανυποψίαστος αναγνώστης ούτε να τις υποπτευόταν δε θα μπορούσε. Μ’ άλλα λόγια, αν κάποιος είναι προσκολλημένος σε μια ιδεολογία, μπορεί από τη μουσική να βγάλει ό,τι συμπεράσματα θέλει που να συμφωνούν με την ιδεολογία του. Εγώ εδώ θα σας φέρω ένα

μόνο παράδειγμα, που όμως δε χρειάζεται και πολλή ανάλυση για να φτάσουμε σε συμπεράσματα, μια και μιλά από μόνο του. Στο «Κύριε ελέησον» του ρέκβιεμ του, δανείζεται ο Μότσαρτ το θέμα από το χορωδιακό του «Μεσσία» του Χάιντελ («Με τις πληγές του γιατρευτήκαμε») («And with His stripes we are healed»). Είναι απίθανο να γίνεται αυτό τυχαία, μια και ο Μότσαρτ ήξερε πολύ καλά το έργο, μας έχει αφήσει μάλιστα και μια δική του ενορχήστρωση.

Θα μπορούσαμε λοιπόν κάλλιστα να υποθέσουμε, ότι στην ίδια την επίκληση «Κύριε ελέησον» ο Μότσαρτ μας δίνει και την απάντηση: «Για χάρη της δικής μας σωτηρίας Εκείνος τιμωρήθηκε, και με τις πληγές Του εμείς βρήκαμε γιατρεία». Τέτοια συμπεράσματα, νομίζω, που βγαίνουν αβίαστα χωρίς πολλή ανάλυση, οδηγούν σε πιο ασφαλείς δρόμους από κάποια άλλα που απαιτούν πολύ μεγάλη δόση φαντασίας. Ας ξαναγυρίσουμε όμως στο θέμα μας.

Δεν είναι δυνατόν αυτή τη στιγμή να δώσουμε πλήρη εικόνα του μασονισμού στο φιλοσοφικό και στο τελετουργικό του μέρος. Εξάλλου πολλά από τα στοιχεία του –τα πιο κρυφά- παραμένουν άγνωστα στον πολύ κόσμο, κι ίσως είναι γνωστά μόνο στους

υψηλούς αξιωματούχους της οργάνωσης. Κι ακόμη η φιλοσοφία του διαφέρει από τόπο σε τόπο και από εποχή σε εποχή, και πολύ συχνά στον ίδιο τόπο και στον ίδιο χρόνο υπάρχουν ποικίλες τάσεις και κατευθύνσεις. Στην εποχή π.χ. του Μότσαρτ στην Αυστρία υπήρχαν οι «ροδόσταυροι» που ασχολούνταν περισσότερο με το μυστικισμό και τη μαγεία, και οι «ιλλουμινάτοι» (φωτισμένοι) που έδιναν έμφαση κυρίως στη λογική, στην ηθική και στις ιδέες της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφότητας, έννοιες που εκείνη την εποχή βρίσκονταν σε άνηση εξαιτίας του διαφωτισμού και της γαλλικής επανάστασης, που κι αυτή σ' ένα μεγάλο μέρος της στηρίχτηκε στους ελεύθερους τέκτονες. Μερικοί μάλιστα από αυτούς είχαν τόσο προωθημένες αντιλήψεις, που υποστήριζαν μέχρι και την κατάργηση των βασανιστηρίων και της θανατικής ποινής. Ιδέες που ουσιαστικά εκπορεύονται από τη διδασκαλία του Χριστού, και που όφειλε η εκκλησία

–και δεν το έκανε– να τις προωθήσει όσο της ήταν δυνατόν. Μπορούσε άραγε κανείς να απορρίψει το μυστηριακό μέρος του μασονισμού και να δεχτεί μόνο τη φιλοσοφία του; δεν μπορούμε να το πούμε με βεβαιότητα. Το σίγουρο είναι –για να το ξαναπούμε και να το θυμόμαστε– πως οι ιλλουμινάτοι της Αυστρίας στην εποχή του Μότσαρτ αποτελούσαν κέντρο φιλελεύθερων ιδεών και αντιλήψεων ενάντια στην καταπίεση της εξουσίας και της εκκλησίας. Σ' αυτό λοιπόν το ρεύμα του ελευθεροτεκτονισμού, τους «ιλλουμινάτους», ανήκε και ο Μότσαρτ έχοντας ενταχθεί σ' αυτούς στο τέλος του 1784 και πείθοντας και τον πατέρα του να τον ακολουθήσει.

Δεν είναι και πολύ δύσκολο να ανιχνεύσουμε τους λόγους που οδήγησαν το συνθέτη μας στην απόφαση αυτή. Ο Μότσαρτ σ' ολόκληρη τη ζωή του στάθηκε πιστό τέκνο της καθολικής εκκλησίας και δεν έκοψε τους δεσμούς μαζί της και μετά την προσχώρησή του στον ελευθεροτεκτονισμό. Κάτι τέτοιο, όσο ίσως κι αν φαίνεται παράξενο, δεν ήταν ασυνήθιστο την εποχή εκείνη. Το ίδιο είχε κάνει κι ο Χάιντν, φίλος του Μότσαρτ, πιστός καθολικός, που ανήκε κι αυτός στους ελεύθερους τέκτονες. Η Katherine Thomson (ένα βιβλίο της σχετικά με τις τεκτονικές ιδέες στο έργο του Μότσαρτ έχει εκδοθεί και στα ελληνικά) επιμένει ότι για το Μότσαρτ «δεν ήταν ασυμβίβαστο να είναι συγχρόνως ελεύθερος τέκτονας και χριστιανός». Και ο Ρομαίν Ρολάν υποστηρίζει ότι το ρέκβιεμ, το τελευταίο έργο της ζωής του Μότσαρτ, «αποπνέει χριστιανική πίστη σ' όλη της την καθαρότητα». Κι ακόμη ο Alfred Einstein βεβαιώνει πως την εποχή εκείνη ένας καλός καθολικός μπορούσε να συνδυάσει την καθολική του πίστη μαζί με την ιδιότητα του ελεύθερου τέκτονα, υπό την προϋπόθεση όμως ότι θα είναι ένας «φωτισμένος καθολικός», πράγμα το οποίο θα τον εξέθετε στον κίνδυνο να αντιμετωπιστεί με καχυποψία

από την καθολική εκκλησία. «Για το Μότσαρτ», γράφει, «ο καθολικισμός και ο τεκτονισμός αποτελούσαν δύο ομόκεντρες σφαίρες, αλλά ο τεκτονισμός ήταν η υψηλότερη, η ευρύτερη, αυτή που περιλάμβανε περισσότερα: την επιδίωξη για ηθική κάθαρση, τη δραστηριότητα για το καλό της ανθρωπότητας, την εξοικείωση με το θάνατο». Πνεύμα λοιπόν ανεξάρτητο και ελεύθερο ο Μότσαρτ (ας θυμηθούμε πως δεν άντεχε την καταπίεση του πρίγκιπα αρχιεπισκόπου Κολορέντο, και πως ουσιαστικά υπήρξε για μεγάλο διάστημα ο πρώτος «ελεύθερος επαγγελματίας» μουσικός, όπως θα λέγαμε σήμερα, χωρίς εξάρτηση από πρίγκιπες και ευγενείς) ήταν φυσικό να τον συγκινήσουν οι ιδέες του τεκτονισμού που αντιπροσώπευε κάτι υψηλότερο και ευγενέστερο από την ξερή, τυπική και καταπιεστική καθολική παράδοση της εποχής του. Βλέπετε, όπως συμβαίνει και με πολλούς άλλους –με εκατομμύρια άλλους ανθρώπους, ο χριστιανισμός

που του προσφερόταν δεν είχε και πολλή σχέση με το χριστιανισμό του Χριστού και των ευαγγελίων. Και ζήτησε να «συμπληρώσει», κατά κάποιο τρόπο, την καθολική του πίστη μ' αυτή την «ομόκεντρη ευρύτερη σφαίρα» κατά την έκφραση του Alfred Einstein, ή, αν θέλετε, να διορθώσει κάπως τη «γραμμή πλεύσης» του με βάση τις ευγενικές ιδέες του ελευθεροτεκτονισμού. Την εποχή εκείνη ο τεκτονισμός αριθμούσε ζωή ελάχιστων δεκαετιών, και ο ιδεαλισμός του βρισκόταν ακόμη σε αρκετά καθαρή μορφή. «Με την άσκηση της Αδελφικής Αγάπης διδασκόμαστε να θεωρούμε ολόκληρο το ανθρώπινο γένος μια οικογένεια», γράφει ο γερμανός φιλόσοφος Gotthold Ephraim Lessing. «Ευγενείς και ταπεινοί, πλούσιοι και φτωχοί, είμαστε όλοι δημιουργήματα ενός Παντοδύναμου Όντος και βρεθήκαμε στον κόσμο για να βοηθού-

με, να υποστηρίζουμε και να προστατεύουμε ο ένας τον άλλον». Κι ο Σαράστρο, ο μεγάλος άρχοντας και αρχιερέας στο «Μαγικό Αυλό», η προσωποποίηση της αρετής και της μεγαλοψυχίας, τραγουδά: «Σ' αυτούς τους ιερούς χώρους δε γνωρίζουμε τι θα πει εκδίκηση, κι αν κάποιος έχει πέσει ηθικά, η αγάπη τον ξαναφέρει πίσω στο σωστό δρόμο». Έννοιες ευγενικές που όλες τους αφθονούν στο σωστό χριστιανισμό, όχι όμως και στον κίβδηλο χριστιανισμό του εκκλησιαστικού κατεστημένου. Βλέπετε, την εποχή εκείνη η ανθρωπότητα δεν είχε ακόμη γνωρίσει τις απογοητεύσεις και τη διάψευση των ελπίδων που δοκίμασε στον εικοστό κυρίως αιώνα, κι οι άνθρωποι ακόμη μπορούσαν –και είχαν το δικαίωμα– να ονειρεύονται, να αισιοδοξούν, να ελπίζουν σε ένα μελλοντικό καλύτερο κόσμο, να πιστεύουν στην έμφυτη ανθρωπινή καλοσύνη. Κι όλα αυτά βέβαια ταιριάζουν στην αισιόδοξη και ευτυχή φύση του Μότσαρτ. «Οι λαμπερές ακτίνες του ήλιου διώχνουν τη νύχτα, και καταστρέφουν τις δαιμονικές δυνάμεις», τραγουδά και πάλι ο Σαράστρο

πριν από τον τελικό ύμνο του «Μαγικού Αυλού». Πόσο ξένη και ψεύτικη ακούγεται στ' αυτιά μας σήμερα μια τέτοια αισιοδοξία...

Μπορούμε λοιπόν να καταλήξουμε πως αυτό ήταν το μεγάλο λάθος του Μότσαρτ –και δεν έφταιγε ο ίδιος καθόλου γι' αυτό: ότι θέλησε να «συμπληρώσει» τη χριστιανική πίστη με ανθρώπινες ηθικές φιλοσοφίες. Γιατί ο χριστιανισμός που ήξερε δεν ήταν ολοκληρωμένος. Γι αυτό και το ρέκβιεμ –όπως κι όλα τα άλλα ρέκβιεμ, οι νεκρώσιμες ακολουθίες- είναι γεμάτο από την αγωνία του θανάτου και την αβεβαιότητα. Λίγα χρόνια προτού πεθάνει, έγραψε ο Μότσαρτ στον πατέρα του πως ευχαριστεί καθημερινά το Θεό που τον είχε εξοικειώσει με το θάνατο, που τον θεωρούσε τον καλύτερο φίλο του. Οι περισσότεροι βιογράφοι του συμφωνούν πως η σιγουριά αυτή προερχόταν περισσότερο από τις τεκτονικές του ιδέες παρά από τη χριστιανική του πίστη. Μπορεί και να μην είναι έτσι. Σε κάθε όμως περίπτωση, αν η γνώση του για το Χριστό και την ολοκληρωμένη σωτηρία που χαρίζει ήταν πλήρης, δε θαχε ανάγκη να αναζητεί ξένες λύσεις και «συμπληρώματα διατροφής» στις ιδέες του ελευθεροτεκτονισμού. Ας όψονται οι θρησκευτικοί ηγέτες σ' όποια χώρα και σ' όποια εποχή, που δεν προσφέρουν το ευαγγέλιο του Χριστού ολοκληρωμένο...

Επίλογος

Κάποιος είπε τώρα τελευταία πως ένας άγγελος μας ήρθε από τον ουρανό, έζησε ανάμεσά μας μερικά χρόνια, σκόρπισε χαρά και ξαναγύρισε πίσω. Κάπως έτσι πρέπει νάχουν τα πράγματα. Προσωπικά στο Μότσαρτ οφείλω πάρα πολλά, είναι αυτός που με συντροφεύει και με βοηθά στις πιο δύσκολες στιγμές μου. Και μαζί με μένα του χρωστά πάρα πολλά κι ολόκληρη η ανθρωπότητα, που όσο ζούσε δεν του είχε ξεπληρώσει την οφειλή της παρά μονάχα στο ελάχιστο (από τα 600 συνολικά έργα του είχαν εκδοθεί στη διάρκεια της ζωής του μόνο τα 70, χωρίς να του αποφέρουν κι αυτά σπουδαία οικονομικά οφέλη). Σήμερα όλο και περισσότερο επιστήμονες ερευνητές, ψυχολόγοι και κάθε είδους ιδρύματα μιλούν για την ευεργετική επίδραση της μουσικής του Μότσαρτ στο μυαλό και στην ψυχή. Έρευνες και πειράματα έχουν δείξει πόσο βοηθά η μουσική του στη νοημοσύνη των μικρών μαθητών και ιδιαίτερα στη λύση μαθηματικών ασκήσεων. Ασθενείς με ψυχικά και νευρολογικά νοσήματα όπως η νόσος Άλτσχάιμερ και η επιληψία, γνώρισαν σημαντική βελτίωση, μας διαβεβαιώνουν οι γιατροί που τους παρακολουθούν. Ακόμη κι ο Ζεράρ Ντεπαρντιέ, ο γνωστός γάλλος ηθοποιός, υποστηρίζει ότι ο ίδιος γιατρεύτηκε με τη μουσική του Μότσαρτ από το τραύλισμα που είχε στην παιδική του ηλικία, και υπάρχουν μαρτυρίες για τη βελτίωση της συμπεριφοράς των αυτιστικών παιδιών που άκουγαν τη μουσική του. Όλα αυτά φαίνονται

απίστευτα, τα σχετικά όμως δημοσιεύματα όλο και πληθαίνουν. Πού οφείλεται άραγε αυτό το φαινόμενο, που κάνει, όπως λέει στο «Μαγικό Αυλό», ακόμα και τα άγρια ζώα να νιώθουν χαρά, και που καθήλωσε μια μέρα ένα ανυπόφορο ασυμμάζευτο γατάκι μας να ακούει Μότσαρτ ακίνητο και εκστατικό επί δέκα ολόκληρα λεπτά; Από πρώτη ακρόαση η μουσική του Μότσαρτ μοιάζει σε πολλά με εκείνη του επίσης μεγάλου συμπατριώτη του Γιόζεφ Χάιντν, καθώς και του δασκάλου του Γιόχαν Κρίστιαν Μπαχ, γιου του μεγάλου Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ. Οστόσο τι είναι εκείνο το ιδιαίτερο που την κάνει να ξεχωρίζει και νάχει τέτοια αποτελέσματα; οι πολλές της νότες, όπως είχε πει κι ο αυτοκράτορας Ιωσήφ ο Β', η γρήγορη δηλ. διαδοχή στην έκθεση των θεμάτων και στην επεξεργασία τους; μήπως κάποια μυστική μαθηματική σχέση στη δομή της μουσικής του που ακολουθεί το γνωστό γεωμετρικό κανόνα της χρυσής τομής, όπως διαπίστωσε πρόσφατα κάποιος μελετητής μαθηματικός; ή ακόμη το ότι οι μελωδίες του επαναλαμβάνονται με την ίδια συχνότητα όπως τα κύματα του εγκεφάλου και άλλες λειτουργίες του κεντρικού νευρικού μας συστήματος, όπως ανακάλυψε τελευταία ένας άλλος επιστήμονας; ή μήπως, τέλος, αιτία είναι ο ζωηρός και εύθυμος χαρακτήρας του Μότσαρτ μαζί με τη μανία του –και τη μεγάλη του κλίση για τα μαθηματικά, τόσο που στην παιδική του ηλικία να γεμίζει έπιπλα, τοίχους και πατώματα με μαθηματικούς υπολογισμούς; Ποιος μπορεί να ξέρει... Ίσως όλα τα παραπάνω, κι ίσως και κάποια άλλα πράγματα που δεν τάχουμε βρει ακόμη. Το σίγουρο είναι, πως ο Θεός φρόντισε να μας χαρίσει ένα δώρο που να μας βοηθά ν' αντέχουμε στις δύσκολες ώρες, ν' απαλύνει τον πόνο μας και να μας δίνει ενεργητικότητα κι αισιοδοξία. Κι όπως

λέει κι ο Ερίκ Εμανουέλ Σμιτ απευθυνόμενος στο συνθέτη στο εκπληκτικό βιβλίο του «Η Ζωή μου με το Μότσαρτ» που αναφέραμε και στην αρχή: «Όταν λέω “Μότσαρτ”, δε λέω μόνο τ' όνομά σου· λέω και τον ουρανό, τα σύννεφα, το χαμόγελο ενός παιδιού, τα μάτια των γάτων, το πρόσωπο των ανθρώπων που λατρεύω· τ' όνομά σου θα είναι ένας κωδικός που παραπέμπει σε ό,τι είναι άξιο αγάπης, άξιο θαυμασμού, άξιο κατάπληξης, σε ό,τι ταράζει και κεντρίζει την καρδιά, σε όλη την ομορφιά του κόσμου»...

Ή ακόμη, όπως το εκφράζει ο Joseph Krips, σημαντικός αυστριακός μαέστρος, ειδικός στη μουσική του Μότσαρτ: «Ο Μπετόβεν σε κάποια από τα έργα του εγγίζει τον ουρανό. Ο Μότσαρτ όμως –ε, αυτός μας έρχεται από τον ουρανό!»

Ο κ. Στ. Κατσάρκας είναι πολιτικός μηχανικός και διευθυντής της χορωδίας της Ελευθέρας Ε.Ε. Θεσσαλονίκης.

Ευαγγελικοί και Εβραίοι στην Ελλάδα

του Γιάννη Τσεβά

Αντικείμενο αυτού του άρθρου είναι η καταγραφή όλων των επαφών μεταξύ Ευαγγελικών και Εβραίων στην Ελλάδα. Μεταξύ των δύο μειονοτήτων, της Εβραϊκής κάποτε μεγάλης και τώρα, μετά τα φοβερά γεγονότα, μικρής, και της ευαγγελικής, υπήρξαν λίγες επαφές, ίσως αξιοσημείωτες. Καλούμε όλους όσους έχουν άλλα στοιχεία αυτής της λογής να τα συμμαρτυρούν μαζί μας, ώστε στο απώτερο μέλλον να έχουμε μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα αυτής της σχέσεως.

Πρώιμες προσπάθειες για τον ευαγγελισμό των Εβραίων 1826-1856

Η πιο παλιά αναφορά σε ευαγγελικό ιεραποστολικό έργο στην περιοχή είναι αυτή του Αμερικαν Μπροντ στην Κωνσταντινούπολη, στη Θεσσαλονίκη και στη Σμύρνη¹. Το κείμενό μας προέρχεται από το βιβλίο του Ρούφους Άντερσον που ήταν ο γραμματέας της ιεραποστολής και στηρίζεται στις αναφορές και στην αλληλογραφία των ιεραποστόλων.

Ο πρώτος ιεραπόστολος που ορίστηκε να εργαστεί μεταξύ των Εβραίων της περιοχής ήταν ο Josiah Brewer, που ξεκίνησε το 1826, αλλά μεταφέρθηκε σύντομα σε άλλον τομέα. Μετά την παραίτηση του Μπρούερ ξεκίνησε το έργο του ο Ουίλιαμ Σώφλερ (William Shauffler). Γεννήθηκε στην Στουτγάρδη της Γερμανίας, αλλά νωρίς μετώκησε με τους γονείς του σε μία γερμανική αποικία κοντά στην Οδησό της Ρωσίας. Σε κάποια περίπτωση, και ενώ ήταν αμφιταλαντευόμενος, τον συνάντησε ο γνωστός στους έλληνες ευαγγελικούς ιεραπόστολος Ιωνάς Κινγκ στη Σμύρνη και τον έπεισε να ασχοληθεί με το ιεραποστολικό έργο. Έτσι πήγε στην Αμερική και σπούδασε στο θεολογικό σεμινάριο του Αντόμπερ για να προετοιμαστεί για το έργο του στην ανατολή. Χειροτονήθηκε το 1831 και γνωρίζοντας εκτός από τα γερμανικά και τα ρωσικά, καλά γαλλικά, αραβικά και τουρκικά, προωθήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου έφτασε τον Ιούλιο του 1832. Το μεγαλύτερο τμήμα των Εβραίων της Πόλης, ήταν απόγονοι των Εβραίων, που εξορίστηκαν από την Ισπανία το 1492 και η γλώσσα τους ήταν τα Ισπανοεβραϊκά. Αυτή η γλώσσα ήταν μίγμα παλαιών ισπανικών με εβραϊκές λέξεις, γραμμένη με εβραϊκό

αλφάβητο, που αναφέρεται ως «Ισπανικό Ραβινικό Αλφάβητο». Αμέσως μόλις ο Σώφλερ έμαθε αυτή τη γλώσσα, ξεκίνησε την προσεκτική αναθεώρηση της Ισπανοεβραϊκής μεταφράσεως της Παλαιάς Διαθήκης, που ήδη υπήρχε, αλλά δεν ήταν κατανοητή από τον απλό λαό. Μέχρι την έκδοση του Σώφλερ δεν είχαν παρά μόνο δύο εκδόσεις της Ισπανοεβραϊκής ΠΔ με Εβραϊκά και Χαλδαικά, και σχόλια του Ραβίνου Σολομών Τζαρχί με πολλές αρνητικές αναφορές στα χριστιανικά δόγματα, που είχαν εκδοθεί στη Βιέννη το 1816 σε έξι μεγάλους τόμους. Οι 70-80.000 ισπανοεβραίοι της Πόλης αποτελούσαν έναν αγρό για τον πιστό σπορέα, αλλά όχι για την χαρούμενη συγκομιδή. Οι ραβίνοι τους διοικούσαν με ένα

Τρεις ιεραπόστολοι στην Κωνσταντινούπολη
Δεξιά στη φωτογραφία ο Ουίλιαμ Σώφλερ,
στο κέντρο ο Ουίλλιαμ Γκουντέλ και
αριστερά ο Ηλία Ρήγγας.

τυραννικό τρόπο ενώ από πλευράς μορφώσεως βρίσκονται στη χειρότερη θέση από όλες της φυλές της Ανατολίας πλην των Τούρκων. Είχαν μόνο λίγα βιβλία. Παρά το φαινομενικό ενδιαφέρον πολλών εβραίων για τον Χριστό, ο Σώφλερ θεωρούσε ότι πρόκειται περί μίας εκδηλώσεως που έχει να κάνει με την φτώχεια και την αθλιότητα στην οποία ζούσαν οι περισσότεροι Εβραίοι της Πόλης. Οι περισσότεροι δεν ήταν ευχαριστημένοι με τον Ιουδαϊσμό, αλλά δεν στρέφονται προς τον Χριστό. Είχαν πολλές δυσκολίες στο να αποδεχθούν τη θεϊκή φύση του Χριστού. Ο Σώφλερ εμφανίζεται πολύ επιφυλακτικός με τις μεταστροφές των Εβραίων προς τον χριστιανισμό, θεωρώντας ότι

σπάνια οι μεταστροφές ήταν κάτι περισσότερο από απλές κοινωνικές επιλογές. Ακόμα και οι αγαθοεργίες κατά την γνώμη του έπρεπε να χρησιμοποιούνται με πολλή φειδώ. Προς το τέλος του 1834 ο Σώφλερ βάπτισε κάποιον Γερμανοεβραίο τον οποίο είχε γνωρίσει 16 χρόνια πριν στην νότια Ρωσία, τον οποίο ονόμασε Χέρμαν Μάρκουσον και τον προσέλαβε ως φιλολογικό βοηθό. Το 1835 αφιερώθηκε στην αναθεώρηση της Ισπανοεβραϊκής Παλαιάς Διαθήκης και στην προετοιμασία ενός λεξικού στις δύο γλώσ-

σες. Επίσης ξεκίνησε και μία σειρά φυλλαδίων στα γερμανοεβραϊκά (γίντις). Σε κάποιο βαθμό υπήρχαν μεταξύ των Εβραίων ανοικτά αυτιά που άκουγαν αλλά σε μεγαλύτερο βαθμό υπήρχε έλλειψη καρδιάς που καταλάβαινε. Σύμφωνα με τον Σώφλερ οι Γερμανοί και οι Πολωνοί Εβραίοι ήταν πιο έξυπνοι και λιγότερο φανατικοί από τους Ισπανοεβραίους, αλλά ήταν πιο άπληστοι για κέρδος και πιο αδιάφοροι προς την θρησκεία. Την ημέρα του εξιλασμού επέτρεψαν στον Μάρκουσον να τους μιλήσει στην συναγωγή τους για την χριστιανική θρησκεία, δίνοντας του μάλιστα και μία θέση στην πλατφόρμα από όπου διαβάζονται οι Γραφές και λέγονται οι προσευχές.

Το 1839 ο Σώφλερ πήγε στη Βιέννη για να επιστατήσει την εκτύπωση της Παλαιάς Διαθήκης για τους Ισπανοεβραίους. Έλειψε σχεδόν τρία χρόνια για να επιστρέψει το 1842 με τρεις χιλιάδες Ισπανοεβραϊκές Παλαιές Διαθήκες σε δύο τόμους μεγάλου σχήματος που είχαν σε αντικριστές σελίδες το Εβραϊκό και το Ισπανοεβραϊκό κείμενο σε 1500 σελίδες. Επίσης τύπωσε σε 500 αντίτυπα την Πεντάτευχο στα Ισπανοεβραϊκά σε δύο τόμους μικρού σχήματος με τα εβραϊκά στην αντικριστή σελίδα. Οι Σεφαρδικοί Εβραίοι είχαν πλέον στην γλώσσα που μιλούσαν όλη τη Βίβλο, αφού η Καινή Διαθήκη στη γλώσσα τους είχε ήδη τυπωθεί νωρίτερα. Παρά τα αναθέματα των ραβίνων τα τρεις χιλιάδες Ψαλτήρια που είχαν τυπωθεί το 1836 είχαν εξαντληθεί ως το 1844. Οι Παλαιές Διαθήκες τελικά είχαν και αυτές καλή κυκλοφορία. Πολλοί από τους ραβίνους αναθεώρησαν την στάση τους και ζήτησαν διάφορους αριθμούς Παλαιών Διαθηκών για τους φτωχούς και για τις εβραϊκές λέσχες ή τα αναγνωστήριά τους. Το 1843, 1200 αντίτυπα ήταν ήδη στα χέρια των Εβραίων της Πόλης.

Οι Εβραίοι είναι πολύ προκατειλημμένοι εναντίον του Ευαγγελίου σημειώνει ο Σώφλερ. Όλη η φιλολογία τους είναι αντιχριστιανική. Το ίδιο και η μόρφωσή τους και η τακτική τους. Μεγάλη προσπάθεια έχει γίνει για να αποτραπεί η υποβολή χριστιανικών ιδεών από την Παλαιά Διαθήκη. Έτσι μία Ιεραποστολή προς τους Εβραίους απαιτεί ένα υψηλό επίπεδο προεργασίας και προετοιμασίας.

Το 1846 η ιεραποστολή προς τους Εβραίους περιήλθε στα χέρια της Ελευθέρας Εκκλησίας της Σκωτίας. Έτσι ο Σώφλερ κατευθύνθηκε προς την Θεσσαλονίκη. Εκεί ο αριθμός των ραβινικών Εβραίων ήταν 35.000, ο μισός πληθυσμός της πόλεως. Είχαν 56 συναγωγές. Υπήρχαν παντού Εβραίοι στην πόλη δηλαδή δεν ήταν περιορισμένοι σε γκέτο ή ειδικές συνοικίες, και έτσι είχαν μεγάλη επαφή με το μη ιουδαϊκό πληθυσμό. Έτσι οι Θεσσαλονικιοί Εβραίοι δεν είχαν την συστολή που υπήρχε σε άλλα μέρη στο να έλθουν σε επαφή με χριστιανούς. Ήταν ευγνώμονες για την Παλαιά Διαθήκη στην γλώσσα που μπορούσαν να καταλάβουν. Επιπροσθέτως το κέντρο των ραβινικών σπουδών βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη και έτσι η θετική στάση των ραβίνων εκεί είχε μεγάλη επιρροή. Στην ιεραποστολή προστέθηκαν οι Μαϊήναρντ και Ντόντ το 1849. Ο Σώφλερ τους συνόδεψε στην Θεσσαλονίκη αλλά η έδρα του παρέμεινε στην Κωνσταντινούπολη. Και οι δύο αφιερώθηκαν στην εκμάθηση της ισπανοεβραϊκής διαλέκτου. Ο Ντόντ άρχισε να μαθαίνει τουρκικά ώστε να μπορεί να διακοπήσει τους Ζοχαρίτες² ή μουσουλμάνους Εβραίους (Moslem Jews) (;), που αριθμούσαν τους 5.000. Αυτοί έδειχναν ενθουσιασμένοι με την άφιξη των ιεραποστόλων, ήταν ευγενέστατη φυλή και ήταν έτοιμοι να μιλήσουν για τα θρησκευτικά ζητήματα ενώ έδειχναν λιγότερη αλαζονεία από τους υπόλοιπους Εβραίους.

Ο Μαϊήναρντ σε σύντομο χρονικό διάστημα απεβίωσε και αντικαταστάθηκε από τον Τζάστιν Πάρσονς.

Οι Θεσσαλονικιοί Εβραίοι είχαν σπανίως κάτι παραπάνω από μία υποψία εκπαίδευσως. Ένα σχολείο στην κύρια συναγωγή είχε περίπου χίλιους μαθητές αλλά με πολύ λίγη εκπαιδευτική αξία. Θα μπορούσε να θεωρηθεί αυτό και τα άλλα σχολεία ως «ιεροσπουδαστήρια». Περίπου άλλοι 500 μαθητές φοιτούσαν σε ιδιωτικά σχολεία όπου διδάσκονταν τα Εβραϊκά και τα ισπανοεβραϊκά, αλλά όχι γραμματική, γεωγραφία ή ιστορία. Σε ένα ιδιαίτερο μικρό σχολείο που το υποστήριζαν πλούσιοι Εβραίοι, οι μαθητές διδάσκονταν ιταλικά, που ήταν η γλώσσα του εμπόριου, και γαλλικά. Η γνώση του Ταλμούδ θεωρείτο η τελειότητα στην μόρφωση, ώστε κάποιος που το ήξερε θεωρούσε ότι δεν είχε ανάγκη να μάθει τίποτα άλλο. Τα ισπανικά ήταν η γλώσσα τους, αλλά το λεξιλόγιό της ήταν πολύ φτωχό και περιείχε πολλές τουρκικές και εβραϊκές λέξεις. Έτσι τα βιβλία και φυλλάδια που οι άγγλοι ιεραπόστολοι είχαν τυπώσει στην Σμύρνη ήταν σχετικά άχρηστα στην Θεσσαλονίκη επειδή οι αναγνώστες τους δεν μπορούσαν να τα καταλάβουν. Αυτοί οι Εβραίοι χρειάζονταν ιεραποστολικά σχολεία.

Η τρομακτική αυτοδικαίωση αυτού του λαού έκανε εξαιρετικά δύσκολο το έργο των Ιεραποστόλων.

Έδειχναν μία πολύ έντονη ευσέβεια με πολλές προσευχές, καθαρισμούς και νηστείες, κατά τις οποίες δεν έτρωγαν τίποτα. Όλα αποδίδονταν στην θεία πρόνοια, διαβάζαν -συνήθως χωρίς να καταλαβαίνουν- την εβραϊκή Βίβλο κατά την διάρκεια όλης της ημέρας. Ο Πάρσονς έκανε μία σύντομη επίσκεψη στις Σέρρες όπου «οι εβραίοι είναι τυφλά υποταγμένοι στους ραβίνους τους. Ο χρυσός είναι ο θεός τους και το εμπόριο η θρησκεία τους- αν τους συναντήσει κανείς στην αγορά. Στις προσευχές τους όμως και στην τήρηση του Σαββάτου, ο διάβολος τους κάνει να φαίνονται στους εαυτούς τους, σαν οι ιεροί αγαπημένοι του ουρανού, διαχωρισμένοι από τα έθνη».

Ο Σώφλερ τύπωσε στο μεταξύ την Εβραϊκή γραμματική του και είχε αρχίσει την εκτύπωση του λεξικού της Εβραϊκής. Η Πεντάτευχος είχε σχεδόν εξαντληθεί. Ο Χόμερ Μόργκαν και η γυναίκα του έφτασαν στην Θεσσαλονίκη το 1852. Η Θεσσαλονίκη είχε έντονο πρόβλημα ελονοσίας στα χαμηλά σημεία της, όπου ζούσαν Έλληνες και Εβραίοι. Οι Τούρκοι έμεναν στα πιο ψηλά σημεία, που ήταν και πιο υγιή. Για λόγους υγείας ο Ντοντ πήγε στη Θεσσαλία όπου του δόθηκε η ευκαιρία να κηρύξει σε εβραίους και εθνικούς. Η ομάδα των ιεραποστόλων όμως είχε πολλά προβλήματα υγείας ακόμα και θανάτους. Έτσι για την άνοιξη και το καλοκαίρι πήγαν στην Κωνσταντινούπολη αφήνοντας το έργο στους ντόπιους, οι οποίοι είχαν πολύ καλές και φιλικές επαφές με τους εβραίους.

Η κατάσταση της υγείας τους ήταν τέτοια, που τελικά οι Μόργκαν και Πάρσονς μετετέθησαν στη Σμύρνη για να εργαστούν εκεί μαζί με τους άγγλους συναδέλφους τους πάλι μεταξύ των Εβραίων. Ο Μόργκαν επανήλθε στην Θεσσαλονίκη το φθινόπωρο του 1854 όπου είχε καλές επαφές με τους εβραίους γνωστούς του. Κανένας όμως δεν τόλμησε να ομολογήσει ανοικτά τον Μεσσία στη Θεσσαλονίκη. Μερικοί πίστεψαν και μετώκησαν: μία οικογένεια τριών ατόμων στην Μάλτα όπου και βαπτίστηκε, ένας ραβίνος στην Σμύρνη όπου έγινε δάσκαλος. Βελτιώσεις υπήρχαν και στον τομέα της εκπαίδευσως των κοριτσιών τα οποία έμεναν αμόρφωτα μέχρι τότε. Οι Εβραίοι της Σμύρνης είχαν λιγότερο ενδιαφέρον στην θρησκεία τους από τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης.

Δημιουργήθηκε ένα σχολείο με δάσκαλο τον ραβίνο που μεταστράφηκε στον χριστιανισμό με είκοσι εβραίους μαθητές. Η Καινή Διαθήκη διαβαζόταν καθημερινά. Υπήρξε αντίδραση από τους ραβινικούς κύκλους και ένας μαθητής που πίστεψε στον Χριστό, πέρασε από μαρτύρια, τελικά όμως βαπτίστηκε στην Κωνσταντινούπολη. Ο δάσκαλος, πρώην ραβίνος, μπήκε στη φυλακή με ψευδή κατηγορία. Ένας νέος εβραίος γιατρός πίστεψε επίσης στον Χριστό.

Ο Σώφλερ συνέχισε το μεταφραστικό και εκδοτικό του έργο, ενώ η Παλαιά Διαθήκη που μετέφρασε στα γερμανοεβραϊκά (γίντις) αναθεωρήθηκε από τον ιεραπόστολο Κένινγκ της Σκωτικής ιεραποστολής.

Το 1856 η ιεραποστολή του Αμερικαν Μπροντ προς τους Εβραίους διέκοψε την διακονία της και αυτή μεταβιβάστηκε στις αγγλικές και σκωτικές ιεραποστολικές εταιρίες, οι οποίες είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον αρχαίο λαό του Θεού. Οι σταθμοί της Θεσσαλονίκης και της Σμύρνης πέρασαν στα χέρια των Βρετανών. Η Κωνσταντινούπολη είχε ήδη περάσει στα χέρια τους.

Για τα έργα των βρετανικών ιεραποστολών προς τους Εβραίους της περιοχής, για την περίοδο μετά το 1856 ίσως γράψουμε στο μέλλον, όταν αποκτήσουμε στοιχεία από τα αρχεία των βρετανικών ιεραποστολών που εργάστηκαν μεταξυ τους.

Βγαίνουν μερικά συμπεράσματα από όλα τα παραπάνω. Οι ιεραπόστολοι ασκούν αρκετά έντονη κριτική προς του Εβραίους της περιοχής του πρώτου μισού του δεκάτου ενάτου αιώνα. Η κατάσταση τους από πλευράς πολιτιστικής, μορφωτικής και πνευματικής ακόμα και οικονομικής δεν είναι καλή. Είναι πολύ υπερήφανοι για την καταγωγή τους και την θρησκεία τους, κάτι που τους δυσκολεύει να δεχτούν τον Μεσσία Χριστό. Ο Παύλος στην προς Ρωμαίους λέει «η επιθυμία της καρδιάς μου και η δέησις η προς τον Θεόν υπέρ του Ισραήλ είναι δια την σωτηρίαν αυτών, διότι μαρτυρώ περί αυτών ότι έχουσι ζήλον Θεού, αλλ' ουχι κατ'επίγνωσιν.» (1' 1-2) Η εικόνα των Εβραίων της εποχής είναι αυτή ακριβώς: ζήλος Θεού, αλλά όχι με επίγνωση. Πάντως η δραστηριότητα των ιεραποστολών είναι να τους προμηθεύσουν με βιβλία στη γλώσσα τους μάλιστα βιβλία που τίποτα το μη εβραϊκό δεν έχουν και η επιθυμία της καρδιάς τους είναι να δημιουργηθούν καλά σχολεία και καλή μόρφωση γι' αυτήν την φυλή. Αντιμετωπίζουν και τους Εβραίους σαν μία ακόμα εθνότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που χρειάζεται τον Χριστό.

Στις Ευαγγελικές Εκκλησίες της Ελλάδος

Αναφέρουμε περιπτώσεις ισραηλιτών που εντάχθηκαν στην ευαγγελική εκκλησία στην Ελλάδα πιστεύοντας στον Μεσσία Χριστό. Οι πληροφορίες μας είναι συνήθως από αναμνήσεις διαφόρων ευαγγελικών που ζουν, οπότε ενδεχομένως να υπάρχουν και ανακρίβειες. Αναδιφήσαμε όμως το αρχείο της Α' Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, το οποίο μας έδωσε χρήσιμες πληροφορίες.

Αρχίζοντας αυτήν την παράγραφο, αναφέρουμε ότι στον Αστέρα της Ανατολής έχει καταχωρηθεί ότι στα εγκαίνια του Ευαγγελικού Ναού Ιωαννίνων το 1935, είχε παραβρεθεί και εκπρόσωπος του ραβίνου της πόλεως³.

Τα πρόσωπα τώρα.

Σαν οργανίστας της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης πρόσφερε τις υπηρεσίες

του ένας γιατρός, ο Αλβέρτος Γκολντστάιν, ο οποίος μάλλον είχε γίνει χριστιανός στην Αγγλία, στις αρχές του εικοστού αιώνα. Οι παλαιοί θεσσαλονικείς σημειώνουν το μεγάλο του μουσικό ταλέντο στο όργανο. Στην Α' Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία υπήρχε τα παλιά χρόνια προ του πολέμου, ένας ακόμα αδελφός, ο Ιάκωβος Λούξενμπεργκ. Στην αίτησή του προς το Πρεσβυτέριο της Α' ΕΕΕ ο Ι. Λούξενμπεργκ γράφει τα εξής:

« *Εν Αθήναις τη 12 Φεβρ. 1914*

Προς το Πρεσβυτέριο της Ελλ. Ευαγγ. Εκκλησίας, Ενταύθα

Από πολλά χρόνια οπαδός πιστός του Σωτήρος μας Ιησού Χριστού και αναγνωρίζων την ευαγγελικήν εκκλησίαν την μόνην εκκλησίαν η οποία αναγνωρίζει ο Σωτήρ μας, έρχομαι δια της παρούσης να παρακαλώ το σεβαστόν πρεσβυτέριον ίνα έχει την καλωσύνην να με βαπτίση και με αναγνωρίση ως μέλος της εκκλησίας. Ευχαριστών υμάς εκ των προτέρων.

*Διατελώ εν αγάπη Χριστού,
Ιάκωβος Λούξενμπεργκ»*

Η βάπτισμα του ανθρώπου αυτού και η ενσωμάτωσή του στην εκκλησία έγινε την 30^η Μαρτίου 1914. Πολλοί Εβραίοι είχαν καταγωγή από άλλες χώρες ή αν ήταν Έλληνες, είχαν μεγαλύτερη άνεση στα γαλλικά ή στα ισπανοεβραϊκά (Ιντζουδάσμου), την γλώσσα που έφεραν από την Ισπανία το 1492, εξ' ου και τα ελαττωματικά ελληνικά.

Στις αρχές του 1943 εμφανίστηκαν στην Εκκλησία Θεσσαλονίκης ένα νεαρό ζευγάρι οι οποίοι έδειξαν μεγάλο πνευματικό ενδιαφέρον, βαπτίστηκαν και έγιναν μέλη της εκκλησίας. Συμμετείχαν στη ζωή της εκκλησίας έως ότου έλαβαν κλήση από την Κομαντατούρ να εμφανιστούν για να προωθηθούν στην Πολωνία, στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Τους ακολούθησε ο ποιμένας της εκκλησίας αείμνηστος Αριστείδης Μιχτισόπουλος ο οποίος με ζέση υποστήριξε ότι έγιναν χριστιανοί και ότι δεν υπήρχε λόγος να συλληφθούν. Όλα αυτά προσέκρουσαν στο ότι ναι μεν άλλαξαν θρησκεία αλλά όχι εθνικότητα. Έτσι χάθηκαν αυτοί οι δύο νέοι άνθρωποι μαζί με τους άλλους Θεσσαλονικιούς Εβραίους.

Ανάμεσα στους επισκέπτες της εκκλησίας Θεσσαλονίκης, ιδίως τις Πέμπτες, την ώρα της συμπροσευχής της εκκλησίας, ήταν και ένας «Γάλλος» περίπου τριάντα ετών, με ωραία παριζιάνικη προφορά. Δήλωνε ότι αποκλείστηκε από τον πόλεμο και ότι μένει σε μία συγγενή του. Συμμετείχε και στον Όμιλο Νέων και με ζέση προσευχόταν στον Θεό, στα γαλλικά πάντα. Έμαθε ελάχιστα ελληνικά τα δύο χρόνια που ήταν στην εκκλησία... Μετά την απελευθέρωση ακολούθησε την ευαγγελική νεολαία στις εκδηλώσεις της, έως ότου μία ημέρα του Μαΐου 1945 εξαφανίστηκε. Επανεμφανίστηκε το 1948 σαν Έλληνας πλέον από την Κομοτηνή, παρακολουθούσε τακτικά την εκκλησία, μιλούσε άψογα ελληνικά, έως ότου εξαφανίστηκε πάλι, μάλλον για το Ισραήλ⁴.

Ο Ιωσήφ Βεντούρας καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη. Είχε ελληνική υπηκοότητα και είχε πάει στη Γερμανία για εργασία. Εκεί περνώντας μία ώρα έξω από μια Γερμανική Ευαγγελική Εκκλησία είδε την επιγραφή «Μόνον ο Χριστός σώζει». Αυτό αποτέλεσε το έναυσμα για να διαβάσει την Καινή Διαθήκη και να πιστέψει στον Χριστό. Παντρεύτηκε μία γερμανίδα κυρία και απέκτησαν δύο παιδιά.

Όταν έγινε «η Νύχτα των Κρουστάλλων» στη Γερμανία, την νύχτα της 9^{ης} προς τη 10^η Νοεμβρίου του 1938 κατά την οποία χιλιάδες καταστήματα και επιχειρήσεις και 1600 συναγωγές καταστράφηκαν από τον όχλο, ενώ 30.000 εβραίοι συνελήφθησαν και στάλθηκαν στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως, κατάλαβε ότι πολύ δύσκολες ημέρες επρόκειτο να έλθουν για τους Εβραίους στη Γερμανία και έτσι ήλθε στην Ελλάδα. Στη συνέχεια ήλθε ο πόλεμος και στην Ελλάδα και η Κατοχή. Επειδή δεν ήταν συνδεδεμένος με την εβραϊκή κοινότητα στην Αθήνα, δεν συνελήφθη, ούτε είχε προβλήματα, μάλιστα λόγω της καλής γνώσεως της γερμανικής, προσελήφθη σε γερμανική στρατιωτική αποθήκη τροφίμων, σαν προϊστάμενος. Αυτή η θέση του εξασφάλιζε και την τροφή του τις δύσκολες εκείνες ημέρες της πείνας. Εκεί όμως συνέβησαν διάφορες κλοπές τις οποίες ο Ιωσήφ δεν ήθελε να παραδεχτεί στους ανώτερους του. Κάποιος είπε ότι μεταξύ του προσωπικού υπήρχαν και άτομα που δεν ήταν Άρειοι. Στην εξέταση που έγινε και ενώ έφτασε η σειρά του να εξεταστεί από τον λοχία, αυτός κατέβασε το κεφάλι και του είπε να περάσει. Προφανώς ήταν μία ενέργεια του Θεού για να προστατευτεί ο Ιωσήφ.

Μετά τον πόλεμο κατόρθωσε να ξανασυναντηθεί με την γυναίκα του και τα παιδιά του. Ήταν μέλος της Ελευθέρας Ευαγγελικής Εκκλησίας στην οδό Λυκούργου αρχικά και αργότερα στην οδό Αλκιβιάδου, όπου βοηθούσε στο βιβλιοπωλείο και είχε καθήκοντα επιστάτη. Είχε μία ζωντανή πίστη στον Χριστό, και διακρινόταν για την σεμνότητά του, την μειλιχιοτήτά του και τον πολιτισμένο τρόπο του.

Μεταξύ των εκχριστιανισθέντων Εβραίων ίσως πρέπει να συγκαταλέγεται και η κυρία Ντέμπε Δεληγιαννίδου-Μπρόντκιν που άρχισε στην Ευαγγελική Εκκλησία στις ΗΠΑ, προσχώρησε στον Εβραϊσμό επέστρεψε στον Χριστό και επανέκαμψε στην Ευαγγελική εκκλησία είναι δε μέλος της Α' Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας⁵.

Αρθρογραφία

Όπως είναι φυσικό, μεγάλο τμήμα της αρθρογραφίας του περιοδικού μας όλα αυτά τα 150 χρόνια αποτελείται από θέματα που έχουν να κάνουν με την Παλαιά Διαθήκη, την ερμηνεία της, τους χαρακτήρες της, τις προφητείες. Όλα αυτά τα θέματα δεν έχουν θέση στη συγκεκριμένη παράγραφο, αφού είναι θέματα θεολογικά.

Από την άλλη, πρέπει να γίνει ένας διαχωρισμός στην αρθρογραφία μας τη σχετική με τον Ισραήλ. Η μία ομάδα άρθρων αφορά επίσης σε θεολογικά θέματα, σχετιζόμενα με την έννοια του «λαού του Θεού». Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία παραδοσιακά θεωρεί ότι μετά την έλευση του Χριστού, λαός του Θεού είναι

πλέον η εκκλησία, ο πνευματικός Ισραήλ. Υπάρχουν και αντίθετες απόψεις, σύμφωνα με τις οποίες λαός του Θεού συνεχίζει να είναι ο κατά σάρκα Ισραήλ. Αυτό το θέμα προκαλεί αρκετή συζήτηση και μάλιστα σε άλλες χώρες (ΗΠΑ) έχει μεγάλη πολιτική σημασία. Το άρθρο μας δεν προτίθεται να ασχοληθεί με την θεολογική πλευρά του θέματος, άλλωστε αυτό έχει γίνει αρκετά τον τελευταίο καιρό. Η δεύτερη ομάδα άρθρων είναι σχετική με τις διώξεις των Εβραίων από τους Ναζί, με την ιστορία του αντισημιτισμού και την στάση της Ευαγγελικής εκκλησίας της Γερμανίας σε όλα αυτά.

Η πρώτη ομάδα άρθρων είναι γραμμένη από τον Δημήτριο Καλοποθάκη, εκδότη του περιοδικού μας, κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1930. Πριν προχωρήσουμε σε μία σύντομη εξέταση αυτών των άρθρων, πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Καλοποθάκης ως πρώτος διευθυντής του Γραφείου Τύπου του Υπουργείου Εξωτερικών από το 1920 μέχρι το 1930, έχει πυκνή αλληλογραφία και στέλνει πολλές αναφορές στον Υπουργό από τη Θεσσαλονίκη στην οποία ως φαίνεται έχει βρεθεί, αλλά και δέχεται πολλές άλλες στην Αθήνα από τον υπεύθυνο του γραφείου στη Θεσσαλονίκη σχετικά με την ισραηλιτική κοινό-

Από αριστερά:

Ο Ζακ Κοέν, πίσω ο Φρέντυ Κοέν, μπρος η Σοφία Χρυσάκη, πίσω η Ραχήλ Κοέν, η Μαργαρίτα Χρυσάκη, η Τζίντα Κοέν, η Άννα Χρυσάκη και η Φρόσω Βαμβακάρη. Την φωτογραφία τράβηξε ο Ηλίας Κοέν ή ο Ιωάννης Βαμβακάρης κατά τη διάρκεια της διαμονής των Κοέν στο κτήμα το 1943. Πίσω οι εγκαταστάσεις του βουσασιού στη Νέα Σμύρνη

τητα της πόλεως και ιδίως σχετικά με το θέμα των σχολείων και της εκπαίδευσής των ισραηλιτών. Σε σχετική έκδοση του Υπουργείου Εξωτερικών⁶ περιλαμβάνονται πολλές από αυτές τις αναφορές του Καλοποθάκη (ο οποίος ως συνήθως αναφέρεται ως Καλαποθάκης).

Ερχόμενοι στα άρθρα της δεκαετίας του 1930 στο περιοδικό μας, τον Μάρτιο του 1933 υπάρχουν αρκετά σχετικά άρθρα από τον Καλοποθάκη, με πρώτο το «Ο Διωγμός των Ιουδαίων εν Γερμανία». Σε αυτό αναφέρεται στις πρώτες διώξεις των Εβραίων. Ο Καλοποθάκης, που έχει σπουδάσει ιστορία στο

Βερολίνο με τον κολοσσό Mommsen, έχει μεγάλη εκτίμηση στους Γερμανούς και κυριολεκτικά μένει άφωνος μπροστά στις πρώτες διώξεις που εξαπολύει ο Χίτλερ. Ένα άλλο άρθρο του της ίδιας χρονιάς αφορά στον Μωυσή Μέντελσον και στην «Ιουδαϊκή Αναμόρφωση» (Μάιος 1933). Ένα τρίτο τον ίδιο χρόνο (Αύγουστος) που υπογράφει ο Γ.Π.Σ. με τίτλο «Οι Εβραίοι ανά τον Κόσμον» στο οποίο αναφέρεται ότι οι διωγμοί στη Γερμανία έχουν προσωρινώς σταματήσει. Τέλος τον Οκτώβριο του 1933 υπάρχει ένα ακόμα άρθρο του Καλοποθάκη με τίτλο «Η Γερμανική Ευαγγελική Εκκλησία και ο Χιτλερισμός» που αναφέρεται στο θέμα της συνεργασίας της ευαγγελικής εκκλησίας και της αντιδράσεως του Μπάρθ. Τον Μάρτιο του 1936 ο Καλοποθάκης δημοσιεύει άρθρο με τίτλο «Ο Αντισημιτισμός» όπου αναφέρεται στην ιστορία του αντισημιτισμού. Τον Σεπτέμβριο του 1937 άλλο άρθρο από την παρισινή εφημερίδα «Εξελιόρ» με τίτλο «Η Ευαγγελική Εκκλησία εν Γερμανία». Τέλος τον Μάρτιο του 1939 άλλο άρθρο με τίτλο

«Η Σημερινή Θέσις των Ιουδαίων» του Καλοποθάκη πάλι, αναφέρεται στο θέμα. Ο Καλοποθάκης σε όλα τα άρθρα του αποδεικνύεται ειλικρινής φίλος του Εβραϊκού λαού, μένει έκπληκτος από την συμπεριφορά των Γερμανών, θεωρεί ότι τα παλιότερα πογκρόμ στην Ρωσία και στην Ανατολική Ευρώπη είναι προϊόν της καθυστερημένης κοινωνίας, που κατασκευάζει εχθρούς, και εύχεται κάποια ημέρα όλα αυτά να σταματήσουν, διαψευδόμενος οικτρά όπως έδειξε η ιστορία.

Τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο του 2003 το περιοδικό μας δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο «Σύντομη Ιστορία του Αντισημιτισμού» γραμμένο από τον πρέσβη κύριο Κωνσταντίνο Βάσση. Αποτελούσε τμήμα ενός αφιερώματος με τίτλο «Νεοπαγανισμός και Βίβλος», στο οποίο το περιοδικό μας προσπάθησε να αποκρούσει το νέο κύμα αντισημιτισμού ή αντιπάθειας προς την Παλαιά Διαθήκη που υπάρχει στην νεοελληνική κοινωνία, και δίνει έμφαση μάλιστα στην αρχαία ελληνική θρησκεία. Ο συγγραφέας έγραψε ένα ισορροπημένο και αντικειμενικό άρθρο. Αυτό το άρθρο αναδημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Χρονικά» του «Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου» προκαλώντας μάλιστα αντίδραση από κάποιον αναγνώστη του, που έτυχε της δέουσας απαντήσεως από τον συγγραφέα. Αυτή η αναδημοσίευση ενός άρθρου, που λέει ίσως πικρές αλήθειες προς όλες τις κατευθύνσεις, δίνει και το μέτρο της σοβαρότητας και αντικειμενικότητας του εκδότη του περιοδικού «Χρονικά» κυρίου Μωυσή Κωνσταντίνου.

Η αντικειμενικότητα, είναι και το ζητούμενο από μία σειρά άρθρων του λέκτορα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας στο Βόλο, κυρίου Θεοφάνη Γραμμένου, από τον Νοέμβριο του 2005 μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2006 με θέμα τον Γερμανικό Προτεσταντισμό και τον Ναζισμό. Σε αυτά τα άρθρα εμφανίζονται δύο ομάδες ευαγγελικών ταγών της Γερμανίας: εκείνων που έσκυψαν το κεφάλι στον Χίτλερ και συμφώνησαν με τις διώξεις των Εβραίων και εκείνων που έφεραν αντίσταση, κάποτε πληρώνοντας με την ζωή τους αυτή την αντίσταση. Ήταν αυτή μία θλιβερή περίοδος για την εκκλησία της Γερμανίας, με ηρωικές αναλαμπές.

«Εβραίει!»

Κατά την διάρκεια του πολέμου, ένας γερμανός στρατιώτης, ο Siegfried Fuhmann πήγε στο κατάστημα του Μενέλαου Κατσάρκα της Ελευθέρας Ευαγγελικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης, να αγοράσει κάτι. Όταν του έδωσαν τον λογαριασμό, τον οποίο θεώρησε «φουσκωμένο», κατηγορήσε τον Μενέλαο ως «Εβραίος»⁷. Ο Κατσάρκας του έδειξε το λάθος της σκέψεώς του και τότε ανακάλυψαν ότι και οι δύο πίστευαν στον Χριστό, ο Ζίγκφριντ παρασυρμένος τότε, δυστυχώς, από τις περί Αρείων θεωρίες. Από αυτήν την λέξη «Εβραίει!», που προφέρθηκε σαν ύβρις, προέκυψε μία αδελφική επαφή και μετά τον πόλεμο μία συνεργασία με τους Γερμανούς Ευαγγελικούς, που ήταν σημαντική για την Ελευθέρα Ευαγγελική Εκκλησία στην Ελλάδα.⁸

«Η Κρυψώνα»

Είναι γνωστή στους αγγλομαθείς έλληνες ευαγγελικούς η ιστορία της Κόρι τεν Μπουμ, μίας ευαγγελικής κυρίας στο Χάρλεμ της Ολλανδίας η οποία ζούσε μία ζωή χωρίς συγκινήσεις, εργαζόμενη σαν ωρολογοποιός στο κατάστημα του πατέρα της, έως ότου ξέσπασε ο δεύτερος πόλεμος. Τότε στρατολογήθηκε από την αντίσταση και άρχισε να κρύβει και να προωθεί Εβραίους σε μέρη όπου δεν κινδύνευαν. Η αντίσταση διαμόρφωσε και μία έξυπνη κρυψώνα στο σπίτι της, όπου κατέφευγαν οι Εβραίοι σε περίπτωση κινδύνου. Από προδοσία, έγινε εισβολή της γκεστάπο στο σπίτι και συνελήφθη όλη η οικογένεια, δηλαδή ο πολύ ηλικιωμένος πατέρας, η Κόρι και η αδελφή της Μπέτσου. Προωθήθηκαν καταρχήν στη φυλακή, αργότερα στο Φυχτ, ένα στρατόπεδο συγκεντρώσεως στην Ολλανδία και τέλος στο τρομερό Ράβενσμπερκ, ένα στρατόπεδο θανάτου στην Γερμανία, μόνο για γυναίκες. Εκεί άφησε την τελευταία της πνοή η Μπέτσου (ο

πατέρας είχε πεθάνει ήδη στην πρώτη φυλακή) ενώ η Κόρι αφέθηκε στο τέλος ελεύθερη από λάθος κάποιου υπαλλήλου, ενώ προοριζόταν για εκτέλεση. Αυτή η δεκάμηνη τρομακτική περιπέτεια της Κόρι τεν Μπουμ και της οικογένειάς της περιγράφεται στο βιβλίο και την κινηματογραφική ταινία «Η Κρυψώνα» που έχει κυκλοφορήσει σε εκατομμύρια αντίτυπα και έχει μεταφραστεί σε δεκάδες γλώσσες. Αυτό το βιβλίο, «The Hiding Place» στα αγγλικά, έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και βρίσκεται στο τυπογραφείο, θα κυκλοφορήσει δε πολύ σύντομα από τις εκδόσεις «Αστήρ της Ανατολής».

Και η ελληνική «Κρυψώνα»

Θα θυμούνται οι αναγνώστες μας, από παλιότερο δημοσίευσμά μας στον *Αστέρα*, κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων του 2004, την ιστορία του ευαγγελικού επιχειρηματία Ιωάννη Χρυσάκη ο οποίος είχε θέσει τις χριστιανικές του αρχές ως βάση της επιχειρησεώς του.

Κατά την διάρκεια του πολέμου δόθηκε η ευκαιρία σε τρεις από τις κόρες του και δύο από τα εγγόνια του να δείξουν χριστιανική αγάπη σε κατατρεγμένους Εβραίους.

Την ιστορία μας την διηγήθηκε ο κύριος Ιωάννης Βαμβακάρης, εγγονός του Χρυσάκη.

Ο παππούς του είχε συνδεθεί από τα παλιά χρόνια με μία οικογένεια Εβραίων, την οικογένεια του Χαϊμάκη Κοέν. Ο Κοέν ήταν φίλος του βασιλιά Γεωργίου του Α' και αργότερα βουλευτής του Βενιζέλου. Ζούσε με την οικογένειά του στα Τρίκαλα, όπου είχε μεγάλη κτηματική περιουσία. Όταν ξέσπασε ο πόλεμος ήλθαν στην Αθήνα, όπου το 1943 πέθανε ο αρχηγός της οικογένειας, αφήνοντας την χήρα του Ραχήλ, που είχε αγγλική υπηκοότητα, μία κόρη, την Τίλντα και τέσσερις γιους: τον Ηλία, τον Φρέντυ, τον Ζακ και τον Μισέλ.

Αρχικά στην Αθήνα τον κύριο λόγο είχαν οι Ιταλοί και τα πράγματα ήταν σχετικά ήσυχα για τους Εβραίους. Με την συνθηκολόγηση των Ιταλών τον

Το δίπλωμα του Γιανν Βασέμ

Ιούλιο του 1943 όλα τα γνία στην πόλη τα ανέλαβαν οι Γερμανοί και τότε άρχισαν οι ενέργειες για την συγκέντρωση των Εβραίων και την εξόντωσή τους. Είναι γνωστές οι ενέργειες του αρχηγού της αστυνομίας Άγγελου Έβερτ για την διάσωση των Εβραίων προμηθεύοντάς τους με πλαστές ταυτότητες αλλά και του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού.

Οι Κοέν θυμήθηκαν τους φίλους του πατέρα τους, την οικογένεια Χρυσάκη και ζήτησαν καταφύγιο στο κτήμα τους στη Νέα Σμύρνη, εκεί που σήμερα βρίσκεται το Λεόντειο Λύκειο. Εκεί τους φιλοξένησαν από τον Σεπτέμβριο του 1943 και για περίπου δύο μήνες. Το ζήτημα δεν ήταν απλώς ο κίνδυνος από το γεγονός ότι έκρυβαν εβραίους –η ποινή για κάτι τέτοιο ήταν εκτέλεση– αλλά και το γεγονός ότι έπρεπε να εξασφαλίσουν τροφή για έξι παραπάνω πρόσωπα. Ευτυχώς το κτήμα είχε οπωροκηπευτικά, ενώ οι εναπομείνουσες αγελάδες έδιναν γάλα.

Κάποια στιγμή τα πράγματα δυσκόλεψαν από το γεγονός ότι άρχισε να συζητείται από τους γείτονες το θέμα, όχι από κακή πρόθεση, αλλά από φλυαρία ή ανοησία. Έτσι κατάλαβαν ότι είχε έλθει η στιγμή να απομακρυνθούν για να μην προδοθούν. Ο ίδιος ο Ιωάννης Βαμβακάρης μετέφερε με την μοτοσυκλέτα του τους τρεις άνδρες σε κάποια οικία Βερνίκου στην Νέα Σμύρνη, από όπου προωθήθηκαν στην Μέση Ανατολή. Η μοτοσυκλέτα του είχε διακριτικό που είχαν προμηθεύσει οι Ιταλοί λόγω του ότι προηγουμένως ανήκε στον ιδιοκτήτη της Αίγλης του Ζαπτείου, όπου διασκέδαζαν. Έτσι δεν τους σταμάτησαν στο δρόμο.

Τις γυναίκες τις προώθησε η αδελφή του Ιωάννη, Φρόσω, στην πριγκίπισσα Αλίκη (πεθερά της βασίλισσας Ελισσάβετ της Αγγλίας), στην οποία λόγω της Γερμανικής της καταγωγής (Μπάτενμπεργκ) είχε επιταρπεί να παραμείνει στην Αθήνα. Εκεί η Ραχήλ και η Τίλντα Κοέν έμειναν μέχρι το τέλος του πολέμου σαν «ελβετίδα γκουβερνάντα με την κόρη της». Εκεί τους βρήκε αργότερα και ο Μισέλ, ο οποίος αρχικά είχε καταφύγει σε μία οικογένεια Ορλώφ στις Σπέτσες. Όταν άρχισε να συζητείται το θέμα από τους γείτονες, κατάλαβε ότι θα διέτρεχε κίνδυνο και γύρισε στην Αθήνα, όπου κατέφυγε και αυτός αρχικά στο κτήμα Χρυσάκη όταν ήδη οι υπόλοιποι είχαν φύγει.

Τελικά η Φρόσω Βαμβακάρη τον προώθησε και αυτόν στην πριγκίπισσα Αλίκη⁹.

«Δεν ξέραμε τις θηριωδίες του Χίτλερ και του Χίμλερ» λέει χαρακτηριστικά ο κύριος Βαμβακάρης, «ξέραμε όμως ότι κάτι κακό συνέβαινε και ότι έπρεπε να βοηθήσουμε αυτούς τους κατατρεγμένους ανθρώπους. Ο Θεός μας βοήθησε να σταθούμε δίπλα τους την δύσκολη εκείνη στιγμή».

Όλες οι παραπάνω ενέργειες έγιναν από την οικογένεια Χρυσάκη με καθαρά ανθρωπιστικά χριστιανικά κίνητρα χωρίς ασφαλώς να περιμένουν κανενός είδους ανταμοιβή. Οι Εβραίοι όμως έχουν συνήθως καλή και ευγνώμονα μνήμη. Έτσι η οικογένεια Κοέν περιέγραψε την ιστορία αυτή και την βοήθεια που με κίνδυνο της ζωής τους έδωσε ο Ιωάννης και η Φρόσω Βαμβακάρη καθώς και η πριγκίπισσα Αλίκη, στο ίδρυμα Γιάντ Βασέμ, που εδρεύει στο Τελ Αβίβ και μεταξύ άλλων τιμά τους «Δίκαιους των Εθνών» δηλαδή εκείνους που έκρυψαν Εβραίους στον πόλεμο. Από αυτό το ίδρυμα τιμήθηκε και η Κόρι τεν Μπουμ που αναφέραμε πιο πάνω. Το διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος μελέτησε τα στοιχεία και αποφάσισε να απονεμίσει τον τίτλο του «Δίκαιου των Εθνών» στον κύριο Βαμβακάρη και στην αδελφή του Φρόσω για την βοήθειά τους προς τους Κοέν. Ανάλογη διάκριση απονεμήθηκε στην πριγκίπισσα Αλίκη, η οποία είχε πλέον αποβιώσει και έτσι παρέλαβε τη διάκριση, σε ειδική τελετή, ο πρίγκιπας Φίλιππος.

Σε μία ειδική τελετή στην πρεσβεία του Ισραήλ, το 1994, παρέλαβαν την διάκριση τα δύο αδέρφια. Ήταν συγκινητικό γιατί και οι τιμώμενοι αλλά και οι άνθρωποι που προκάλεσαν αυτήν την διάκριση, οι διασωθέντες Κοέν ήταν παρόντες. «Συνήθως παραλαμβάνουν την διάκριση οι απόγονοι των τιμώμενων. Ο Θεός επέτρεψε να είμαστε παρόντες όλοι εκεί» αναφέρει ο Ιωάννης Βαμβακάρης. Οι Κοέν έζησαν στην Αθήνα και στο Παρίσι. Ο μόνος που ζει πλέον στο Παρίσι, είναι ο κύριος Ζακ Κοέν, 94 ετών, με τον οποίο είχαμε μία συγκινητική τηλεφωνική συνομιλία κατά την διάρκεια της προετοιμασίας αυτού του άρθρου.

Μία άλλη ιστορία θυμήθηκε η κυρία Τασούλα Καλοτεράκη, σύζυγος του πρώην ποιμένα της Εκκλησίας Θεσσαλονίκης Αιδ. Στέλιου Καλοτεράκη.

Η απονομή από τον πρέσβη του Ισραήλ κο Σασόν στην Φρόσω και στον Ιωάννη Βαμβακάρη

Πίσω από το κορίτσι ο κύριος Μισέλ Κοέν

Μας την διηγήθηκε με περισσότερες λεπτομέρειες ο κύριος Μίκο Άλβο από τη Θεσσαλονίκη.

Στις 11 Ιουλίου 1942 κηρύχθηκε στην Θεσσαλονίκη πολιτική επιστράτευση για τους Ισραηλίτες 18-45 ετών¹⁰. 6-7.000 άτομα συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Ελευθερίας και στη συνέχεια αναγκάστηκαν να φτιάχνουν δρόμους και χαρακώματα ή να επισκευάζουν την σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Αθήνας. Ύστερα από 5 μήνες σκληρής δουλειάς υπό τις πιο άθλιες και πρωτόγονες συνθήκες, πολλοί πέθαναν από τις στερήσεις και τις κακουχίες ενώ άλλων η υγεία κλονίστηκε ανεπανόρθωτα από την κακομεταχείριση και την πείνα¹¹. Μία ομάδα στάθμευσε στην Κατερίνη. Μεταξύ των νέων που εργαζόνταν στα καταναγκαστικά έργα ήταν και ο Σολομών Άλβο, θείος του ανθρώπου, που μας παρέσχε τις πληροφορίες. Κάθε ημέρα, μετά από ατελείωτες ώρες εξαντλητικής εργασίας, όταν γύριζαν στο στρατόπεδο εγκλεισμού όπου τους φυλάκιζαν, τον επισκεπτόταν ένας πρεσβύτερος της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης, ο Λάζαρος Κανταρτζής, και του πήγαινε φαγητό. Ο Κανταρτζής είχε κατάσταση και χιτήριο στην Κατερίνη με ορειχάλκινα και χάλκινα σκεύη και εργαλεία και προπολεμικά προμηθευόταν ανάλογα είδη από το κατάστημα των Άλβο στη Θεσσαλονίκη. Όταν ο παλιός του φίλος βρέθηκε σε αυτήν την φοβερή κατάσταση με εντελώς ανεπαρκή τροφή, θεώρησε ότι το λιγότερο που μπορούσε να κάνει είναι να του πηγαίνει φαγητό στη φυλακή. Ο Λάζαρος ήξερε από εξορίες, πορείες θανάτου και δυστυχίες, από προσωπική πείρα. Σύμφωνα με τον κύριο Μ. Άλβο ανάλογες περιπτώσεις βοήθειας υπήρξαν και από άλλα πρόσωπα της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης.

Μετά από πέντε μήνες καταναγκαστικών έργων και ενώ οι σύντροφοί του κατέληξαν στο Άουσβιτς, ο Σολομών Άλβο κατόρθωσε να διαφύγει και να πάει στην Αθήνα, όπου κρύφτηκε μέχρι το τέλος του πολέμου. Έτσι σώθηκε ο άνθρωπος. Όπως είπαμε, συχνά οι Εβραίοι έχουν καλή και ευγνώμονα μνήμη. Όπως μας ανέφερε η καθηγήτριά Νίκος Κανταρτζής, όταν ήλθε η στιγμή να κτιστεί η νέα Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Θεσσαλονίκης και το βοηθητικό της πολυώροφο κτήριο, ο Μίκο Άλβο έκανε έκπτωση 80% στα είδη υγιεινής, που χρειάστηκε η εκκλησία.

Και άλλες περιπτώσεις

Θα αναφέρουμε ακόμα δύο σχετικές περιπτώσεις

ανθρώπων που αν και ορθόδοξοι όταν έλαβαν χώρα τα γεγονότα, οι απόγονοί τους είναι ευαγγελικοί.

Ο Αθανάσιος και η Αντριάννα Κατσιγιάννη είχαν από χρόνια στο σπίτι τους στην οδό Βαλτετισίου, στα Εξάρχεια, σαν βοηθό, μία νεαρή κοπέλα Εβραία, την Σάρα Κοέν. Καθ' όλη την διάρκεια της κατοχής την κράτησαν σπίτι τους και την έκρυψαν. Για την πράξη τους αυτή τιμήθηκαν από το Γιάντ Βασέμ το 2002 με την τιμητική διάκριση που αναφέραμε παραπάνω. Η κυρία Σάρα Κοέν μετανάστευσε στο Ισραήλ όπου και διαμένει μέχρι σήμερα. Την τιμητική διάκριση στην Ισραηλινή πρεσβεία, παρέλαβαν οι Θάνος και Χάρης Κατσιγιαννης, εγγόνια των τιμωμένων, που δεν βρίσκονται πλέον στη ζωή.

Η οικογένεια Καζέ ζούσε στην οδό Μισσαραλιώτου, στην Γαργαρέττα, στην Αθήνα. Ο νεαρός γιος Βιτάλης Καζέ, όταν είδε ότι η κατάσταση χειροτέρευε και τα σύννεφα για τους Εβραίους της Αθήνας μαζεύονταν, πήρε την απόφαση να ανεβεί στα βουνά και να ενταχθεί στο ΕΑΜ. Σε κάποια περίπτωση κατέβηκε από το βουνό και κρύφτηκε επί δέκα μέρες από την οικογένεια Παρασκευά και Μαρίας Τσεβά, που ήταν γείτονες. Από εκεί διέφυγε στη Μέση Ανατολή, και αργότερα, μετά τον πόλεμο, μετανάστευσε στο Ισραήλ, όπου έζησε, απέκτησε οικογένεια και τελικά πέθανε σε σχετικά νεαρή ηλικία την δεκαετία του 1980.

Το βραβείο Γιαντ Βασέμ έχει ένα πολύ ενδιαφέρον μόντο χαραγμένο πάνω στο μέταλλο, που το συνοδεύει: «Εκείνος που σώζει έναν άνθρωπο είναι σαν να σώζει ολόκληρο τον κόσμο». Οι άνθρωποι που έκρυψαν Εβραίους κατά την διάρκεια της κατοχής κινδύνεψαν οι ίδιοι με εκτέλεση από τους Ναζί¹². Από όσους μιλήσαμε ακούσαμε μόνο μία φράση: «δεν κάναμε παρά μόνο το καθήκον μας».

Ευχαριστώ θερμά για τις πληροφορίες τον κύριο Σπύρο Πορτινό από την Αθήνα, την κα Σούλα και τον Καθηγητή κο Νίκο Κανταρτζή, την κα Τασούλα και τον Αιδ. Στ. Καλοτεράκη από την Θεσσαλονίκη, τον κο Μίκο Άλβο από την Θεσσαλονίκη, τον κο Ιωάννη Βαμβακάρη από την Αθήνα για την θερμή υποστήριξη και παροχή πληροφοριών και στοιχείων από το οικογενειακό αρχείο, την σύζυγό του κα Βαμβακάρη για το Lapsang Souchong, τον κο Ζακ Κοέν από το Παρίσι, τον κύριο Κ. Βάσση από την Αθήνα για την βιβλιογραφική υποστήριξη και τις υποδείξεις του, τον κο Χάρη Κατσιγιαννη από την Αθήνα για τις πληροφορίες και τα στοιχεία από το αρχείο του.

Υποσημειώσεις

¹ Rufus Anderson "Missions of the American Board of Commissioners for Foreign Missions to the Oriental Churches" Congregational Publishing Society Boston 1872, vol. II p.150-173

² Ομάδα μυστικιστών Εβραίων. Μουσουλμάνοι Εβραίοι πρέπει να είναι οι οπαδοί ενός «μεσσία», του Σαμπατάι Τσβί, Εβραίοι εξισλαμισθέντες.

³ Δ.Καλοποθάκη «Εγκαίνια Ναού Ευαγγελικού» Αστήρ της Ανατολής Αύγουστος 1935, σελ. 254

⁴ Κλειώ Δεληγιαννίδου-Θωναίου, «Τα παιδικά μου χρόνια» (πολυγραφημένο έντυπο) Αθήνα 2001 σελ.93, 114

⁵ Ντέμπορα Δεληγιαννίδου «Καινούργια Αρχή, Μαρτυρία» Αστήρ της Ανατολής Νοε. 2005 τεύχος 10 σελ. 317

⁶ Οι Έλληνες Εβραίοι. Στοιχεία της ιστορίας τους μέσα από διπλωματικά και ιστορικά έγγραφα του Υπουργείου Εξωτερικών. Έρευνα και επιστημονική επιμέλεια Θάνος Βερέμης και Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Καστανιώτης, Αθήνα 2000

⁷ Στ.Κατσάρκα «Ως Ευαγγελικοί». «Οι Θεσσαλονικείς», Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 79-80

⁸ Δρος Ανανία Καβάκα «Ιστορία Ελευθέρων Ευαγγελικών Εκκλησιών» Εκδόσεις Αρμονία, Αθήνα 2003

⁹ Τις λεπτομέρειες για την φάση της ιστορίας της σχετική με την πριγκίπισσα Αλίκη αλλά και αναφορά στην δραστηριότητα των Χρυσάκη θα πρέπει να διαβάσει ο ενδιαφερόμενος στο βιβλίο του Hugo Vickers "Alice, Princess Andrew of Greece" Penguin, 2000 σελ. 297-300. Επίσης σχετική αναφορά στο βιβλίο του Basil Boothroyd, "Philip" Longman, 1971 σελ.97.

¹⁰ Bernard Pierron "Juifs et Chrétiens de la Grèce Moderne Histoire des relations intercommunautaires de 1821 a 1945 " L'Harmattan 1996

¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες στο ειδικό τεύχος του περιοδικού «Χρονικά», έκδοση του Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου της Ελλάδος 3^η έκδοση Ιανουάριος Φεβρουάριος 2006 σελ.22 και 72

¹² B.Pierron ενθ'αν. σελ. 242

ΣΤΟΝ ΟΙΚΟ ΣΟΥ ΘΕΕ

Κυριακή πρωί και τα βήματά μας σταθερά
μας φέρνουν στον Οίκο Σου, Θεέ.
Προσκαλεσμένοι Σου, γευόμαστε
τις ευλογίες Σου, Πατέρα.

Στο ταμείο μας, καθένας μοναχός
σιωπηλά συνομιλεί μαζί Σου,
αλλ' εδώ, στον Οίκο Σου, ενώνουμε
με πλήθος πιστών τη δέησή μας
κι' ακούμε τη φωνή Σου ν' αποκρίνεται
Είμαι παρών! Είμαι μαζί σας.

Συντονίζεις Εσύ, τις πολύχρωμες φωνές μας
σε τραγούδι αρμονικό, Ύμνο ευχαριστίας
στον Χριστό, την κεφαλή της εκκλησίας.
Λυτόν, που η αγάπη Του μας έσωσε, μας ένωσε όλους σ' ένα πνεύμα
και τώρα ο μακρινός μας έγινε πλησίον
και ο ξένος δικός μας αδελφός.

Στον οίκο Σου Κύριε με καρδιές ανοιχτές
και μ' αυτιά τεντωμένα διαβάζουμε,
ακούμε τον θεόσταλτο Λόγο Σου,
προσέχουμε στην φωτισμένη από Σένα διδαχή Του.
Κοινωνούμε με τ' αδέρφια μας και με πνεύμα ειρήνης
αναπέμπουμε την λατρεία μας σε Σε.

Όλη η εκκλησία μαζί προσεύχεται και παρακαλεί.
Ενίσχυσε Συ Θεέ, τον εσωτερικό μας άνθρωπο
για να ριζωθεί ο Χριστός στην καρδιά μας
να φωτιστούμε και ν' αγγίξουμε το μυστήριο
της ατέρμονης σωτήριας αγάπης Σου για μας.
Λς είναι δοξασμένο το όνομά Σου Κύριε!

Την ώρα του αποχαιρετισμού.
Όλοι, ενωμένοι με δεσμούς πνευματικούς, μια οικογένεια,
γονείς, παιδιά, νέοι, γερόντοι, εργένηδες,
σφιγγουμε όλων τα χέρια μ' αγάπη.
Νοιαζόμαστε για τις λύπες και τις χαρές των αδελφών μας.
Πόσες ευλογίες μας χαρίζει ο οίκος Σου, Θεέ

Όλα τα δώρα Σου Θεέ τα κουβαλάμε φεύγοντας μαζί μας
πρόθυμοι να τα μοιραστούμε με τον διπλανό μας.

Λ. Βαλαή

Ἡ Τελευταία Ἀνάκρισις τοῦ Μεγάλου Ἱεροεξεταστοῦ

τοῦ κ. Κ. Βάσση

Ἡ Ἱερά Ἐξέτασις, κατά τόν Μεσαίωνα καί ἀργότερα, στήν Εὐρώπη, ἀποτελέσασε μιὰ μελανή σελίδα –ὕπῃρξαν καί ἄλλες- τοῦ ρωμαιοκαθολικισμοῦ.

Ἕνας ἐξέχων ἱστορικός της (J. Perez) συγκρίνει τίς δίδες της μέ ἐκείνες τοῦ Στάλιν, καί ἕνας ἄλλος (Ch. Lea) θεωρεῖ ὅτι αὐτή κατέπνιξε τίς εὐγενέστερες βλέψεις τοῦ ἀνθρώπου, καί διήγειρε τίς ταπεινότερες ὀρέξεις του. Ἀποστολή της ἦτο ἐπισήμως ἡ ἐξάλειψις τῶν αἰρέσεων, ἡ κατοχύρωσις τῆς ὀρθοδοξίας, εἰς ἀμφοτέρως τίς περιοχτάσεις κατά τό καθολικό δόγμα. Πραγματικός ὄμως σκοπός της ἦτο ἡ διάσωσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὑπαρξις τῆς ὁποίας ἠπειλεῖτο ἀπό τήν ἔντονη ἀμφισβήτησιν ἐνός σημαντικοῦ τμήματος τοῦ ποιμνίου της, λόγω τῆς μεγάλης διαφθορᾶς τοῦ κλήρου της. Ὁ σκοπός αὐτός ἐπετεύχθη μόνον ἐν μέρει, δεδομένου ὅτι ἡ βορειοδυτική Εὐρώπη ἀνέπτυξε τήν Διαμαρτύρησι.

Ἰδιότυπη ὑπῆρξεν ἡ Ἱερά Ἐξέτασις στήν Ἰσπανία, ὅπου ἀντικείμενό της ἦτο κυρίως τό ἀξιόλογον εἰς ἀριθμόν ἐβραϊκό στοιχεῖο της, ἡ δυναμικότης ἀλλά καί τό βαθύ θρησκευτικό αἶσθημα τοῦ ὁποίου ἔθεταν σέ δοκιμασία τήν κοινωνική γαλήνη τῆς χώρας. Σέ μιάν ἱστορική φάση μεγάλων οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν ἀνισοτήτων, οἱ Ἑβραῖοι, μιὰ περιθωριοποιημένη κοινότης, δέν εἶχεν ἄλλην ἐπιλογήν ἀπό τοῦ νά παρέχῃ ὑπηρεσίες στήν ἡγέτιδα τάξη, καταλαμβάνοντας μάλιστα ὑψηλά ἀξιώματα, ἀλλά μέ ἐπακόλουθο νά ὑποβλέπεται ἀπό τίς λαϊκές μάζες ὡς συννεργάτις τῶν καταπιεστῶν της, καί νά χρησιμεύει ὡς ἀποδιοπομπαῖος τράγος σέ περιόδους οἰκονομικῆς κρίσεως. Ἐπανειλημμένες καί αἱματηρές ταραχές κατά τῶν Ἑβραίων ὤθησαν περὶ τό ἥμισυ αὐτῶν νά ἀσπασθοῦν, κατά τόν 14ον αἰῶνα, τόν χριστιανισμό· ἀπεκλήθησαν conversos (μεταστραφέντες). Πολλοί ὄμως, ἴσως οἱ περισσότεροι, μὴ μπορώντας νά ἀπαρνηθοῦν ἐντελῶς τήν θρησκεία των, ἔγιναν κρυπτοῦδαῖοι ἢ ψευδοχριστιανοί· ἀπεκλήθησαν marranos (μιὰ προσβλητική λέξις, συνώνυμη τοῦ χοίρου, τό κρέας τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύεται στοὺς Ἑβραίους). Κατ' αὐτόν τόν τρόπο, οἱ χριστιανοί τῆς Ἰσπανίας διεκρίνοντο εἰς παλαιότερους καί νεωτέρους, μέ πολλήν ὄμως ἀβεβαιότητα, λαμβανομένων ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τῶν καρπῶν τῶν μικτῶν γάμων ἢ παρὰνόμων σχέσεων. Ἄλλα τόσον ἐμμενάντες στήν πίστη των Ἑβραῖοι ὅσον καί conversos, μεταξὺ αὐτῶν καί τέως ραββίνοι, ἐξηκολούθησαν, οἱ ἴδιοι ἢ ἀπόγονοί των, νά καταλαμβάνουν ὑψηλά ἀξιώματα, ἀκόμη καί ἐκκλησιαστικά, συνεχίζοντας ἔτσι νά προκαλοῦν τήν μῆνιν ὅπως ἐπίσης βίαιες ἐκδηλώσεις

τῶν μαζῶν. Ἡ κατάστασις αὐτή παρεκίνησε τοὺς Βασιλεῖς Φερδινάνδο καί Ἰσαβέλα νά διατάξουν, τό 1492, τήν ἀπέλαση τῶν μὴ ἐκχριστιανισθέντων Ἑβραίων. Αὐτοί, ὑπολογιζόμενοι μέχρις 100.000, κατέφυγαν ἀνά τήν Εὐρώπη καί τήν Ὄθωμανικήν Αὐτοκρατορία, μάλιστα καί στήν Ἑλλάδα.

Ἀλλά οἱ conversos, γνήσιοι ἢ marranos, πάντοτε δέ ἐπιτυχημένοι κοινωνικῶς, ἦσαν συνεχῶς ἀντικείμενο φθόνου τῶν μαζῶν, οἱ ὁποῖες ἔβλεπαν εἰς ὅλους marranos. Τήν ἀνακάλυψη καί ἐξουδετέρωση τῶν marranos ἀνέλαβε, ἀπό τοῦ 1480, ἡ Ἱερά Ἐξέτασις, δικάζοντας αὐτούς ὡς αἰρετικούς καί καταδικάζοντας τοὺς ἀμετανοήτους εἰς θάνατον ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Ὑπολογίζεται ὅτι καθ' ὅλο τό διάστημα –μέχρι τοῦ 1815- λειτουργίας της, ἡ Ἱερά Ἐξέτασις ἐδίκασε περὶ τίς 125.000 ἀτόμων, καί κατεδίκασεν εἰς θάνατον μέχρι 10.000.

Ἰδρυτής τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως καί ἀδυσώπητος προοιστάμενός της ὡς Μέγας Ἱεροεξεταστής –ὕπῃρξαν καί ἀπλοὶ ἱεροεξετασταί- ὑπῆρξεν ὁ Τομάς Τορκεμάδα, πρωταγωνιστής στήν ἀκόλουθη ὑπόθεσις, ἡ ὁποία ἦλθε προσφάτως στό φῶς, ἀφ' ὅτου τό Βατικανόν ἐπέτρεψε τήν πρόσβασις στά ἀρχεῖα του τοῦ 16ου αἰῶνος.

Ἡ περὶ ἧς πρόκειται ὑπόθεσις ἦτο ἐξαιρετικῶς λεπτή. Ἀφοροῦσε ἕνα ἀνώτερο κληρικό, τόν Πέντρο Σάντα Μαρία, Ἐπίσκοπο τῆς Σαλαμάνκα καί ἐγγονό τοῦ Πάμπλο Σάντα Μαρία, Ἐπισκόπου τοῦ Μπούργκος, ἐνός converso ἐπὶ πλέον δέ ραββίνου τῆς ἰδίας πόλεως ὑπὸ τό ὄνομα Σαλομόν Χά Λεβί, προτοῦ αὐτὸς βαπτισθῆ, μαζί μέ τήν οἰκογένειά του, ἀναλαμβάνοντας χριστιανικό ὄνομα καί ἐπώνυμο. Ὁ γιὸς τοῦ Πάμπλο, ὁ Σαντιάγκο, ἕνας συμπαθῆς ἀλλά μονίμως περιῦλος ἄνθρωπος, εἶχεν ἐξελιχθῆ εἰς ἕνα περιζήτητο γιατρό, ἀλλά ὁ γιὸς του, ὁ Πέντρο, εἶχεν ἀκολουθήσει τό παράδειγμα τοῦ πάππου του, μάλιστα σταδιοδρομώντας ἐπιτυχέστερα ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνος. Ἰκανός, εὐέλκτος, εἶχε γίνει καί ἐξομολογητής τῆς κόρης τῶν Βασιλέων καί Διαδόχων των, Χουάνα, τῆς ἀποκληθείσης «ἡ τρελλή», μιᾶς δραματικῆς μορφῆς ἡ ὁποία, λόγω τῆς φρενοβλαβείας της, ἐβασίλευσε τυπικῶς μέχρι τοῦ θανάτου της, ἐπὶ μιᾶ 40ετία, κλεισμένη στό μοναστήρι τῆς Τορτεσίγιας, ἐνῶ ἐκυβερνοῦσαν ὡς Ἀντιβασιλεῖς ἀρχικῶς ὁ πατέρας της καί ἐν συνεχείᾳ ὁ γιὸς της, ὁ Κάρολος Ε΄.

Μέ τέτοια ἐπιτεύγματα ἀλλά καί μέ τέτοιες καταβολές, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Σαλαμάνκα ἦτο ἐπόμενο νά ἔχη ἀρκετοὺς ἐχθροὺς μεταξὺ

παλαιότερων και νεωτέρων χριστιανών, μέ κοινή συνισταμένη τήν μικροψυχία. Οί πρώτοι, ένθερμοι χριστιανοί, δέν μοποροῦσαν νά αποδεχθοῦν ὡς ἐκκλησιαστικόν ἡγήτη των ἕναν τρίτης γενεᾶς *converso*, θεωρώντας αὐτόν ὡς κατά βῆθος *marrano*. Οί δεύτεροι, μάλλον *marranos*, ἔβλεπαν αὐτόν ὡς ἕνα ἀποστάτην ὁ ὁποῖος ἀπήλαυεν ἀνενόητος τούς καρπούς τῆς ἀρνησιθρησκείας, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀντιμετώπιζαν συνεχῶς τήν καχυποψία τῶν παλαιοχριστιανῶν, κινδυνεύοντας νά ὀδηγηθοῦν στήν Ἱερά Ἐξέταση.

Ποιός ὅμως τολμοῦσε νά κατηγορήσει ἀνοικτά ὡς *marrano* τόν πνευματικό πατέρα τῆς ἔστω καί φιλό ὀνόματι Βασίλισσας τῆς Ἰσπανίας, τόν ἄνθρωπο πού πηγαionoήροχο στήν Μονή τῆς Τορντεσίγιας, σέ μικρή ἄλλωστε ἀπόστασιν ἀπό τήν Σαλαμάνκα; Γιά τόν λόγον αὐτόν ὑπῆρχαν ἀρκετές κατά τοῦ Πέντρο Σάντα Μαρία καταγγελίες, ὅλες ὅμως ἀνώνυμες, πράγμα ἐπιτρεπτό κατά τήν δικονομία τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως – ἄν ὄχι κανόν ἐν τῇ πράξει- μέ τό σκεπτικόν ὅτι ὁ ἐπωνύμως καταγγέλλων ἐξετίθετο στήν ἐκδίκηση τοῦ καταγγελλόμενου. Ἐξ ἄλλου, δέν ἀνεκοινοῦντο, κατά τήν ἴδια δικονομία, στόν καταγγελλόμενον οἱ κατ' αὐτοῦ συγκεκριμένες κατηγορίες ἐπί αἰρέσει, ἀλλά ἔπρεπε ἐκεῖνος νά ἀποδείξη τήν ἀθωότητά του, δηλαδή τήν ὀρθοδοξία του- ὁ κατηγορούμενος ἐθεωρεῖτο ἔνοχος μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου. Πάντως οἱ κατηγορίες κατά τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Σαλαμάνκα ἦσαν ἐκ πρώτης ὄψεως πειστικές, ἴσως διότι οἱ κατήγοροί του ἦσαν ἰδιαίτερος προσεκτικοί ἢ ἐκεῖνος πολύ ἀπρόσεκτος. Κατά μίαν καταγγελίαν αὐτός ποτέ δέν ἀγόραζεν ἀπό τόν κρεοπώλη του χοιρινό, κατά μίαν ἄλλη σπανίως κυκλοφοροῦσε τό Σάββατο, κατά μίαν τρίτη συχνά τήν Παρασκευή τό βράδυ ἔβγαине καπνός ἀπό τήν καπνοδόχο τοῦ σπιτιοῦ του. Ἦσαν ὅμως ὅλα αὐτά ἀποδείξεις ἢ ἀπλές συμπτώσεις, ἐνισχυόμενες ἀπό ἕνα ἀξιόπιστον ἀντίλογο; Πολλοί γνήσιοι χριστιανοί δέν ἔτρωγαν χοιρινό ἀπό φόβου τῆς γνωστῆς ἀσθενείας (Σημ.: σήμερα ἀποκαλεῖται ἐπιστημονικῶς τριχινάσις). Ὁ Ἐπίσκοπος ἐσυνήθισε γενικῶς, λόγω τῆς προχωρημένης ἡλικίας καί τῆς ἐπισφαλοῦς υγείας του, νά παραμένῃ κατ' οἶκον ὁποτεδήποτε τό ἐπέτρεπαν τά καθήκοντά του. Στήν καπνοδόχο του ὑπῆρχε καπνός καί ἄλλες ἡμέρες πλὴν τῆς Παρασκευῆς τό βράδυ – ὁπότε οἱ Ἑβραῖοι ἀνάβουν λίγα κεριά- καθημερινῶς δέ κατά τόν χειμῶνα. Ἐξ ἄλλου, οὐδεὶς μοποροῦσε νά ἀγνοήσῃ τήν πανθομολογουμένην εὐσέβειά του, τήν ἄψογη διεξαγωγή τῶν λειτουργιῶν του, τήν τακτική του ἀπό τοῦ ἄμβωνος ἀποδοκιμασία τῶν αἰρέσεων. Παρά ταῦτα οἱ καταγγελίες ἐσυνεχίζοντο, ἐπικουρούμενες ἀπό διαδόσεις, οἱ ὁποῖες ἐθεωροῦντο ἐπίσης, κατά τήν ἱεροεξεταστική δικονομία, ἀποδεικτικόν ὑλικό: ὁ Ἐπίσκοπος ἦτο περιτετημένος, ἐνήστευε κατά τίς ἑβραϊκές ἑορτές, ἐδιάβαζε τήν Ἑβραϊκή Βίβλο.

Ἡ κατάσταση αὐτή δέν ἦτο δυνατόν νά παραγνωρισθῇ, διότι ἐκινδύνευε νά στραφῇ κατά τῶν ἱεροεξεταστῶν ὡς ἀδιαφορούντων γιά τήν ἀποστολή των. Ἀλλά ἡ δίωξις ἐνόστον ὑψηλά ἱσταμένου προσώπου δέν ἦτο εὐκόλο πράγμα, ἀρμολιότητος ἀπλῶν στελεχῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Τοῦ θέματος ἐπελήφθη ὁ ἴδιος ὁ προϊστάμενός των,

ἀν καί μέ ὠρισμένους ἐνδοιασμούς. Δυό φορές προηγουμένως εἶχε ματαιῶς ἐνοχοποιήσει ἀνωτέρους κληρικούς, τόν Ἀρχιεπίσκοπο τῆς Γρανάδας, Φρανσίσκο Ζαρράνκα, καί τόν Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Τολέδο, Χερνάντο Βαρετέλα, μάλιστα *converso*. Εἶχεν ἀποτύχει, διότι οἱ ἱεράρχαι ἀνήγχαν δικαστικῶς στήν ἀποκλειστική δικαιοδοσία τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος στήν μέν περίπτωση τοῦ Βαρετέλα ἀπεφάνθη ὅτι ὁ φάκελός του δέν ἐστοιχειοθετοῦσε τήν κατηγορία, στήν δέ περίπτωση τοῦ Ζαρράνκα παρήγγειλε, μετά τήν σύλληψή του, τήν μεταφορά του στήν Ρώμη, ὅπου ἐδικάσθη, ἀλλά ἠθωώθη, γιά νά μὴν ἐπιστρέψῃ ὅμως ποτέ στήν Ἰσπανία. Ἀλλά τά δεδομένα ἦσαν τώρα διαφορετικά. Ὁ Πέντρο Σάντα Μαρία ἦτο μέν πανίσχυρος, εἶχεν ὅμως μιά ἀχιλλεῖον πτέρναν: τήν ραββινική καταγωγή του. Ὁ Τορκεμάδα ἀπεφάνισε νά προχωρήσει. Προτοῦ ὅμως προσαχθῇ στό δικαστήριον, ὁ Ἐπίσκοπος ἔπρεπε νά ἀνακριθῇ, πράγμα πού ἀνέλαβε νά κάνει ὁ Τορκεμάδα, ἐπισκεπτόμενός τον στό Γραφεῖο του. Ἡ συνομιλία τῶν δυό ἀνδρῶν, κατ' ἴδιαν, ἦτο ὀλιγόλεπτη ἀλλά δραματική. Δέν ἐχρειάσθη νά ὑποβάλλῃ ἐρωτήσεις ὁ ἐπισκέπτης, ἀντιθέτως εἶχεν ὁ ἄλλος εὐθύς ἀμέσως μίαν ἐρώτηση πρὸς αὐτόν: ἦτο ἐν γνώσει τῆς ἑβραϊκῆς καταγωγῆς του; Ὁ Τορκεμάδα ἐχλώμιασε. Εἶχε κάποτε ἀκούσει μιά τέτοιαν ἐκδοχή, χωρὶς νά τῆς δώσῃ σημασία, θεωρώντας τήν ὡς στοχεύουσα στήν ἐξόντωσή του. Ἀλλά ὁ Ἐπίσκοπος, καλά πληροφορημένος προφανῶς ἀπό τό ἑβραϊκό περιβάλλον, εἶχεν ὁ ἴδιος τήν ἀπάντησιν.

Ἡ μητέρα τοῦ Τορκεμάδα δέν ἦτο ἀνεκαθεν χριστιανή, ὅπως ἐπιστεῦετο. Ἦτο ὁ καρπός τῆς σχέσεως ἐνός *converso* μέ μίαν Ἑβραία –πράγμα πού ἔδειχνε πόσο χριστιανός ἦτο αὐτός- ἡ οἰκογένεια τῆς ὁποίας, ἀρνούμενη νά βαπτισθῇ, εἶχε προτιμήσει τήν ἐξορία. Τό νεογνόν εἶχεν ἀναλάβει ὡς δικό του ἕνα ἄτεκνο ζεῦγος παλαιῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦσαν διακαῶς ἕνα παιδί. Οἱ ἴδιοι δέν ἀπεκάλυψαν ποτέ σέ κανένα τήν ἀλήθεια, ἀνέθρεψαν δέ τό κορίτσι ὡς μίαν εὐλαβῆ χριστιανή, καί ὡς τέτοια τήν ἐνυμφεῦθη ὁ πατέρας τοῦ Τορκεμάδα. Ἀλλά ὁ τελευταῖος, παρά τήν ἀναμφισβήτητη χριστιανική πίστη του, δέν ἔπαυε νά εἶναι Ἑβραῖος, δεδομένου ὅτι, ὡς γνωστόν, Ἑβραῖος εἶναι, κατά τόν ἰουδαϊκό νόμον, μόνον ὁ γεννηθεὶς ἐξ Ἑβραίας.

Ὁ Μέγας Ἱεροξεταστής ἔφυγεν ἀπό τό Ἐπισκοπικό Μέγαρον ἀνασταταμένους καί μέ τήν πεποίθησιν ὅτι ὁ Πέντρο Σάντα Μαρία ἦτο *marrano*. Φθάνοντας ὅμως στό Γραφεῖο του, ἀνεκοίνωσε στούς συνεργάτες του, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος ἦτο ὑπεράνω πάσης ὑποψίας, καί ὅτι ὅλες οἱ καταγγελίες καί διαδόσεις εἰς βάρος του ἔπρεπε νά ἀγνοηθοῦν ὡς ἀνυπόστατες. Δέν ἤσκησεν ὅμως ἐν συνεχείᾳ τά καθήκοντά του. Ἐπικαλούμενος κόπωση μετά μίαν μακράν ὑπηρεσία στήν δίωξι τῶν αἰρετικῶν, ἀπεσύρθη, μετά λίγους μῆνες, στό μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ τῆς Ἄβιλα, ὅπου ἀπέθανε, ἕνα ἔτος ἀργότερα, κατόπιν μιᾶς συνεχοῦς ἐπιδεινώσεως τῆς υγείας του. Τήν ἴδια περίπου ἐποχὴν ἀπέθανε καί ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Σαλαμάνκα, γιά νά τόν ἀκολουθήσῃ σύντομα, ἀφοῦ εἶχε χάσει τόν ἐξομολογητή της, ἡ Χουάνα ἡ Τρελλή.

Ὁ κ. Κων. Βάσσης εἶναι πρέσβυς ε.τ., συγγραφεὺς.

Ύδατος Κίνησις

«Ει εμνημόνευόν Σου...»

Ψαλμός Ξζ 7

Μια ακόμη ημέρα πέρασε. Είχε, βεβαίως, κι αυτή τους κόπους της. Είχε τις ανησυχίες της και τις συγκινήσεις της. Είχε, ίσως, τους κινδύνους της και τους αγώνες της. Είχε, ενδεχομένως, και τις λύπες της. Αλλά είχε και τις επιτυχίες της. Είχε τις ελπίδες της. Είχε λοιπόν και τη χαρά της. Είχε και τις ευλογίες της. Ω, ναι! Καμιά ημέρα και για κανέναν άνθρωπο, ακόμα και για τον πιο αμαρτωλό, δεν υπάρχει που να μην περιέχει ευεργεσίες του πανάγαθου Θεού.

Και να τώρα εμείς «επί της στρωμνής μας». Ύστερα από την κούραση της ημέρας, ξαπλωμένοι πάνω στο στρώμα μας. Τα κουρασμένα μέλη του σώματός μας ζητούν ξεκούραση. Ο ύπνος κλείνει σιγά-σιγά τα βλέφαρά μας και, ύστερα από λίγο, θα έχουμε παραδοθεί σ' αυτόν... Άλλα στο μεταξύ ο νους μας πού τρέχει; Ποιον σκέπτεται άραγε η ψυχή μας αυτή την ώρα; Ποιες σκέψεις την απασχολούν;

Ο προφήτης που την ψυχή του φλόγιζε η αγάπη του Θεού, μας το λέει: «Εμνημόνευόν σου επί της στρωμνής μου». Εσένα, Θεέ μου, σκεπτόμουν όταν έπεφτα να κοιμηθώ. Ο νους μου σε Σένα φτερούγιζε. Η καρδιά μου Εσένα λαχταρούσε.

Και πολύ σωστά. Γιατί δεν είναι μόνο την ώρα των θρησκευτικών τελετών που ο άνθρωπος μπορεί να ανοίγει την ψυχή του και να ξεσπά σε δοξολογία και δεήσεις προς τον Θεό. Δεν είναι μόνο την τακτική ώρα της ατομικής, της οικογενειακής ή της από κοινού προσευχής στην εκκλησία. Είναι και στις ιδιαίτερες προσευχές και στις ευσεβείς σκέψεις, τις οποίες σε οποιαδήποτε στιγμή και σε οποιοδήποτε μέρος και κάτω από οποιοδήποτε συνθήκες μπορεί και πρέπει να κάνει ο άνθρωπος. Αν τις δημόσιες

λατρευτικές συνάξεις χαρακτηρίζει μια ορισμένη τάξη, τις ατομικές όμως τις χαρακτηρίζει περισσότερο η οικειότητα και η στοργή του ανθρώπου ως παιδιού του Θεού προς τον Πατέρα του. Μήπως το καλό παιδί ακόμα και στο κρεβάτι του, την ώρα του ύπνου, δεν σκέπτεται με αγάπη τους γονείς του; Έτσι και η ψυχή εκείνη, που αγαπά με ιδιαίτερη θερμότητα τον Θεό και που αισθάνεται τη φλόγα της αγάπης να την παρακινεί σε έκφραση των αισθημάτων της προς τον πανάγαθο Κύριο, δε θα δυσκολευτεί σε οποιαδήποτε περίπτωση να ανυψωθεί προς τον Θεό. Υπέροχο παράδειγμα γι' αυτό, αποτελεί ο ψαλμωδός. Δεν του φτάνει που «από φυλακής πρωΐας», από νωρίς το πρωί, δοξάζει τον Θεό. Είναι τόση η αγάπη του, ώστε και τη νύχτα ακόμη, τίποτε άλλο δεν σκέπτεται, παρά μόνο τον αγαπημένο, τον λατρεμένο του Κύριο. «Ει εμνημόνευόν σου επί της στρωμνής μου, εν τοις ὄρθροις εμελέτων εις σε».

Τι λες, λοιπόν, φιλε αναγνώστη; Μοιάζουμε εμείς στον θεόπνευστο προφήτη; Στρέφουμε πριν τον ύπνο το νου μας στον Θεό ή μήπως ρεμβασμοί και ονειροπολήσεις ξένες και συχνά αντίθετες στο θέλημα του Θεού, μας απομακρύνουν από Εκείνον;

Κι όμως την ώρα αυτή της ησυχίας, όταν οι μέριμνες και οι θόρυβοι σταματούν, ποια άλλη καλύτερη ευκαιρία μπορεί να βρει η ψυχή για να θυμηθεί τον Θεό της; Να θυμηθεί πόσες ευεργεσίες μας έκανε ο Πανάγαθος κατά τη διάρκεια της ημέρας που πέρασε. Πόσες αμαρτίες μας συγχώρησε. Πόσα καλά έργα μας βοήθησε να πράξουμε. Να θυμηθεί ότι Εκείνος μας προφύλαξε από φανερούς και κρυφούς κινδύνους, από ορατούς και άορατους εχθρούς. Μας δυνάμωσε

ώστε να υπομένουμε τη θλίψη μας. Μας βοήθησε να υπερνικήσουμε τους πειρασμούς...

Αλήθεια! Τι ιδιαίτερη χάρη και ευλογία είναι, να έρχεται ο ύπνος, ενώ στο νου μας υπάρχει η σκέψη του Θεού, ο οποίος με το άγρυπνο βλέμμα Του μας παρακολουθεί ημέρα και νύχτα! Του Θεού, ο οποίος με την ακαταμάχητη δύναμή Του μας προστατεύει και μας φυλάει! Και πόσο ευλογημένη θα είναι η νέα ημέρα, αν μόλις ξυπνήσουμε, το πρώτο που θα έρθει στο νου μας είναι το δοξασμένο όνομα Εκείνου που λατρεύουμε και η πρώτη σκέψη μας πετάξει σ' Αυτόν! «Ει εμνημόνευόν σου επί της στρωμνής μου, εν τοις ὄρθροις εμελέτων εις σε».

Ω Θεέ μου! Αυτή τη χάρη θέλω να Σου ζητήσω σήμερα και όλες τις ημέρες της ζωής μου. Αξίωσέ με με τη δική Σου σκέψη να τελειώνω την κάθε ημέρα της ζωής μου. Με τη δική Σου σκέψη να παραδίδομαι στον ύπνο. Και όταν ξυπνώ, η δική Σου σκέψη να είναι η πρώτη που θα έλθει στο νου μου. Ω Κύριε! Εγώ, ως λογικό Σου δημιούργημα, Σε ικετεύω: χάρισέ μου αυτή την ευτυχία και ευλογία, ημέρα και νύχτα, καθώς εργάζομαι και καθώς ξεκουράζομαι, να στρέφω το νου μου σε Σένα. Εσένα να ποθεί η ψυχή μου. Εσένα να αγαπά η καρδιά μου. Δώσε μου την παντοδύναμη χάρη Σου να πραγματοποιώ κι εγώ εκείνο, που με τόσο θερμή αγάπη έκανε ο προφήτης Σου, ώστε να μπορώ κι εγώ να λέγω πάντοτε: Κύριέ μου, «ει εμνημόνευόν σου επί της στρωμνής μου, εν τοις ὄρθροις εμελέτων εις σε». Αμήν.

Λόγοι της Χάριτος

Ο Χρόνος της Αποστολής

Ο Ιησούς τους είπε πάλι: «Ειρήνη σ'εσάς! Όπως ο Πατέρας έστειλε εμένα, έτσι στέλνω κι εγώ εσάς». Έπειτα από τα λόγια αυτά, φύσηξε στα πρόσωπά τους και τους λέει: «Λάβετε Πνεύμα Άγιο».

(Ιωάννης 20:21-22)

Στην Παλαιά Διαθήκη ο Θεός καλούσε τους ανθρώπους Του να γίνουν ιεραπόστολοι. Μπορούμε να σκεφτούμε τον Αβραάμ, που έδωσε μαρτυρία και προσηλύτισε πολλούς από τους ειδωλολάτρες γείτονές του. Μπορούμε να σκεφτούμε τον Ιωσήφ, που στάθηκε μπροστά στο Φαραώ και του είπε ειλικρινά ότι ο Θεός του ουρανού είναι ο μόνος Θεός-και ο Φαραώ άκουσε. Μπορούμε να σκεφτούμε το Μωυσή να κηρύττει μπροστά σε ένα μεταγενέστερο Φαραώ που επέλεξε να μην ακούσει. Βλέπουμε το Θεό να φτάνει στον κόσμο μέσω του Ηλία, που βοήθησε μια χήρα, και μέσω του Ελισαίου, που θεράπευσε το Νεεμάν το Σύριο, και μέσω του Ιωνά, που κήρυξε στην πόλη της Νινευή.

Ο Ιησούς δεν έστειλε ιεραπόστολους μόνο στον κόσμο τον καιρό της Παλαιάς Διαθήκης. Τους έστειλε και για να διορθώσει τους δικούς Του ανθρώπους. Στο Ησαΐας 6, ο προφήτης, στην αίθουσα του θρόνου του ουρανού, προθυμοποιήθηκε να πάει και να κηρύξει την αλήθεια. Στο Ιερεμίας 1, ο Θεός είπε στον προφήτη ότι τον είχε καλέσει πριν ακόμη γεννηθεί. Αυτοί οι άνδρες κήρυξαν στα έθνη, αλλά πρώτα στον Ισραήλ.

Όλοι αυτοί οι ιεραπόστολοι προσδοκούσαν το Μεγάλο Ιεραπόστολο, που στάλθηκε από την αιωνιότητα σε αυτόν τον κόσμο με σκοπό να τον σώσει. Κατά τη διάρκεια της βραχείας επίγειας αποστολής του, ο Ιησούς Χριστός επέμενε ότι είχε έρθει για να κάνει και να πει μόνο ό,τι ο Πατέρας Τον είχε στείλει να κάνει και να πει. Στη βάπτισή Του, το Άγιο Πνεύμα ήρθε πάνω Του και Τον έχρισε για αυτό το έργο. Ο Ιησούς πήγε πρωταρχικά στο οίκο του Ισραήλ, αλλά κήρυξε εξίσου στους εθνικούς, συχνά επαινώντας την πίστη τους.

Τότε, έχοντας ολοκληρώσει το έργο Του, ο Ιησούς έστειλε τους αποστόλους Του στον κόσμο. Το Ιωάννης 20:21-22 μας δείχνει ότι έχουμε μια αποστολή- όχι με σκοπό να κερδίσουμε την ειρήνη με το Θεό, αλλά επειδή η ειρήνη με το Θεό έχει ήδη αποκατασταθεί. Είμαστε απεσταλμένοι από τον Ιησού όπως ο Ιησούς ήταν απεσταλμένος του Πατέρα. Όταν εκτελούμε την αποστολή μας, διαδίδοντας το Ευαγγέλιο, είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε και να λέμε ό,τι ο Θεός μας έχει δώσει να κάνουμε και να λέμε μέσω της Βίβλου. Όπως ο Ιησούς έλαβε το Άγιο Πνεύμα κατά την αφιέρωσή του, έτσι Εκείνος εμφυσά το Πνεύμα σε εμάς ώστε να μας ενδυναμώσει για αυτή τη μεγάλη αποστολή.

Το πρόγραμμα της σπουδαίας αποστολής που παρέδωσε ο Ιησούς δεν περιλαμβάνει τίποτα λιγότερο από τη διδασκαλία κάθε έθνους πάνω στη γη. Όχι μόνο άτομα, αλλά έθνη θα αναγνωρίσουν τον Ιησού ως Βασιλιά (Ματθαίος 28:18-20). Είναι φανερό ότι μια μεγάλη αποστολή βρίσκεται ακόμη μπροστά μας.

ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ο καθένας από εμάς είναι μοναδικός. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν δύο άνθρωποι που να έχουν ακριβώς την ίδια αποστολή από το Θεό. Αφού η αποστολή περιλαμβάνει διδασκαλία των εθνών, μπορεί να είναι τόσο ευρεία όσο όλη η ζωή. Μπορείς να ξεκαθαρίσεις ποια πιστεύεις ότι είναι η αποστολή του Θεού για σένα τον παρόντα καιρό;

R.C. Sproul
Μτφρ.: Ειρήνη Τερζάκη

Η Χριστιανική Οικογένεια

Το παιδί σου θα γίνει αυτό που είσαι εσύ

Πολύ σωστά ο λαός μας λέει ότι «το μήλο θα πέσει κάτω από τη μηλιά».

Η διαπαιδαγώγηση και το παράδειγμα είναι οι δύο μέθοδοι με τις οποίες η οικογένεια μπορεί να διαμορφώσει ολοκληρωμένα παιδιά, σωστούς ανθρώπους. Όταν μάλιστα τα παιδιά από μικρή ηλικία γνωρίσουν τον Χριστό, τότε γίνονται εκείνοι οι άνθρωποι που θα δημιουργήσουν μια έντιμη κοινωνία και ένα ακλόνητο έθνος.

Δυστυχώς η επίδραση πολλών γονιών είναι αρνητική στα παιδιά. Τι να κάνουν τα καμμένα τα παιδιά όταν οι γονείς τους βρίζουν ο ένας τον άλλο, μαλώνουν και καυγαδίζουν συνέχεια; Όταν οι γονείς κάποιου παιδιού που ήταν τρόφιμος αναμορφωτηρίου πήγαν να το πάρουν, το παιδί αρνήθηκε να τους ακολουθήσει λέγοντας: «Απ' την κόλαση του σπιτιού μας προτιμώ το αναμορφωτήριο». Γιατί, λοιπόν, να κατηγορούμε τα παιδιά μας για ασέβεια στους μεγαλύτερους, όταν μπροστά τους κατηγορούμε γνωστούς, φίλους και συγγενείς και συμπεριφερόμαστε με απρέπεια προς τους ηλικιωμένους γονείς μας; Πώς το παιδί θα γίνει έντιμο, όταν οι ίδιοι οι γονείς εξαπατούν τους πελάτες, τους γνωστούς και φίλους, επιδιώκοντας τον εύκολο και γρήγορο πλουτισμό; Πώς θα μάθει το παιδί να υπηρετεί το κοινωνικό σύνολο, όταν οι γονείς του του λένε να γίνει γιατρός ή δικηγόρος, όχι για να σώσει ή να βοηθήσει τον άνθρωπο από τον καρκίνο ή την αδικία, αλλά γιατί τα επαγγέλματα αυτά βγάζουν πολλά χρήματα;

Οι γονείς τον μαθαίνουν να βλέπει τον πελάτη σαν πηγή χρήματος. Και μετά γκρινιάζουν για την ασυδοσία και αισχροκέρδεια των άλλων.

Οι γονείς δυστυχώς πολλές φορές χαιρόνται και καμαρώνουν τα βρωμόλογα ή τις άσχημες χειρονομίες που κάνουν τα μικρά παιδιά τους, ενώ διαμαρτύρονται από την άλλη μεριά, γιατί η κοινωνία ανέχεται τις πόρνες και τους ανήθικους. Κάθονται μπροστά στην τηλεόραση και βλέπουν ακατάλληλα έργα, παρέα πολλές φορές με τα μικρά τους παιδιά. Προτιμούν να καταστρέφουν τις τρυφερές παιδικές καρδιές τους με τα ψυχοφθόρα έργα της σύγχρονης τηλεόρασης, αντί να την κλείσουν και να τα οδηγήσουν με αγάπη στα κρεβάτια τους. Και να τους μάθουν παράλληλα να προσεύχονται πριν κοιμηθούν, διδάσκοντας την εμπιστοσύνη και την αγάπη στον Θεό.

Η τελειότερη διδασκαλία είναι το παράδειγμά μας, η ζωή μας η καθημερινή, η ανθρώπινη και χριστιανική συμπεριφορά μας.

Ε. Στέφανος

ΕΡΧΟΜΑΙ

Είμαι ο στρατιώτης οπού τη στολή του ελέρωσε
κι άφησε ράθυμα τα όπλα του σε μια ένοχην
οξειδωση· το κλωνάρι που έχασε τη σύνδεση
με τον κορμό και τη ρίζα του·
μια δειλή ματιά κρεμασμένη
στα επίθυρα χεράκια της πόρτας σου·
μια πέτρα που κατρακυλά στην έρημη
πλαγιά· κι όμως με καρτερείς όπως τα λάφια
η πηγή. Κι ας είν' ακόμη τα όπλα
κ' η στολή μου τόσον άθλια λερωμένα.
Θέλεις ν' ανθίσει το κλωνάρι μου στ' αμπέλι σου·
κ' η πέτρ' αρχή να γίνει σε μια νέα οικοδομή.
Έρχομαι, Κύριε, να χτυπήσω την πόρτα σου,
έτσι όπως είμαι τώρα. Κ' η αγάπη σου, ελπίζω,
"ου μη εκβάλη έξω τον προς σε ερχόμενον"!

Π. Β. Πάσχος

Από τη Συλλογή "ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΕΑΡ"
ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1964

